

1
2008
(95)

Cena 3,00 zł

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

Miejska Biblioteka Publiczna
w Białej Podlaskiej
DZIAŁ INFORMACJI, BIBLIOGRAFII
I WIEDZY O REGIONIE
ul. Warszawska 12a
21-500 Biała Podlaska
tel. (083) 343-61-11

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

*Пам'ятник Тарасові Шевченкові у Києві
Фото Ю. Гаврилюка*

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

Число 1 (95) – Січень – Лютий 2008

Numer 1 (95) – Styczeń – Luty 2008

www.nadbuhom.free.ngo.pl

Ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77,
17-100 Bielsk Podlaski

Тел.-факс/Tel.-fax (085) 730-89-29

E-mail: nadbuhom@free.ngo.pl

Адміністрація: adm@nadbuhom.free.ngo.pl

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 085-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.ua

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Юстина Гапонюк, Іван Киризиук, Христина Костевич, Людмила Лабович, Кароліна Матеїчук. Співпрацівники редакції: Ігор Вереміюк, Іван Ігнатюк, Іван Оверчук, Микола Рощенко, Славомір Савчук, Леокадія Саєвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Агнешка Фирсович, Олена Чабан.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 085-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.ua

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Justyna Haponiuk, Jerzy Hawryluk (redaktor naczelny), Jan Kiryziuk, Krystyna Kościwicz, Ludmiła Łabowicz, Karolina Matejczuk. Współpracownicy redakcji: Helena Czaban, Agnieszka Firsowicz, Jan Ignaciuk, Jan Owerczuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk, Ihor Weremijuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Передплату „Над Бугом і Нарвою” замовляйте перераховуючи гроші на банк. рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank BPH O/Bielsk Podlaski, nr 97 1060 0076 0000 4011 6000 1197. Річна передплата за 2008 рік на території Польщі коштує 25,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 45 доларів США (летунською поштою). Чеки виписувати на: Związek Ukraińców Podlasia

Roczna prenumerata na cały rok 2008 kosztuje: prenumerata krajowa – 25.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 5.00 zł). Roczna prenumerata zagraniczna na rok 2008 – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 45 USD (poczta lotnicza).

Druk: „Bieldruk”, Białystok, ul. Wiewiórcza 66, tel (085) 868-44-40, 741-31-79, www.bieldruk.pl, biuro@bieldruk.pl

Зміст * Spis treści

- I. Бакунович, 3 лампадкою просвіти
у країні Уласа Самчука 2
- П. Кралюк, Улас Самчук – «літописець
українського простору» 3
- S. Sawczuk, Kolędować od «maleńkości» 5
- Л. Лабович, «Ми приїшли Христа славити...» 7
- S. Sawczuk, Nowy pełnomocnik wojewody podlaskiego do spraw mniejszości narodowych 8
- A. Kolańczuk, «Stanem brattia w bij krywawyy!».
Do 90-lecia proklamowania niepodległości
Ukrainy i walk pod Krutami 9
- R. Bochno, Archipelag wiary i cierpienia.
Wrażenia z pobytu na Wyspach Solowieckich 11
- K. Kościwicz, Dom z «duszą» 14
- K. Kościwicz, «Hajnowka w starej fotografii» 15
- M. Рудська, 2007 – Рік книги в Україні 17
- О. Ільїн, «Ukraińska część Polesia posiada już
pojęcie przynależności narodowościowej».
Національна ситуація на Берестейщині
в оцінці польського воєводи 19
- B. Місіюк, Шлях до Істини... 21
- I. Ігнатюк, Історичні і політичні пісні
записані на Південному Підляшші 25
- J. Wolski, Z rodzinnych opowieści.
Kijowska historia dziadka Platona 29
- M. Roszczenko, Ludność prawosławna w południowo-wschodniej części dzisiejszego województwa podlaskiego w latach 60. XIX wieku 33
- M. Postił-Jaruha, Pisanie ikon.
Podstawy ikonowego pisma, cz. 1 35
- I. Киризиук, Затварниця.
З пам'ятникового записника 37
- I. Киризиук, Вірші 38
- Ю. Гаврилюк, Хронологіон – 2003 39
- Konkurs Recytatorski Poezji
i Prozy Ukraińskiej 43
- Л. Семениук, Encyklopedia nowego tysiąclecia 44
- Л. Лабович, 3 хроніки подій на Підляшші 46

НАША ОБКЛАДИНКА

У березні кожного року українські громади всього світу вишановують пам'ять Тараса Шевченка (9 березня 1814 – 10 березня 1861). 13 березня 2002 року, завдяки старанням тодішнього Посла України у Польщі Дмитра Павличка, був відкритий пам'ятник Великому Кобзареві у Варшаві (сквер Шевченка, при схрещенні вулиць Спацєрова, Хотинська та Говорка). Його авторами є український різьбляр Анатолій Куц та польський архітектор Бальтазар Брукальський, а фундаторами міської ради Кисва та Львова, Львівська обласна державна адміністрація, гміна Варшава-Центр та підприємства Dromex i Edbud.
Фото Ю. Гаврилюка

З лампадкою просвіти у країні Уласа Самчука

У найбільш фешенебельній залі Рівного 12 грудня минулого року відбулись святкування 90-ліття створення «Просвіти» на Рівненщині. До залі драматичного театру в цей день прибули представники державної та міської адміністрації, представники «Просвіти» сусідніх регіонів, просвітяни Рівненщини та запрошені гості, в тому числі голова Союзу українців Підляшшя Андрій Артем'юк.

Початків просвітянського руху на Україні слід дошукуватись у 1868 році, коли-то 8 грудня у Львові засновано перший гурток «Просвіти». На самому початку членство в товаристві було обмежене вузьким колом інтелігенції. Згодом у складі товариства знаходяться інші члени українського суспільства, а саме товариство набирає форм масового руху.

Чернь чи народ?

«Просвіта» на Рівненщині народилась у 1917 році, у часи української революції. Уже у вересні 1917 року міська управа відкрила першу школу з українською мовою викладання, яка проіснувала два роки. Діяльність «Просвіти» дозволила також польська адміністрація. У міжвоєнний період гуртки «Просвіти» діяли майже у кожному селі, містечку, місті Рівненщини. Бути членом «Просвіти» то був свідомий вибір: залишатися у темній масі чи ставати громадянином, свідомим українцем.

— На 1939 рік було 3 тис. 215 просвітянських бібліотек, — зазначає Микола Федоришин, голова «Просвіти» в Рівненській області (на фото з квітами). — Однак війна відтиснула своє тавро на товаристві. Багато просвітян загинуло у боротьбі з німецьким чи радянським окупантом або опинилися в Сибіру.

Однак дух державотворення не згас. Він проявився в просвітницько-дисидентському рухові у 60-тих чи 80-тих роках.

Згодом, коли розвалюється Радянський Союз, розкривається можливість розкривати квітку «Просвіти». Рух набирає нової форми. Перед ним нові завдання. Що зробили просвітяни за останніх 20 років?

— Внесли вагомий вклад у боротьбу за незалежність України, впровадження в дію закону про мову на підприємствах, установах та організаціях області, підготовка розпоряджень органів державної влади та

місцевого самоврядування, перейменування назв вулиць, відродження традицій свят та обрядів, відродження стрілецьких, повстанських та просвітянських пісень, виготовлення та встановлення меморіальних дошок, пам'ятників, віднайдено та освячено могили героїв-повстанців УПА, — числює Микола Федоришин.

Рівненська «Просвіта» займається також культурно-видавничою діяльністю. Видавнича серія «Бібліотечка Просвіти» Євгена Шморгуна, видавництво рідкісних книжок українських письменників, Слов'янський фольклорний фестиваль «Коляда», український дитячий конкурс «Миколайки», краєзнавчі пошукові експедиції — це лише поодинокі приклади просвітянської діяльності на культурно-видавничій ниві.

Робота безперервна

Але активність «Просвіти» не обмежується лише культурно-освітньою діяльністю. Перед нею дуже важливий виклик. Це виховання громадянина України, людини високої моралі.

— У сьогоднішній час у нас є над чим працювати, — підкреслює Микола Федоришин. — У нас за 11 місяців 145 чоловіків в області кінчило життя саможубством, у нас понад 3 тис. підпалів, у нас офіційно тільки кажуть, що в країні понад 60 тис. дітей у дитячих будинках — там родичі покинули біля пологового будинку, там на вокзалі, там біля універмагу. Такого на Україні ще не було. Важко перелічити всі корисні, конче потрібні справи, які провела «Просвіта» за останні роки. Її члени працювали від душі, захоплювали серця, і головне, вони добились тих завдань, які поставило перед ними саме життя. Сформували національну свідомість українця, хоча подальша робота в цьому русі безперервна. Вибороли незалежну соборну державу України і нині стоять на чатах національної ідеології.

Іван БАКУНОВИЧ
Фото автора статті

Улас Самчук — — «літописець українського простору»

Є всі підстави вважати, що одним з наймасштабніших українських прозаїків ХХ ст. був Улас Самчук. На жаль, нині це ім'я залишається маловідомим.

Письменник народився у Дермані (нині село Здолбунівського району на Рівненщині). Коли Уласу було вісім років, батьки переїхали за кілька десятків кілометрів у Тилявку (нині це село Шумського району на Тернопільщині), оскільки там могли відносно дешево придбати землю.

Поряд із Тилявкою знаходився Кременець, давній культурний центр південної Волині, де історія дихає на кожному кроці. У. Самчук писав: *І мені присмю ствердити, що Кременець був гідним місцем для мого юначого визрівання, так само як Дермань був щедрою колискою дитячих вражень. Ці місця сильно позначені печаттю духа давньої творчої культури і творять той клімат, в якому найкраще може розвинутих неспокійний інтелект, який чогось шукає і до чогось прагне.*

У 1926 р. у варшавському журналі «Наша бесіда» Самчук опублікував оповідання «На старих стежках». У часи навчання у кременецькій гімназії стався випадок, який зробив майбутнього письменника принциповим противником більшовизму. Хлопець спробував перейти польсько-радянський кордон, наївно сподіваючись, що його ледь не з відкритими обіймами приймуть в радянській Україні і що він зможе навчатися в Київському університеті. Адже юнак чув, що там навчання безплатне, тоді як його батькові доводилося платити (і немало) за навчання сина в гімназії.

Однак його затримали прикордонники і передали полякам. Частково ці події описані в романі «Волинь»: *...ми зрозуміли з першого слова, що тут ніякий не комунізм. Ми ж були переконані,*

Пам'ятник Уласові Самчуківі в центрі Рівного

що там... Ти знаєш... Україна і т.д., і т.д... В союзі вільних і рівних... Наговоримось нарешті своєю мовою... А вони, сволочи: какая там мова! Гаварі на панятном.

У. Самчук не сприймав не лише більшовизм, але й польську владу, яка була встановлена на його Волині в міжвоєнний період. Тому він дезертирував з польської армії, перейшов кордон і опинився в Німеччині. Певний час навчався у Вроцлавському університеті. Завершив свої студії у 1929-1931 рр. в Українському вільному університеті в Празі. Тоді ж він починає активно співпрацювати з націоналістичними виданнями: «Дзвонами» (Львів), «Самостійною думкою» (Чернівці), «Розбудовою нації» (Берлін)... Але особливу роль у його творчості відіграв «Літературно-науковий вісник», що його видавав у Львові Дмитро Донцов.

У 30-ті роки У. Самчук написав свої найбільш вартісні художньо-літературні твори. У романі «Марія», який побачив світ 1934 р. у львівському видавництві Івана Тиктора, письменник показав трагедію українського селянства, вершиною якої став голодомор 1932-1933 рр. «Волинь» — панорама життя волинського села на початку ХХ ст. У політично загостреному романі «Кулак» автор безкомпромісно стає на захист українського селянства.

Коли в 1938-1939 рр. розігралася трагедія Закарпатської України, письменник опинився в цьому краї й став учасником буремних подій, на певний час навіть потрапивши до в'язниці. У романі «Гори говорять» він розповідає про трагічну боротьбу карпатських українців із угорцями.

У перші дні німецько-совєтської війни У. Самчук разом із поетесою Оленою Телігою вирушив на Україну. Він досить тверезо оцінював політику німецьких окупантів. Німецька влада не встигла вкоренитися. Певним владним вакуумом вирішили скористатися українські націоналісти й загалом свідомі українці. На західноукраїнських землях почали створюватися українські інституції, активно запрацювала «Просвіта», відбувалися різноманітні заходи, які мали національно-культурне спрямування. Це тривало десь до літа 1942 р.

У руслі цієї тенденції варто й осмислювати діяльність У. Самчука на окупованих українських землях. Письменник поїхав на Волинь. Оселився в Рівному, де зайнявся активною видавничою діяльністю. Налагодив випуск газети «Волинь», яка виходила з 1941 по 1943 рік. Звичайно, це було видання, контрольоване окупаційною владою. Можна в цьому побачити колабораціонізм У. Самчука, намагання піти з німцями на компроміс. Інше питання, для чого він це робив. Письменник вважав, що в ті складні часи український народ не повинен бути «безсловесним» і має творити власне інформаційне поле. «Волинь» стала загальноукраїнською газетою, в якій друкувалися статті й вірші Євгена Маланюка, Олега Ольжича й Олени Теліги. У. Самчук публікував численні власні твори. На особливу увагу заслуговують його цикли нарисів «Крізь бурю й сніг» та «У світі приблизних вартостей», де він розповідає про свої поїздки до Києва. У цих описах доволі об'єктивно зображена тогочасна Україна. Навіть сьогодні вони читаються з великим інтересом.

У. Самчук zorganizував у Рівному й видання дитячого часопису «Орленя». У 1941 р. накладом у 15 тисяч примірників надрукував свій роман «Марія». Із примірниками цього твору виїздив у центральну й східну Україну, де, виступаючи перед читачами, вів мову про голодомор.

Така активність У. Самчука викликала насторогу з боку окупаційної влади. У березні 1942 р. його заарештували. Хоча письменника скоро звільнили, але вже не давали можливості займатися активно проукраїнською діяльністю.

Після війни У. Самчук опинився серед інтернованих українців на території Західної Німеччини. А в 1947 р. переїхав до Канади й оселився в Торонто.

20 січня 2008 року, під час урочистостей з нагоди проголошення самостійності України, які відбулися у Любліні, Пан Олександр Моцик, Надзвичайний і Повноважний Посол України у РП, виконуючи указ Президента України, відзначив

д-ра Григорія Купріяновича

державною нагородою України, орденом «За заслуги» III ступеня.

Головна рада та Головна управа Союзу українців Підляшшя щиро вітає Вас, Пане Григорію, з цим відзначенням. Водночас висловлюємо подяку за довголітню працю задля збереження своєї ідентичності і культурної спадщини українців Підляшшя та Холмщини. Бажаємо успіхів у приватному і професійному житті та громадській діяльності.

Незважаючи на відірваність від батьківщини, він не припиняв культурної та громадської діяльності. Був ініціатором створення літературної організації українських емігрантських письменників – МУР (Мистецького українського руху).

У післявоєнний період У. Самчук відійшов від «націоналістичної ортодоксії» в стилі Д. Донцова; почалися дискусії, які набули розголосу в емігрантській пресі. Якщо Д. Донцов був безкомпромісно догматичним і часто не бажав ураховувати реалії, керуючись певним ідеалом, то У. Самчук догматиком не був. Перебування на Україні під час Другої світової війни, в тому числі в східних регіонах, дало йому можливість більш тверезо подивитися на українську націю, рівень національної свідомості співвітчизників.

Літературна спадщина письменника того періоду – це книги автобіографічного характеру: «На білому коні» та «На коні вороному», роман «Юність Василя Шеремити» (1947).

На особливу увагу заслуговує післявоєнна публіцистика У. Самчука: нарис, замальовки з далекої батьківщини й враження від Нового Світу: «Планета ДіПі» (про долю українців із таборів переміщених осіб у Німеччині в 1945-1948 рр.), «П'ять по дванадцятій», «Слідами піонерів» (про українську еміграцію до Америки), «Живі струни», «Сонце з Заходу», «В країні занепаду й руїни». Тоді ж він пише ряд високохудожніх творів. Серед них – романи «Чого не гоїть огонь» (1959), «На твердій землі», де, зокрема, розповідається про українських переселенців у Канаді.

Але лебединою піснею письменника стала трилогія «Ост», над якою він

працював протягом повосенних десятиліть. Тут зображена широка панорама українського життя, починаючи з повалення царизму й до Другої світової війни. У першій частині трилогії, «Морозів хутір», йдеться про події національної революції 1917-1921 рр. Друга частина «Темнота» присвячена долі України та її дітей у Радянському Союзі. Третя частина «Втеча від себе» розповідає про дівчат і юнаків, вивезених до Німеччини, про трагедію насильницької репатріації. Письменник намагався відійти від ідеологічних схем, незаангажовано представити реалії українського життя. Принаймні величезний життєвий досвід давав йому змогу це зробити. Однак такий підхід викликав незадоволення серед частини націоналістично налаштованої української еміграції. З'явилися критичні рецензії, в яких письменника звинувачували в тому, що в його романі мало свідомих українців, не виведено образи борців за національну ідею тощо. Рецензенти не хотіли враховувати, що, на жаль, таких борців було обмаль. Основна ж маса українців не мала та й не має чітко вираженої національної свідомості. Власне, письменник, додержуючись життєвої правди, намагався показати цю масу. Ще у 20 років він бажав «бути літописцем українського простору в долі, яку сам бачу, чую, переживаю».

Улас Самчук помер 1987 р. й похований на цвинтарі св. Володимира в Торонто, не доживши кілька років до проголошення незалежності України, за яку боровся майже все життя.

Петро КРАЛЮК

(професор Національного університету «Острозька академія»)

Фото Ю. Гаврилюка

Kolędować od «maleńkości»

Czy można uczyć się i przejmować starodawne obyczaje od swych dzieci? Okazuje się, że tak. W dzisiejszych czasach odwieczny proces przekazywania dziedzictwa tradycyjnej kultury uległ zakłóceniu. Nić wiążąca pokolenia wiejskiej społeczności została zerwana, a jej odnowa przypada w udziale nauczycielkom języka ukraińskiego w podlaskich przedszkolach i szkołach.

Przekonać się o tym można było podczas wieczorów kolęd, zatytułowanych „Zakoladujmo wsi razem”, które odbyły się w połowie stycznia w Przedszkolu Samorządowym nr 9 „Leśna Polana” oraz w Zespole Szkół im. Adama Mickiewicza w Bielsku Podlaskim. Głównymi bohaterami tych kolędniczych spotkań były dzieci i młodzież, którzy uczęszczają na zajęcia języka ukraińskiego, a na widowni zasiedli rodzice, dziadkowie i rodzeństwo.

W blasku fleszy, trochę nieśmiało na swój pierwszy kolędniczy występ wchodzili najmłodsi uczestnicy wieczoru kolęd w przedszkolu „Leśna Polana”, by po chwili z większą pewnością, szczególnie w refrenie, zaśpiewać popularną pieśń „Swiataja Warwara cerkwu budowała...”.

Od najmłodszej do najstarszej – wszystkie przedszkolne grupy z ukraińskim językiem nauczania śpiewały kolędy, przedstawiały tradycyjne wertepy i składały świąteczne i noworoczne życzenia.

– *Specjalny koncert „Zakoladujmo wsi razem” organizujemy już od pięciu lat* – mówi dyrektor Przedszkola „Leśna Polana” Elżbieta Nielipińska. – *Staramy się przedstawić tradycyjne obrzędy kolędnicze z Podlasia, dzieci śpiewają, składają specjalne tradycyjne życzenia. Gościnnie zapraszamy zespół „Ranok”, który obecnie w większości tworzą absolwenci naszego przedszkola. Przedszkolaki z ukraińskich grup, jak podkreśla dyrektor placówki, do świąt Bożego Narodzenia szykowały się nie tylko ucząc się kolęd, ale także przygotowując specjalne ozdoby.* – *W ramach projektu „Ku tradycji” zaprosiliśmy panią Leoniuk z Rutki. Wspólnie z „babcią”, jak nazywane są tu nasze instruktorki, dzieci robiły male choinki, stroiki i ozdoby, które później zaniósł do swych domów.*

Ciekawa oferta zajęć powoduje, iż z roku na rok zwiększa się liczba dzieci zapisywanych do ukraińskich grup. Choć

wielu rodziców należy już do tego pokolenia, które utraciło umiejętność porozumiewania się ojczystą gwarą ukraińską, nadal jednym z głównych argumentów przy zgłoszeniu do grupy jest chęć podtrzymywania tradycji ich dziadków i pradiadków.

– *Często zdarza się, że rodzice nie mówią już „po swojemu”* – mówi dumna z występów syna mama. – *Ale u nas w domu rozmawiamy z mężem gwarą. Z wdzięcznością tę znajomość może mniej rodzicom, jak dziadkom, którzy starali się, abyśmy zawsze rozmawiali „po swojemu”. Mam nadzieję, że mój syn będzie także kontynuował tę tradycję.*

Tradycję nauki ojczystego języka, rozpoczętą jeśli nie w rodzinnym domu, to przynajmniej w przedszkolu, w Bielsku Podlaskim można kontynuować w Zespole Szkół im. Adama Mickiewicza. Wieczór kolęd odbył się tam 16 stycznia. Oprócz kolęd i wertepów, przygotowanych przez uczniów podstawówki i gimnazjalistów, publiczność mogła obejrzeć także tradycyjne noworoczne przedstawienie „Koza”, podczas którego przebrani między innymi za zwierzęta *schedriwnyky* prosili o kawałek *sala* dla „kozy”.

Imprezy „Zakoladujmo wsi razem” w przedszkolu i szkole miały także część oficjalną. W przedszkolu przewodniczący Związku Ukraińców Podlasia Andrzej Artemiuk przekazał zestaw audiowizualny, który ufundowała Ambasada Ukrainy w Polsce. Podobne zestawy trafiły także do innych placówek szkolnych na Podlasiu, w których istnieją punkty nauczania języka ukraińskiego. W zespole szkół odbyła się ceremonia przekazania dyplomów i nagród książkowych laureatom konkursu plastycznego, zorganizowanego pod patronatem małżonki ambasadora Ukrainy pani Natalii Terleckiej. III miejsce w konkursie plastycznym z okazji dnia św. Mikołaja zdobyła Karina Michnowska, która namalowała *prawdziwego, ukraińskiego św. Mikołaja w biskupich szatach, podkładającego śpiącemu chłopcu prezent pod poduszkę*. Przejęta laureatka powiedziała także, że dyplom od Ambasady zawisnie na honorowym miejscu w jej pokoju, a książkę po ukraińsku, chociaż jest dosyć obszerna i poważna, postara się przeczytać.

Nauka ojczystego języka, kolęd, a także wykonanie malunków nie odbyłyby się bez udziału i osobistego zaangażowania nauczycielek ukraińskiego. W uznaniu zasług Ambasador Ukrainy w Polsce Oleksandr Mocyk uhonorował Elżbietę Tomczuk i Irenę Wiszenko specjalnymi dyplomami, które wręczył Andrzej Artemiuk.

Wdzięczność za częste wyręczenie rodziców w procesie przekazywania znajomości mowy i tradycji wyrażają także ci, którzy na wieczór kolęd przyszli podziwiać swe pociechy.

– *Wcześniej przychodziłam na takie wieczory do przedszkola, a już od dwóch lat do szkoły, w której uczy się moja córka – mówi Jolanta Chmielewska z Orli. – Dzięki pracy pani Tomczuk i Wiszenko nasze kolędy nie zaginą. Jako rodzice jesteśmy obecnie zapracowani i już mało czasu zostaje nam na to, aby poświęcić go na podtrzymywanie tradycji. A dzięki naszym nauczycielkom to wszystko nie ginie, a właściwie reaktywuje się. One uczą nasze dzieci, tego o czym my już nie pamiętamy.*

Kolędowanie w formie takich koncertów, jak w przedszkolu, tak i w szkole, czy też podczas świąt, przeżywa obecnie

swoisty renesans. Wieczory kolęd odbywają się prawie we wszystkich placówkach edukacyjnych, a także miejskich i gminnych ośrodkach kultury. Ukraińskie kolędy słychać w domach i na ulicach Podlasia. Kolędujemy od małego, bo to się często opłaca. Za naszą, prawosławną koladkę zaśpiewaną przez rodzinne pociechy, grosza nie poskapią z pewnością rodzice, a szczególnie dziadkowie. Gdyby tak jeszcze oprócz zapалу do śpiewania wspierali także chęć do mówienia po naszymu, po swojemu – od małego.

Sławomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok S.A.
Zdjęcia J. Hawryłuka

«Ми пришлі Христа славіті...»

Приходить перший день Різдва Христового і на селі стає повно від колядників, які з «г'яздою», або й без неї, ідуть від хати до хати, несучи радісну новину про народження Ісуса Христа. Це без сумніву гарний звичай. Діти й молодь готуються, вчаться колядок, дбають за зірку, добирають друзів до спільного колядування. Що ж залишається? Хіба тільки тішитися, що в часи, коли полонізація дуже швидко збирає своє жниво, хоч цей звичай є ниткою, яка ще з'єднує наймолодше покоління з рідною традицією. Однак, сидючи за святочним столом і стежачи за черговими колядними групами, відзивається якийсь внутрішній голос супротиву і почуття, що це все не до кінця автентичне, та з'являється переконання, що «колись то було по-іншому...».

Ось, на це святоче колядування хоч і глянути з іншого боку...

Як пригадую свої колядування з-перед 15-20-ти років у рідному Збучові, святоче співання у хатах було звершенням певного сценарію, який відбувався згідно з колишньою традицією. Хоч село, яке пам'ятаю, вже далеко було від того традиційного, то певні звичаї були в ньому весь час живі. Ніхто ще тоді не чув польської мови, а всі діти (хіба, що приїжджали з міста) говорили «по-своєму».

Колядування починалося уже після свята Благовіщення Пресвятої Богородиці. Саме тоді ми як діти об'єднува-

Колишнє колядування у Збучі (з сімейного альбому Анни Куптель)

лися у колядні групи – спільно вчилися колядок, пригадували ті, які вже вміли, робили зірку, або просто поправляли минулорічну. Амбіцією було, зокрема, вивчити ці найдовші пісні, які нерідко мали 32 строфи, були-бо господарі, що питали «А цілу вмієте? То заспівайте!». Як же ж було приємно почути похвалу!

Вчилися ми колядок або безпосередньо від бабусь-дідусів, або з їхніх пісенників, очевидно місцевим діалектом з елементами церковнослов'янської мови. Хоч усі ходили на уроки бі-

лоруської мови, колядок по-білоруськи в нас не співали. Бувало, що в когось був у хаті адаптер і платівки з українськими колядками, тоді вчилися співати й літературною мовою. Несерйозним було вивчити лише одну, дві, три колядки, вчилися якомога найбільше.

Саме різдвяне колядування, це був ритуал, який починався о такій, не іншій годині, від такої, не іншої хати. Слід було у відповідний спосіб привітатися та попрощатися.

Так було у Збучові та околичним місцевостях.

Коли ми завершали початкову школу, приймали нас до «кавалірки». Тоді колядувала одною групою вся молодь, а заколядовані гроші йшли до спільної «каси». Ми платили ними за забаву на Ганну (7 серпня), а окрім того, ще у січні, справляли «обідно» – замовляли в церкві молитву за збучку молодь та приготувляли почастунок з танцями. Ось, такий місцевий звичай, який виник після того, коли згинуло кількох молодих хлопців з села.

Колядували ми також на Новий Рік. Брала зірку і не заходячи до хат, йшли через село співаючи колядки. Коло «крижикув» за селом співали ще раз, хрестилися та й, здається, говорили молитву.

Наприкінці 1980-тих та на початку 1990-тих років існували вже тільки залишки тих колишніх звичаїв, часто

«Євро – 2012» – Конкурс дитячих робіт

Посольство України в Республіці Польща оголошує Конкурс дитячих робіт, присвячений спільній підготовці України та Польщі до Чемпіонату Європи з футболу Євро – 2012. Конкурс проходить під патронатом дружини Посла п. Наталії Терлецької.

Умови конкурсу: У конкурсі беруть участь діти віком 4-16 років представників української громади на території Республіки Польща.

Роботи учасників конкурсу оцінюються залежно від жанру та вікової категорії. Роботи на конкурс надсилаються до 07 квітня (за поштовим штампелем). Малюнки (рисунок) надсилаються тільки звичайною поштою на адресу Ambasada Ukrainy w RP, Al. Szucha 7, 00-580 Warszawa з обов'язковою позначкою «НА КОНКУРС». Ручні роботи негабаритних розмірів можуть бути доставлені безпосередньо до Посольства.

До роботи на конкурс обов'язково повинна бути долучена коротка інформація: ім'я та прізвище автора, вік, поштова адреса, номер телефону батьків.

Учасники конкурсу, які займають призові місця, будуть нагороджені і запрошені до Посольства для вручення нагород. Результати конкурсу будуть опубліковані на інтернет-сторінці Посольства www.mfa.gov.ua/poland та в україномовній пресі Польщі.

Оргкомітет

трансформовані, однак все таки ми, як молодь, намагалися їх зберігати. Інтегрувалися довкола спільного колядування, надаючи йому також новий зміст.

Сьогоднішні колядування, коли рік у рік стежу за ним святкуючи у Чижах, викликає змішані почуття. З одного боку треба тішитися, що діти, які приїжджають на село з Більська, Гайнівки чи Білостоку, вміють заспівати «по-нашому». З другого, однак, складається почуття, що не йдеться тут про продовження традиції.

Батьки, які роблять усе, щоб дітей сепарувати від своєї культури, чого доказом є хоч би ненавчання рідної мови, раз у рік «пригадують», що їхні діти теж повинні включитися у ту ж традицію. Ось і привозять свої потіхи на село та з дуже переконливим аргументом «Idź, Rafałku, jak zakoledujesz, to zarobisz pieniądze», «виписують» їх на село. Надто виразно лізе в очі поверхнєве і прагматичне ставлення до власної традиції, з якої вибирається тільки ті елементи, які є «корисні». Ось і діти, за

намовою батьків, роблять свої перші у житті «бізнеси», а традиція стає тим, що дає їм таку змогу.

Такі не надто оптимістичні враження складаються у мене від кількох років на Різдво коли приходять чергові колядні групи. Зрештою, зараз тяжко навіть говорити про якісь групи, тому що колядують по дві, три особи, а навіть, і то нерідко, поодинокі. Колядки, які переважають, це білоруські, часом українські твори відомі з касет, уроків релігії чи білоруської мови. Колишніх колядок майже не можна почути – це вже не батьки чи дідусі дбають за репертуар дітей, а саме школа чи просто магнітофон.

Діти, зайшовши у хату, часто не вміють привітатися. «Dzień dobry, można zakoledować?» – щораз частіше чується від колядників. А зірка – це вже рідкість. Бо навіщо? Головна засада «колядного бізнесу» – найменше зусиль, найкращий результат. Ось і малі «бізнесмени» виїжджають потім з села до міста задоволені з того, що все таки добре було навчитися тої одної колядки.

Не хотілося б генералізувати, однак щораз частіше негативно вражають ті «одноособові колядні групи» – діти, що найжджають з міста, вітаються по-польськи, не вміють добре заспівати, а думають лише про те «co ja będę z tego miał», а ще більше – їхні батьки, які вчать дітей такого поверхневого ставлення до власної традиції.

З другого боку, слід не забувати про зусилля вчителів української мови в Більську, завдяки яким сотні дітей навчилися українських пісень, не лише колядок. Вони у своїй праці ставлять акцент на навчання традицій як певної вартості, що дає духовні, а не матеріальні користи. І саме це повинні зрозуміти ми всі. Коли перестанемо дивитися на власну традицію прагматично та розглядати її у категоріях «потрібне-непотрібне», «корисне-некорисне», а подивимося на неї як на цінність саму по собі, вона може зберегтися, а діти почнуть мати до неї шану.

Людмила ЛАБОВИЧ
Збуч-Чижі-Білосток

Nowy pełnomocnik wojewody podlaskiego do spraw mniejszości narodowych

Powołanie stałej rady do spraw mniejszości narodowych oraz pomoc w kontaktach organizacji z samorządami różnych szczebli to pierwsze główne zadania, które postawił sobie nowy pełnomocnik wojewody podlaskiego do spraw mniejszości narodowych. Na to stanowisko wojewoda Maciej Żywno powołał socjologa z Uniwersytetu w Białymstoku Macieja Tefelskiego.

Prezentacja pełnomocnika odbyła się 22 stycznia podczas spotkania wojewody z przedstawicielami mniejszości narodowych, które odbyło się w Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku. Wzięli w nim udział liderzy organizacji mniejszości białoruskiej, litewskiej, rosyjskiej, ukraińskiej oraz żydowskiej. Uzasadniając wybór na stanowisko pełnomocnika, wojewoda zwrócił uwagę, iż Maciej Tefelski w swej pracy naukowej zajmował się także problematyką mniejszości. Nowy pełnomocnik zapowiedział, iż w pierwszych tygodniach pracy na tym stanowisku zamierza odwiedzić wszystkie organizacje mniejszości i na miejscu porozmawiać o problemach, z którymi borykają się one w działalności na rzecz zachowania dziedzictwa narodowego i kulturowego.

A o tym, że problemów nie brakuje, można było się dowiedzieć podczas tej części spotkania, w której liderzy organizacji referowali postulaty środowisk, które reprezentują.

Przedstawiciele organizacji mówili przede wszystkim o skomplikowanych i restrykcyj-

nych procedurach pozyskiwania dotacji na działalność ze strony Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Za niebezpieczną dla środowisk mniejszości uznali także nową ścieżkę przyznawania funduszy, która umożliwia udział w konkursach ofert na rzecz zachowania dziedzictwa mniejszości placówkom kultury, takim jak gminne czy miejskie ośrodki kultury. Obecni na spotkaniu stwierdzili, iż ośrodki kultury, mając zabezpieczenie finansowe i profesjonalne kadry, mają większe możliwości na stworzenie projektu konkurencyjnego w stosunku do opierających się na wolontariacie organizacji mniejszości.

Wśród wielu zgłoszonych problemów i postulatów były także takie, które dotyczyły kwestii braku lokalu na prowadzenie statutowej działalności, kontaktów organizacji z samorządami, nikłych szans organizacji mniejszości na pozyskanie funduszy unijnych, a także trudności, które wynikły po wstąpieniu Polski do układu z Schengen, dotyczących na przykład pracy instruktorów amatorskich zespołów przyjeżdżających z zagranicy.

Na spotkaniu z wojewodą i pełnomocnikiem Związek Ukraińców Podlasia reprezentowali przewodniczący organizacji Andrzej Artemiuk oraz zastępca przewodniczącego Mirosław Stepianiuk. Przedstawiciele ukraińskiej społeczności mówili o potrzebie uregulowania kwestii dni wolnych od nauki lub odpracowywania świąt obchodzonych według kalendarza juliańskiego. Zwrócili także uwagę

na fakt, iż pomimo tego, że województwo podlaskie jest tak różnorodnym narodowościowo regionem, na białostockich wyższych uczelniach nie ma takich zakładów naukowych, jak na przykład katedry filologii litewskiej i ukraińskiej.

Wojewoda Maciej Żywno zaznaczył, że nie wszystkie zgłoszone postulaty może zrealizować, ale zadeklarował chęć bieżącej współpracy z organizacjami mniejszości i pomoc w sytuacjach, w których problemy dotyczą jego kompetencji. Podkreślił także znaczenie samorządów w procesie wspierania działalności stowarzyszeń zrzeszających mniejszości narodowe, wspominając także o tendencji spychania tych obowiązków na barki administracji centralnej.

Maciej Tefelski jest czwartym w historii pełnomocnikiem do spraw mniejszości narodowych w Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku. Pierwszy pełnił tę funkcję na początku drugiej połowy lat 90. ubiegłego stulecia, wówczas jeszcze w województwie białostockim, Sławomir Halicki. Po jego odwołaniu, za czasów sprawowania stanowiska wojewody przez Krystynę Łukaszk z Akcji Wyborczej Solidarność, nie utworzono takiego stanowiska. Po przerwie funkcję tę pełnił Marek Liberadzki, powołany przez wojewodę Marka Strzalińskiego z SLD, a ostatnio, za rządów PiS – Leszek Kolesnik.

Sławomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok S.A.

«Stanem brattia w bij krywawyj!»

Wielowiekowe negowanie przez rządowe i cerkiewne struktury Imperium Rosyjskiego prawa Ukraińców do odrębności narodowej nie zahamowało ich dążeń do niepodległości. Mimo przesładowań już w drugiej połowie XIX wieku nasila się proces kształtowania nowoczesnego narodu ukraińskiego. Jego budzicielami byli nie tylko Ukraińcy mieszkający w tolerującej rozwój narodowy mniejszości narodowych Monarchii Austriacko-Węgierskiej, ale także w objętej urzędowymi zakazami Rosji carskiej.

Jeszcze przed tzw. ukazem tolerancyjnym 1905 r. liczni uczniowie rosyjskich szkół średnich w Chełmie i Białej Podlaskiej (Iwan Pasternak, Semen Lubarski, Włodzimierz Ostrowski, Iwan Lewczuk, Antonij Matejuk, Serhij Chrućkij, Wasyl Hul, Mykoła Wawrysewycz, Pawło Wasyńczuk, Wasyl Dmytrijuk, Tymisz Olesijuk i dziesiątki innych) już w czasie nauki przechodzili okres narodowego uświadczenia odrębności narodowej Rusinów od Moskali, a nawet podejmowali próby organizacji nielegalnych grup. Do tej grupy należał też przyszedł działacz Ukraińskiej Republiki Ludowej Anton Wasyńczuk, usunięty z seminarium w Chełmie za działalność w organizacji „Ukraińska Hromada”, która popularyzowała wydawnictwa sprowadzane z Galicji.

Po upadku caratu wielu absolwentów szkół średnich Chełmszczyzny i Południowego Podlasia, deportowanych w 1915 r. wraz z rodzinami w głąb Imperium Rosyjskiego, uczestniczyło w budowaniu państwowości ukraińskiej, wnosząc oczywiście postulat o włączenie do niego ich ojczystego Zabuża. Działania te wsparte zostały uchwałami na spotkaniach „bieżeńców” z chełmsko-podlaskiego Zabuża, mieszkających wówczas w ponad 30 guberniach Rosji i Ukrainy, a także uchwałami 276 uczestników Zjazdu Chełmskiego, który odbył się w Kijowie we wrześniu 1917 r. z udziałem Mychajła Hruszewskiego, urodzonego w Chełmie przewodniczącego Ukraińskiej Centralnej Rady.

Wybrany na kijowskim zjeździe Chełmski Komitet Gubernialny aktywnie włączył się w budowanie struktur państwowych Ukraińskiej Republiki Ludo-

Старшини І полку Січових Стрілців з представниками У. С. С. у Києві, сесією 1918 року.

Від гори зліва 1. ряд: хор. І. Вирайч, ф. сот. М. Загаєвич, сот. І. Рогоульський, пхор. О. Грицай, чет. М. Маренін, пхор. В. Біляч, стрілець Н. Н.; 2. ряд: дес. В. Гіряк, сот. М. Харамбура, ф. сот. І. Андрух, сот. В. Кучабський, сот. М. Бісик, сот. Г. Гладкий, хор. І. Грималюк, сот. Ф. Мамчур; 3. ряд: хор. В. Дзікєвський, хор. І. Пак, чет. І. Чорніш, хор. О. Кизима, сот. І. Чмола, сот. М. Матчак, ф. сот. Ф. Черник, сот. А. Домарадський; 4. ряд: лік. пполк. д-р І. Рихло, чет. П. Пасіка, лік. пполк. д-р К. Вовєвідка, сот. д-р Н. Гіряк, полк. Е. Коновалець, сот. Т. Рожанковський, сот. В. Дідушок, пполк. А. Мельник, сот. Р. Сушко.

Oficerowie I pułku Strzelców Siczowych w Kijowie (wiosna 1918 r.)

wej, z jej siłami zbrojnymi włącznie. Antoni Wasyńczuk brał aktywny udział w działaniach jednostek armii ukraińskiej w Kijowie w połowie 1917 r. Duchowni prawosławni Iwan Lewczuk i Antoni Matejuk uczestniczyli w powoływaniu przy pułkach armii ukraińskiej kapelanów wojskowych. Ks. A. Matejuk został w 1919 r. naczelnym kapłanem Sił Zbrojnych Ukrainy (w listopadzie 1919 r., chory na tyfus, zamordowany przez oddział rosyjskiej Armii Ochotniczej gen. A. Denikina). Podpułkownik Aleksander Stasiewicz, rodem z Krasnegostawu, uczestniczył w ukraińczeniu 55. brygady artylerii. Liczni nauczyciele byli współorganizatorami narodowego szkolnictwa ukraińskiego (Iwan Pasternak, Wołodymyr Ostrowski, Mykoła Wawrysewycz, Semen Lubarski, Ołeksander Duda, Ołeksander Wasylenko, Karpo Dmytrijuk, Mykoła Szketyna).

W najtrudniejszym okresie powstawania Ukraińskiej Republiki Ludowej (grudzień 1917 – marzec 1918), gdy po przejęciu władzy w Rosji przez bolszewików ich Komisariat Ludowy Rosji nie uznał decyzji Zjazdu Delegatów Ukrainy (grudzień 1917 r.) o nadaniu Ukraińskiej Cen-

tralnej Radzie pełnomocnictw parlamentu i wypowiedział Ukrainie wojnę, wśród obrońców państwowości ukraińskiej znalazło się nie tylko wielu Ukraińców z Chełmszczyzny i Podlasia, ale także przedstawiciele Nadsania i Łemkowszczyzny. Mieli oni znaczący udział w likwidacji antyukraińskiego powstania w zakładach zbrojeniowych „Arsenal” w Kijowie. Była tu liczna grupa byłych uczniów gimnazjum ukraińskiego w Przemyśle (Teodor Czernyk, Iwan Czmola, dr Kost’ Wojewidka, Iwan Andruch, Wołodymyr Domarański, Roman Daszkewycz, Mychajło Zyblikewycz, Mirosław Tałpasz, Roman Charambura, Mychajło Cienkij, Stefan Kozak, Jarosław Czyż). Byli to żołnierze Legionu Ukraińskich Strzelców Siczowych, którzy trafili do niewoli rosyjskiej, a po upadku caratu opuścili obozy jenieckie i jako oficerowie byli współorganizatorami Korpusu Ukraińskich Strzelców Siczowych (tzw. Kijowskich), którego dowódcą był płk Jewhen Konowalec. Trzech z siedmiu członków Rady Strzeleckiej, organu doradczego d-cy Korpusu USS, pochodziło z Nadsania (T. Czernyk, K. Wojewidka, I. Czmola).

Iwan Sorokewycz

W walkę z bolszewicką agresją w styczniu 1918 r. włączyła się też grupa deportowanych w 1915 r. na teren Ukrainy uczniów gimnazjum ukraińskiego w Przemyślu, którzy kontynuowali naukę w Cyrylo-Metodiańskim 2 Ukraińskim Gimnazjum w Kijowie. Hryhorij Pipśkyj (uro-

Hryhorij Pipśkyj

walkach 29 stycznia 1918 r. pod Krutami z około czterotysięczną bolszewicką rosyjską gwardią Michaiła Murawiowa, wstrzymując zajęcie stołecznego Kijowa. Ceną życia swój patriotyzm opłacili Iwan Sorokewycz i Hryhorij Pipśkyj, którzy wraz z 25 innymi uczestnikami tej walki

Ihor Łoskyj

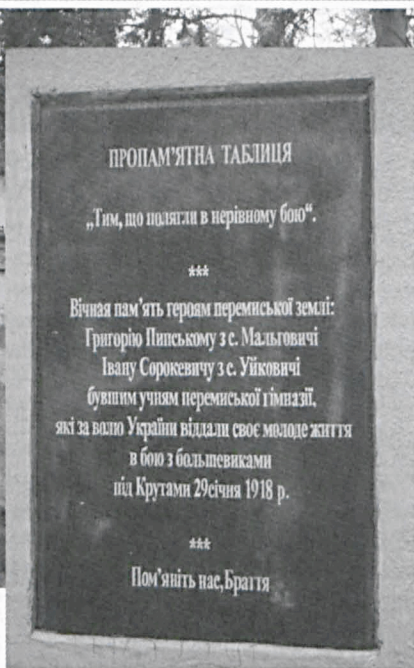
Ukrainy dowodzonego przez Symona Petlurę i Ukraińscy Strzelcy Siczowi płk. J. Konowalca zlikwidowały inspirowane przez władze Rosji bolszewickiej powstanie w Kijowie. Warto wspomnieć, że lekarzem Kosza był dr Wasyl Dmytrijuk rodem z Kostomłotów w pow. Biała Podlaska. W drugiej połowie 1918 r. W. Dmytrijuk był jednym z pełnomocników rządu URL na teren Chełmszczyzny i Podlasia, organizując w Brześciu, wraz z bratem Karpem Dmytrijukiem i jego zastępcą Tymoszem Olesijukiem (rodem z Dołholiski w pow. Włodawa), kursy języka ukraińskiego dla około 600 nauczycieli szkół ukraińskich, organizowanych w 1918 r. na Chełmszczyźnie, Podlasiu i Polesiu Brzeskim. Jednym z pionierów w organizacji szkolnictwa ukraińskiego w pow. Biała Podlaska był Iwan Pasternak, przyszły senator II RP, zamordowany za działalność oświatową w 1943 r. (wraz z 20 innymi działaczami ukraińskimi w pow. bialskim, zlikwidowanymi w latach 1942-1943). Od 1922 r. dr Wasyl Dmytrijuk działalność na rzecz rozwoju kultury ukraińskiej kontynuował jako poseł do Sejmu II RP i narodowy działacz organizacji ukraińskich w Polsce.

Opisana wyżej walka oddziałów ukraińskich, w których szeregach zmagali się Ukraińcy z Podlasia, Chełmszczyzny, Nadsania i Łemkowszczyzny, miała historyczne znaczenie dla procesu kształtowania się państwowości ukraińskiej i ogłoszenia datowanego na 22 stycznia 1918 r. aktu o niepodległości Ukraińskiej Republiki Ludowej.

Aleksander KOLAŃCZUK
Zdjęcia ze zbiorów autora artykułu

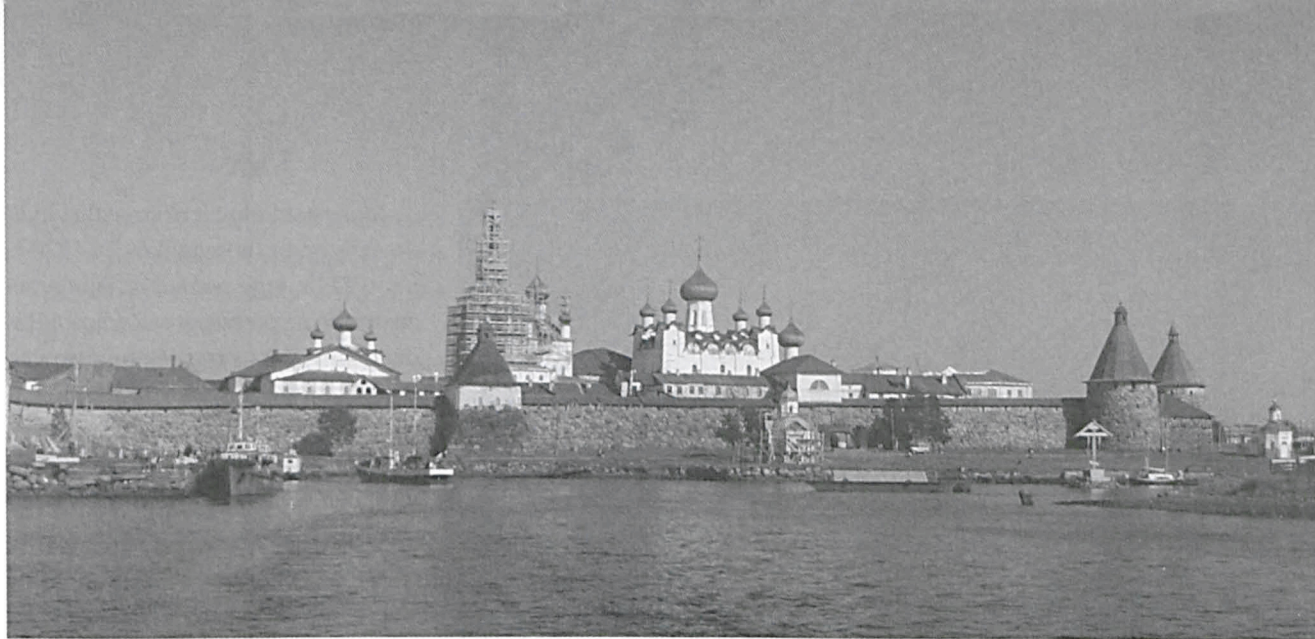
dzony w 1898 r. w Malhowicach k. Przemyśla), bracia Iwan (1898-1918) i Wołodmyr (1900-1963) Sorokewycze (urodzeni w Bednarce, pow. Gorlice, na Łemkowszczyźnie), bracia Iwan (1893-1976) i Kost' (1895-?) Karwanowie (urodzeni w Kuryłówce, pow. Leżajsk) oraz Ihor Łoskyj (1900-1936), syn Kostia Łoskiego – w 1905 r. organizatora t-wa „Proswita” w Hrubieszowie, członka Centralnej Rady Ukraińskiej i dyplomaty URL, wstąpili do Kurenia (Batalionu) Studencko-Uczniowskiego, liczącego około 500 ochotników, i brali udział w heroicznych

Tablica pamiątkowa poświęcona I. Sorokewyczowi i H. Pipśkiemu na grobowcu rodziny Kormosów na Cmentarzu Głównym w Przemyślu (fot. J. Hawryluk)

trafili do niewoli rosyjskiej i zostali rozstrzelani. H. Pipśkyj rozstawał się z życiem słowami z hymnu – *Szcze ne wmerła Ukrajina!*

W tym samym czasie oddziały Kosza (brygady) Hajdamackiego Słobodzkiej

Archipelag wiary i cierpienia

Wrażenia z pobytu na Wyspach Sołowieckich

W lipcu 2007 roku jako turysta miałem możliwość zwiedzenia jednego z najważniejszych miejsc kultowych rosyjskiego prawosławia, a zarazem miejsca cierpienia i zagłady tysięcy ludzi – Monasteru Sołowieckiego na Wyspach Sołowieckich, zwanych zazwyczaj Sołowkami.

Archipelag Sołowiecki znajduje się w południowo-zachodniej części Morza Białego. Składa się z czterech większych i dwóch mniejszych wysp o łącznej powierzchni 347 km². Są to: Wielka Sołowiecka, Anzerska, Duża i Mała Muksalma oraz Duża i Mała Zajęcza. Odległość do brzegu wynosi około 60 km, a do Archangielska 360 km. Ze względu na położenie panuje tam zimny, surowy klimat. Na wyspach znajdują się liczne jeziora, a większa część ich powierzchni pokryta jest mieszanymi lasami (drzewa szpilkowe, brzoza).

W północno-zachodniej części wyspy Wielka Sołowiecka założono w 1436 roku monaster, który pod koniec XVI w. przekształcono w silną twierdzę. Mury (o wysokości 8-11 m i grubości 4-6 m) z ośmioma basztami i siedmioma bramami, wzniesiono z wielkich nie ciosanych głazów (długość do 5 m). W obrębie murów znajdują się dwa sobory i trzy cerkwie oraz budynki gospodarcze i mieszkalne. W twier-

dzy przebywał stały garnizon wojskowy liczący około tysiąca strzelców. W XVI-XVII w. garnizon nieraz odpierał napady szwedzkie, a w 1854 roku w czasie wojny krymskiej wytrzymał oblężenie angielskich okrętów wojennych.

Monaster Sołowiecki jest jednym z największych i najbardziej znanych klasztorów w Rosji. W XV-XVIII w. stanowił znaczący ośrodek ekonomicz-

ny i polityczny północno-zachodniej części kraju. Posiadał duże obszary ziemi, a ponadto rozwinął na szeroką skalę pozyskiwanie soli, wydobywanie rud żelaza, wypalanie cegły i budowę statków. Duże dochody przynosił także handel. Po zdobyciu władzy przez bolszewików klasztor był w 1920 r. zlikwidowany. W 1990 r. został oddany wiernym.

Autor artykułu przed skromną płytą poświęconą więźniom Solowek

Baraki z początkowego okresu funkcjonowania solowieckiego łagru

Oprócz ośrodka kultu religijnego oraz działalności gospodarczej Monaster Solowiecki był miejscem więzienia i zagłady tysięcy ludzi. Już w końcu XVI w. zsyłano tu przeciwników caratu. Więźniów umieszczano zazwyczaj w wilgotnych i pozbawionych światła podziemnych lochach.

Ukraińców zaczęto zsyłać na Solówki na początku XVIII w. Jednymi z pierwszych więźniów byli współpracownicy i zwolennicy hetmana Iwana Mazepy; m.in. generał D. Maksymowycz i pułkownik J. Pokotyło. Za czasów Katarzyny II najbardziej znanym więźniem był Piotr Kałnyszewskij (Kałnysz, 1690-1803), który był ostatnim koszowym atamanem Sicz Zaporoskiej (1762; 1765-75). Kałnyszewski pochodził z ukraińskiej szlachty pułku łubieńskiego, brał udział w wojnie rosyjsko-tureckiej (1768-74), podczas której zasłynął jako utalentowany dowódca. Kiedy w 1775 r. wojska carskie pod dowództwem generała P. Tekelija otoczyły Sicz Zaporoską, Kałnyszewskij i siczowa starszyna zaapelowali do zaporożców, aby się poddali bez zbrojnego oporu. Po zrujnowaniu na roz-

kaz carycy Sicz, atamana w czerwcu 1775 r. aresztowano i zesłano do Monasteru Solowieckiego, gdzie był więziony przez 25 lat. W 1801 r. został uwolniony przez cara Aleksandra I, ale na własną prośbę pozostał w monasterze, gdzie 2 lata później zmarł.

Monaster Solowiecki został zlikwidowany przez bolszewików w 1920 r., a w 1923 r. jego pomieszczenia przeznaczono na pierwszy w Związku Radzieckim obóz pracy przymusowej. System obozów bardzo szybko rozrastał się zarówno na Wyspach Solowieckich, jak i w pobliskiej Karelii, Półwyspie Kolskim i wielu innych miejscach na rozległych obszarach ZSRR.

Początkowo, w okresie NEP-u (1921-27), do obozu na Solówkach trafiały przeważnie więźniowie polityczni. Liczba ukraińskich więźniów w tym okresie była stosunkowo niewielka. Byli to głównie uczestnicy walk wyzwoleniczych – działacze Ukraińskiej Republiki Ludowej (UNR), dowódcy i żołnierze oddziałów wojskowych, duchowieństwo. Warunki panujące w łagrze w początkowym okresie jego funkcjonowania były stosunkowo znośne: dość solidne i ciepłe baraki, nie głodowe wyżywienie, nie mordercze normy pracy. Sytuacja radykalnie pogorszyła się na początku pierwszej pięciolatki (1927-1932). Wtedy na katorgę zesłano także tysiące Ukraińców oskarżonych o przynależność do organizacji wolnościowych, twórców kultury i bogatych chłopów. W następnej

Budynek, w którym znajdowała się administracja obozu

pięciolatce (1932-1937) na Solówkach uwięziono kolejne tysiące partyjnych i państwowych działaczy USRR, pisarzy, naukowców, twórców sztuki.

Więźniowie Solówek pracowali bardzo ciężko w niehumanitarnych warunkach, głównie przy wyrębie lasów. Dla przykładu, wg informacji przewodniczki, dzienną normą dla jednego więźnia było ścięcie, obrobienie i wyciągnięcie do drogi dziewięciu drzew. Więzień, który nie wyrobił normy, pozostawał po dniu pracy na stanowisku roboczym celem jej dokończenia. Oczywiście bez kolacji. Następnego dnia rozpoczynał pracę bez śniadania. Można sobie wyobrazić jak długo w takich warunkach mógł człowiek pozostać przy życiu. W wyniku ciężkiej pracy, głodu, bicia i maltretowania przez nadzorców, umieszczania w karczerach zginęła większość katorżników Solówek. Według informacji przewodników liczba ofiar na Wyspach Solowieckich szacowana jest na ok. 20 tys.

W 1938 r. pozostałych przy życiu więźniów przeniesiono do innych obozów, a w Monasterze Solowieckim utworzono szkołę morską. W 1990 r. sobór zwrócono Cerkwi, a w 1992 r. kompleks obiektów Monasteru Solowieckiego wpisano na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO. Obecnie poszczególne obiekty klasztoru poddawane są pracom renowacyjnym.

Po oddaniu Cerkwi Monasteru Solowieckiego z każdym rokiem nasila się ruch pielgrzymów, a także turystów na Wyspy Solowieckie. Warunki są tu bardzo trudne. Na wyspę Wielka Solowiecka z miejscowości Tiem statek pasażerski kursuje tylko raz na dobę. Turyści i pielgrzymi, którym nie odpowiadają godziny kursów, skazani są na wielogodzinne oczekiwanie lub na wynajmowanie kutrów rybackich (w bardzo lichym stanie). Na wyspie nie ma hotelu. Noclegi możliwe są tylko w prywatnych kwaterach, a warunki panujące w większości z nich są spartańskie. Nieliczne drogi na wyspach są w opłakanym stanie, a do niektórych miejsc można dotrzeć tylko pie-

Cerkiew na Górze Sikiernej, pełniąca w okresie istnienia łagru rolę karceru. Jednorazowo przebywało tutaj do 500 osób, dla których już nie było powrotu do świata żywych.

szo lub specjalnym pojazdem zaopatrzonym w ogromne „balonowe” opony.

Turysta nastawiony na zwiedzanie miejsc związanych z cierpieniem i śmiercią tysięcy ofiar bolszewizmu po przybyciu na Wyspy Solowieckie doznaje rozczarowania. Ta tak niedawna tragiczna przeszłość nie jest wyeksponowana i należyście upamiętniona. W bardzo skromnym muzeum ekspozowane są głównie fotografie więźniów z krótką ich biografią i datą śmierci. Na cmentarzu w pobliżu monasteru, na którym spoczywają głównie więźniowie zmarli w okresie NEP-u, upamiętniono ich tylko skromnym krzyżem i kamiennym głazem z napisem „Solowieckim uwięzionym”. Więźniowie z lat późniejszych przeważnie byli zakopywani w miejscu ich pracy lub obok obozowych baraków.

Według wspomnień byłego więźnia W. Dworzeckiego „nadzy... martwi... zamarznięci ludzie... wszędzie... wkoło... w niesamowitych pozach, spod śniegu sterczą kolana, ręce, nogi, głowy... grzbiety”.

Obozowe baraki z początku lat 20. XX w. wykorzystywane są obecnie jako pomieszczenia sklepowe, jadłodajnie, składy lub stoją puste. Budynek, który zajmowali nadzorcy łagru, znajduje się w stanie ruiny. W rozmowach prowadzonych z przypadkowymi mieszkańcami wysp odnosiło się wrażenie, że tragiczna przeszłość Solówek niewiele ich interesuje. Należy mieć nadzieję, że z czasem tragiczne ofiary tego miejsca będą godniej upamiętnione.

Roman BOCHNO

Zdjęcia dostarczone przez autora korespondencji

Dom z „duszą”

Domy w Nowym Berezowie i Czyżach zdobyły trzecie nagrody w trzeciej edycji konkursu na Najlepiej Zachowany Zabytek Wiejskiego Budownictwa Drewnianego w Województwie Podlaskim. Tym razem powiat hajnowski był drugim (po białostockim) według ilości zgłoszeń.

Wśród 110 obiektów z 29 gmin, jury pod przewodnictwem Antoniego Mosiewicza, kierownika działu etnografii w Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu, najwyżej oceniło wiatrak typu holenderskiego z przełomu XIX-XX w. stojący we wsi Studzianki, gmina Wasilków. Przyznano 3 drugie nagrody i 5 trzecich. Dwie z trzecich nagród przypadły budynkom z pow. hajnowskiego – budynkowi mieszkalnemu z 1915 r. we wsi Nowe Berezowo (nr 80) w gminie Hajnówka, którego właścicielką jest Hanna Poznańska oraz budynkowi mieszkalnemu z 1947 r. w Czyżach (nr 145), który należy do Bazylego Jakimiuka. Nowe Berezowo znalazło się w czołówce nie po raz pierwszy – w 2006 r. pierwszą nagrodę w konkursie otrzymała zagroda Stefana Czabaja.

– Akurat gdy malowałam narożniki, przyszła do mnie pani sołtysowa i opowiedziała o konkursie – wspomina Hanna Poznańska. – To było na kilka dni przed upływem terminu zgłoszeń, ale po zastanowieniu postanowiłam zgłosić swój dom.

Hanna Poznańska pochodzi z rodziny Morozów. Dom i pozostałe budynki znajdujące się w obejściu są w jej rodzinie od pokoleń.

– Urodziłam się w Białymstoku, czasami za nim tęsknię, mam tam dużo znajomych, ale korzeni jako takich w Białymstoku nie mam – opowiada Hanna Poznańska. – Tutaj, w Nowym Berezowie mam wrażenie, że jestem na właściwym miejscu. Myślę o tym domu, zaczęłam też interesować się historią Hajnówki. Dzięki temu czuję kontynuację, pewną ciągłość dziejową. To jest dla mnie najważniejsze. Co do domu, to najbardziej mnie zastanawia, dlaczego on przetrwał? Trudno ustalić, z którego roku jest ten dom i kto go wybudował. Nie ma żadnych dokumentów, więc dane można po-

zyskać tylko na podstawie opowieści rodzinnych. Kiedy moi przodkowie wrócili z bieżniństwa, prawdopodobnie ten dom już był. Czyli raczej musiał być postawiony przed ich wyjazdem. Mój pradziadek był w carskiej armii i wrócił pierwszy, a prababcia z dziadkiem dopiero około 1920 r. Dziadek zmarł w 1979 r., więc bardzo mało go pamiętam. Żadna z jego córek nie została na gospodarstwie. Teraz już obie nie żyją – moja mama i jej siostra także. Zostało tylko czworo wnuków. Jako dzieci przyjeżdżaliśmy tu na wakacje. Babcia zmarła w 1998 r. i przez kilka lat w domu nikt nie mieszkał – aż do 2002 r., kiedy podjęłam pracę na wydziale politechniki w Hajnówce. W ciągu kilku lat, odkąd tu mieszkam, bardzo się zżyłam z tym domem. Co dalej będzie, jeszcze nie wiadomo, ale wszyscy, razem z moim tatą, mamy sentyment do tego miejsca. Przez to, że mieszkam w tym domu, jest on dla mnie szczególnie żywy.

Hanna Poznańska mieszka na wsi, w starym domu z glinianymi piecami, bez łazienki, ale z „duszą”. Właścicielka domu jest zaprzeczeniem powszechnie panujących opinii, że współczesna młodzież pędzi za wygodami i pieniędzmi.

– Wcześniej czułam się jakby oderwana od historii, teraz wiem, że jest to kontynuacja tego, co się dzieje. Kiedy tu jestem, mam wrażenie, że obcuję z pomysłami mojego dziadka. Odkryłam, że nie tylko w domu, ale w całym gospodarstwie jest dużo niedokończonych myśli, a właściwie niedokończonych historii.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcia autorki artykułu

er Corporation". Budowa warsz-
wodował konieczność rozbudowy
oraz pięć baraków mieszkalnych.

European Timber Corporation".

imber Corporation". Bau der

m „The Century European

5. Tartak państwowy, 19 maja 1929. Poniemiecki tartak w latach 1918-23 dzierżawiła spółka „Eksport-ski”, od 1924 r. angielska firma „The Century European Timber Corporation” (zwana Centurą). Pięcioletni-bunkowa gospodarka „Century” ustawiona na eksploatację tartaku i maksymalny wywóz drewna, zmusiła-nę polską do zerwania umowy. W 1929 r. tartak przejęła Dyrekcja Lasów Państwowych z siedzibą w Biało-Przed budynkiem kotłowni pracownicy tartaku, w dolnym rzędzie z prawej kowal Koltun, w górnym rze-
lewej: 5. Stanisław Świąder, 6. Dominik Lipczyński – zawód strażaka przejął po ojcu, Marcinie, który b-
żakiem w czasach carskich (zmarł w 1940 r. w Hajnówce).

5. The national lumber mill, 19th May 1929.

5. Das Staatssägewerk, der 19 Mai 1929.

5. Государственный лесопильный завод, 19 мая 1929.

«Hajnówka w starej fotografii»

Hajnówianie czekali na nią długo – całe życie, ale już jest! 23 listopada 2007 odbyła się promocja książki „Hajnówka w starej fotografii”. Każda z ponad 150 osób zgromadzonych w

czytelnii hajnowskiej Miejskiej Biblioteki Publicznej otrzymała egzemplarz unikatowego wydawnictwa – albumu ilustrującego dzieje miasta do 1950 r.

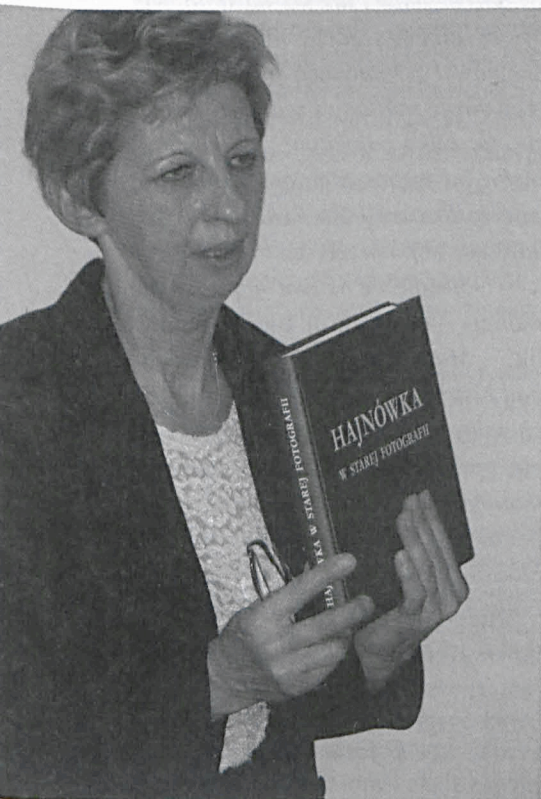
Opracowanie i wydanie książki było możliwe dzięki projektowi Miejskiej Biblioteki Publicznej i Towarzystwa Przyjaciół Hajnówki – „Z historią w przyszłość – utrwalanie i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego regionu Puszczy Białowieskiej”, finansowanego ze środków unijnych, pozyskanych przez euroregion „Puszcza Białowieska”. W elegancko wydanej książce na 336 stronach znalazło się 312 zdjęć Hajnówki i hajnowian, poczynając od roku 1910. Fotografie podpisano w czterech językach – polskim, angielskim, rosyjskim i niemieckim. Zarówno zdjęcia, jak i podpisy są cennym materiałem źródłowym.

Goście spotkania nie kryli wzruszenia i aprobaty dla pracy, jaką wraz ze zespołem redakcyjnym, grupą wolontariuszy, tłumaczy i pracowników biblioteki włożyła Alla Gryc (na zdjęciu obok – z książką), koordynator projektu „Z historią w przyszłość – upowszechnianie dziedzictwa kulturowego regionu Puszczy Białowieskiej”.

– Jestem szczęśliwa, że doczekałam książki. Pamiątka zostanie – cieszy się Halina Łukjaniuk, która pomagała w rozszyfrowywaniu miejsc i osób przedstawionych na zdjęciach. – Jestem góralką, urodziłam się w Nowym Targu. W 1932 przyjechaliśmy do Hajnówki, bo mój ojciec pracował w szkole zawodowej. Tęsknię za górami, ale pokochałam także Hajnówkę. Tutaj są dobrzy ludzie. Na pewno zasłużyli na historyczną książkę.

– To doskonale przedsięwzięcie. Jedyna okazja, aby zachować w pamięci ludzkiej to co przeminęło, niestety bezpowrotnie – kawał bardzo cennej historii. Będę miał nie lada gratkę podczas lektury książki – mówi 83-letni Władysław Zin, hajnowianin z urodzenia, autor monografii o prawosławnej parafii św. Trójcy. – Opracowanie naukowe jest niesłychanie trudne po iluś latach, jeżeli tego nie robi się na bieżąco. Namawiałbym hajnowian do pisanego wspomnień, pamiętników z przeszłości. Zawsze może być szansa na wykorzystanie, bo znowu może pojawić się projekt, stosowne fundusze.

– W tym przedsięwzięciu jest swego rodzaju hold, który trzeba oddać

pokoleniom, które mieszkały w naszym mieście, a których już nie ma pośród nas – mówi Piotr Omeljaniuk-Szczuka, nauczyciel historii, redaktor książki „Hajnowka w starej fotografii”. – To w zasadzie ostatni moment, gdy mogliśmy się spotkać ze świadkami tej historii, która odchodzi. Przeglądając fotografie, mamy wgląd do minionej epoki. Epoka minęła, pozostały nam tylko zdjęcia i wspomnienia.

– Bardzo piękny album. Nie spodziewałem się aż takiego wydania – zachwyca się starosta hajnowski Włodzimierz Pietruczuk, przewodniczący Stowarzyszenia Samorządów euroregionu „Puszcza Białowieska”. – Mam nadzieję, że będą kolejne. Setki zdjęć zgromadzonych w bibliotece nie mogą leżeć w szufladzie.

Zdjęcia opublikowane w albumie to tylko część zbioru zgromadzonego przez hajnowską bibliotekę, który liczy blisko 3 tys. fotografii. Warunkiem otrzymania środków na realizację projektu była współpraca z bibliotekarzami po drugiej stronie granicy. W ten sposób powstała również książka o Kamieńcu, który leży na południowo-wschodnim skraju Puszczy Białowieskiej (pierwotnie nazywanej Kamieniecka).

– Jest to pierwsza próba wybrania tego, co ustalił zespół, całe pokolenie przyjaciół Hajnowki – tłumaczy dr Tomasz Samojlik, badacz Puszczy Białowieskiej. – Kiedy pracowałem nad historią Puszczy Białowieskiej, wiele razy natykałem się na białe plamy, które dotyczyły naszego miasta. Z wielką zazdrością spoglądałem na monografie Narewki czy Narwi, świetnie opracowane przez moją koleżankę dr Dorotę Michałuk, która długie godziny spędziła w archiwach, żeby wygrzebać informacje źródłowe. W przypadku Hajnowki czegoś takiego jeszcze nie było. Ciągłe brakowało solidnej podstawy źródłowej. Wiele wskazuje na to, że książka jest dopiero pierwszym krokiem, bo „Eskapada historyczna” Miejskiej Biblioteki Publicznej wcale się nie zakończyła. Nadal można przynosić zdjęcia i opowiadać kto, co i kiedy.

– Zaczęło się od spotkania z prof. Eugeniuszem Tyrkielem, który przyniósł zdjęcia na spotkanie organizowane w bibliotece i „wszczepił” nam chęć gromadzenia fotografii – wspomina Alla Gryc, koordynator projektu, w wyniku którego powstała książka, prezes Towarzystwa Przyjaciół Hajnowki. – Wielu wątpiło, czy kiedykolwiek uda nam się opublikować zdjęcia w książce, bo na to potrzebne są pieniądze. Realizacja projektu „Z historii w przyszłość – utrwalanie i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego regionu Puszczy Białowieskiej” dała szansę na takie wydawnictwo. Wiedzieliśmy, że zbiór naszych zdjęć nie jest wyczerpujący, brakuje ciągłości historycznej. W związku z tym ogłosiliśmy akcję gromadzenia zdjęć „Eskapada historyczna”. Mile zaskoczyło nas podejście hajnowian, ogromna życzliwość, otwartość. Można było odwiedzać informatorów o dowolnej porze, w domu. Cieszę się, że do eskapady włączyła się młodzież. Zdjęcia były coraz ciekawsze.

Gromadzenie starych fotografii Hajnowki rozpoczęła była dyrektor MBP w Hajnowce Janina Jakubowicz. Była prekursorem, bo przed laty biblioteki nie zajmowały się gromadzeniem dokumentacji regionalnej.

– Zbieranie zdjęć trwa już kilkanaście lat. Trafiło na dobrą osobę, która sercem się temu oddała i z pieczołowitością zajęła się gromadzeniem i porządkowaniem tych zdjęć – uzupełnia Halina Wojskowicz, obecna dyrektor MBP w Hajnowce. – Gromadząc zdjęcia wierzyliśmy, że kiedyś ujrzą światło dzienne i tak też się stało. Nie byłoby albumu, gdyby nie hajnowianie, nawet ci z dalekich krajów. Otworzyli swoje szuflady i zechcieli dzielić się nie tylko zdjęciami, ale również pięknymi wspomnieniami, bo każde zdjęcie to określona historia – czas, miejsce, wspomnienia...

– Obiecuję, że na tym etapie się nie skończy – zapewnia dr Tomasz Samojlik. – Mam zamiar nadal pracować nad historią naszego regionu. Bardzo chciałbym, abyśmy w pewnym momencie mieli dobrą, rzetelną, historyczną monografię, którą będziemy się mogli pochwalić, bo w końcu mamy się czym chwalić. Historia Hajnowki jest przebogata, fantastyczna, ciekawa i to wiadać w tej książce.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcia autorki artykułu

2007 – Рік книги в Україні

Що таке „Рік книги в Україні”, яким проголошений був минулий 2007-ий, для української літератури? Можливо 75 свіжих книжок, жменька перевидань та антологій, з десятків презентацій, літературних виставок, акцій, зустрічей письменників, кілька нових облич у літературі. Можливо минулий рік це ще один пройдений історичний етап, але визначальність подій збілизна непомітна? Це сходинка, на яку ми піднялися, щоб йти далі. У всякому разі 2007 рік був дуже врожайний для української сучасної літератури.

Конкурси

Національна премія України імені Тараса Шевченка в 2007 році відзначила літературні досягнення. Взагалі за літературні досягнення було вручено чотири нагороди, проте дві з них по-мандрували в Польщу та США, а дві залишилися в Україні. Зокрема, премія, що належить Тарасу Федюку за книгу віршів «Обличчя пустелі». Також Шевченківською премією нагороджено Дмитра Стуса за книгу «Василь Стус: життя як творчість». Дмитро Стус активний літературний діяч, він літературознавець та головний редактор літературного часопису «Київська Русь». Ніхто не зміг би написати про Василя Стуса краще ніж Дмитро, ніж син.

14 грудня підвели підсумки конкурсу Книжка року Бі-Бі-Сі 2007. Її отримала книга Андрія Діброва «Андріївський узвіз». Конкурс існує вже три роки і за цей час успішно привертає увагу до української книги, визначає фіналістів та переможців.

Традиційним у 2007 році був конкурс «Коронація слова», влаштований спільно телеканалом «Інтер» та фірмою Крафтс Фудз Україна, виробником шоколаду «Корона». Подією конкурсу було вручення першої премії досить відомій письменниці Марії Матіос. Марія авторка восьми романів, п'яти поетичних збірок, лауреата Шевченківської премії. Другу номінацію було видано роману Ірини Чернової «Село не люди», в якому зачеплено болючу проблему статусу сучасного села і людей в ньому. Третя премія була вручена книзі жаків «Бран-

ці Мороку». Її автори Олександр та Наталя Шевченки вперше спробували писати вдвох, їм це не лише вдалося, але й сподобалося, тому вони активно продовжують практику спільного писання романів. Слід сказати, що «Бранці мороку» це черговий крок в жанрі українського хоррор, але, на жаль цей жанр поки що не вийшов за рамки Шевченків, тому вони не лише перші, але й єдині.

Акції

Восени відбулася літературна акція «Лівий берег», спрямована на ознайомлення лівобережного читача з титанами української сучасної літератури Юрієм Андруховичем, Любком Дерешом, Сергієм Жаданом. Організатори акції – видавництва «Фоліо» та Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». Як не дивно, але ціль акції була не в об'єднанні нації, а суто інформативна. Адже східний читач цікавиться українською сучасною літературою не менше ніж західний, але через брак інформації та книгарень, не може придбати собі книгу.

Спеціально до акції письменники видали спільну книгу «Трициліндровий двигун любові». – Назва книжки дуже самоіронічна, – каже Юрій Андрухович. – Трициліндровий двигун, як відомо, досить слабкий і малопотужний, отож цією назвою письменники й видавці підкреслюють те, що не вважають свою подорож місією, просто йдуть поспілкуватися з читачами.

У книгу увійшли раніше не публіковані твори всіх трьох письменників. Юрій Андрухович поповнив «двигун» оповіданнями, які він писав перебуваючи на службі в армії, раніше ці оповідання друкувалися в журналі «Прапор», але це було дуже давно. Все ж перед тим, як подати оповідання до друку, автор їх переписав, не чіпаючи сюжет, але змінюючи форму.

Від Любка Дереша в книгу увійшла есеїстка, яка раніше ніде не друкувалася. Дванадцять есе покликаних зацікавити східного читача творчістю Дереша.

Сергій Жадан зробив свій внесок у книгу свіжою прозою. Хоча з ним лівим

Сергій Жадан зі своєю збіркою «Марадона»

берегом Дніпра мандрувала поетична збірка «Марадона».

У листопаді відбулася «Велика книжкова революція». Акція – висловлення протесту книгарням, що не турбуються про продаж української книги, наживаючись на попсових (популярних) книгах. Суть акції полягала в тому, що «революціонер» заходить в книгарню, в якій українська книга стоїть в малопомітному місці, переставляє книгу на більш помітне місце і додає пояснювальну листівку. Фігурою вищого пілотажу вважалося поставити книгу на вітрину. Проте у будь-якому випадку, акція протесту не залишилася непомітною, в Києві стає все менше книгарень, в яких українській книзі перепадає мало уваги.

Влітку дитяче видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», спільно з компанією «Хегох Україна» провели спільну акцію: некомерційне видання книги Володимира Нестайка «Найновіші пригоди в лісовій школі». Видання було проілюстроване малюнками дітей від 6 до 11 років. Конкурс малюнків проводився напередодні в дитячих будинках та дитячих оздоровчих санаторіях Києва. Дітям читалися казки і вони ілюстрували ті, котрі сподобалися найбільше. У результаті було понад 1000 малюнків, з них у книгу потрапило 100. Потім книга розповсюджувалася по дитячих будинках, та інших бібліотеках, що не мають коштів на купівлю сучасних книг.

Книги

Любко Дереш у 2007-ому видав свою книгу «Трохи Пітьми». Книга побила рекорди по швидкості продажу, адже читач чекав її з нетерпінням. Шкода лише, що більшість, дочекавшись, розчарувалися. Дереш – письменник, від якого чекають багато, в нього високий рівень, який варто підтримувати, а не нехтувати ним. Роман «Трохи Пітьми» складається переважно з декоративних і недопрацьованих елементів, що мають глибоку природну символіку, але майже не розкриті автором. Характери героїв дещо недопрацьовані. І хоч книга читається дуже легко й швидко, вона залишає по собі розчарування.

Юрій Андрухович на початку року видав книгу «Тасмания». На перший погляд це просто автобіографічна книга. Але при ретельному аналізі книга ховає в собі багато загадок, захованих символів та неоднозначних образів. Текст побудований у вигляді інтерв'ю з письменником. Деякий Егон Альт, німецький журналіст, наполегливо напрошувався на інтерв'ю і обіцяв його видати після смерті автора, але трапилося дещо інакше, адже помер сам журналіст, а матеріали залишилися в Юрія Андруховича. Інтерв'ю відбувалося шість днів, на сьомий день письменник і журналіст відпочивали, хоча процес відпочинку зафіксований на сторінках книги. «Тасмания» Андруховича трохи освітлює нам життя письменника, але робить це вправно, тому внаслідок такого освітлення тасмного стає ще більше й більше...

Донька Юрія Андруховича Софійка теж видала книгу в 2007-ому році. Книга під назвою «Сьомга» стала 4-ою книгою для Софії. І незвичною для української сучасної літератури. Можливо це співпадіння, але книга Андрухович-молодшої теж навіоє думки про автобіографічність. Хоча вона, автобіографічність, зовсім інша. «Сьомга» – це підглядання в життя іншої людини, і це життя являється перед тобою не прикритим щоденними масками чи ролями, з усіма незручностями, потворностями. Проте загалом життя є величезним всесвітом, який складається з дрібничок, але є одним цілим. Авторка самостійно проілюструвала книгу, як згодом вона зізнається, ілюстрації були зроблені для того щоб відволікатися від постійного писання.

Літературна презентація це спосіб на зацікавлення читача конкретною книжкою, як і читанням взагалі – «Час читати» на 14-му Форумі видавців у Львові

Презентації

Кожна книга, видана в минулому році потребувала презентації, а кожна презентація вимагала від автора бути оригінальною (-ним). Софійка Андрухович на презентації роздавала бутерброди з сьомгою; Юрій Андрухович співав з гуртом «KARBIDO»; у юної письменниці Тетяни Винокурової-Садиченко на презентації вимикалось світло; Михайло Бриних на презентації книги «Електронний пластилін» грав на баяні у власному гурті «Los huevos prohibidos». А хтось намагався максимально змінити форму презентації.

Такою зміненою була презентація книги Ярослави Литвин «Пухнаста». Слухачі та авторка зібралися в одному з київських дворів, що був вже підготований до проведення презентації під відкритим небом: на асфальті зображено річку, паркан підписано як гори, іншу його частину, як ліс; посеред дворику розбитий намет. Під час цієї неформатної презентації гості сиділи на картках і слухали Ярославу Литвин.

На фоні більш форматних презентацій Ярослава Литвин виглядала досить оригінально. Вдала презентація – це важлива подія в житті новонародженої книги, так би мовити, авторське благословення власної книги-дитини. І, ясна річ, в нього потрібно вкладати чимало сил і натхнення, щоб зацікавити потенційного читача.

Книгарні

Питання книгарень в Україні дуже болюче й гостре. За статистикою 1991 року в Україні налічувало 3 тисячі книгарень, то сьогодні їх є ледве 500. Тому свідомі громадяни так гаряче реагують, коли жадібні руки тягнуться до книгарень, що залишилися.

Так, акцією протесту захищали книгарню «Знання», останню книгарню на центральній вулиці Києва Хрещатику. Київська мерія дозволила орендувати приміщення книгарні і виставила вимогу до 10-ого листопада звільнити приміщення, хоча законних підстав на це не було. На захист книгарні прийшло дуже багато людей. Було створено оперативну групу, що чергувала біля книгарні. Молодь приковувала себе наручниками до дверей.

Врешті-решт книгарню залишили в спокої, зараз вона продовжує працювати. Але розклеєні на вікнах листівки «Культурний геноцид», нагадують про зазіхання на культурний осередок.

Позитивною подією стало відкриття нової книгарні «Є». Сучасна книгарня з багатьма нововведеннями порадувала відвідувачів. Великою новинкою став «бук кросинг», тобто безкоштовний обмін книгами, а також місця для читання і дитячий куточок. Також відкрилася книгарня при видавництві «Смолоскип». Маленька, затишна з великим вибором не художньої літератури.

Отже, врожай 2007 року ми зібрали, очікуємо на наступний.

Марина РУДСЬКА

«Ukraińska część Polesia posiada już pojęcie przynależności narodowościowej»

Національна ситуація на Берестейщині в оцінці польського воєводи

У вересні 1932 року замість Яна Крагельського поліським воєводою був призначений Вацлав Костек-Бернацький – тодішній начальник військової в'язниці у Бересті, який добре зарекомендував себе у справі охорони заарештованих у 1930 році діячів Центроліву. Яка причина усунення Яна Крагельського? Польський дослідник життя Костка-Бернацького Петро Ціхорацький вважає, що причиною були заворушення у Камінь-каширському повіті.

Нами у Берестейському обласному архіві (ф. 1, воп. 9, спр. 2253, л. 2-4) був знайдений цікавий документ: лист до міністра внутрішніх справ Броніслава Перацького. На жаль, у листі немає підпису і не вказана дата. Очевидно, що лист написаний на початку 1932 року, оскільки в ньому за гарячими слідами обговорюються підсумки перепису населення, який відбувся у грудні 1931 року. Вкрай імовірно, що писав цього листа сам воєвода Ян Крагельський. Прямо звернутися до міністра міг би і начальник поліції воєводства, але навряд чи він би наважився торкатися гострих політичних питань і казати начальству дуже неприємні речі.

Сміливий лист, в якому різко критикується національна політика польської держави у Поліському воєводстві (фактична фальсифікація підсумків перепису населення, створення штучної народності „тутейші”, політика деукраїнізації і колонізації місцевого населення...), висловлюється сміла думка про неминучість виникнення української незалежної держави, звісно не сподобався одному з ідеологів такої політики – Бронісловові Перацькому. Вважаємо, що саме цей сміливий лист став головною причиною скорої відставки Крагельського, а не каширські події.

А Костка-Бернацького якраз призначили для того, щоб залізною рукою втілювати урядову національну політику на Поліссі. Ліберальний, чесний і вдумливий Крагельський для цього був непридатний. Гадаємо, що не випадково і єдиний польський концтабір був створений у Поліському воєводстві – у Картуз-Березі. Урядовці хотіли крім того так налякати поліщуків, щоб вони скоріше відчули себе православними поляками. Полісся мало бути полігоном національної і релігійної політики уряду на кресах. Тут і став у нагоді в'язничний досвід Костка-Бернацького.

Пропонуємо для друку цей лист з деякими скороченнями і без плану посилення польського впливу на Поліссі, яким він закінчувався.

Олександр ІЛЬІН

Do Pana Ministra Bronisława Pierackiego!

(...) Zewnętrznie zagadnienie białoruskie i ukraińskie mają dużo cech wspólnych, a przede wszystkim oba mają surogaty własnej państwowości w Mińsku i Charkowie. Jednak już to co się dzieje w tych obu radzieckich republikach, stwierdza słabość ruchu białoruskiego w porównaniu z ukraińskim. Republika Białoruska istnieje dzięki stałemu sztucznemu wzmacnianiu przez dopływ żywiołu rosyjskiego, „odkomenderowanego” do podtrzymywania sztucznego tworu państwowego, potrzebnego raczej dla polityki zewnętrznej.

W republice ukraińskiej, rozwijające się coraz silniej poczucie prawa do istnienia własnej niezależnej państwowości, zmusza na każdym kroku centralistyczny rząd S.S.S.R. do zwalczania objawów rosnącego separatyzmu ukraińskiego.

W granicach Rzeczypospolitej wyraźną różnicę w obu tych sprawach stanowi również niezaprzeczona słabość cechująca ruch białoruski w porównaniu z ukraińskim, a co za tem konsekwentnie idzie – ruch białoruski cechuje w każdym kierunku skrajny radykalizm i niemożność współpracy nawet z najbardziej liberalnymi odłamami społeczeństwa polskiego oraz maksymalizm w żądaniach, kierowanych zarówno do społeczeństwa polskiego, jak do rządu. Ruch białoruski, zakrojony terytorjalnie na bardzo szeroką skalę, przy bardzo niskim, na całym tem terytorjum, rozwoju uświadczenia narodowego, przy braku własnej inteligencji i braku własne-

go dorobku kulturalnego, może nie sprostać zadaniom, jakie sam sobie zakreśla i pozostawiony samemu sobie, – o ile praca państwowa polska będzie się rozwijała w szybkim tempie, – albo zamrze całkowicie, albo będzie zmuszony bardzo wydanie skurczyć swe aspiracje terytorjalne, ograniczając się do niewielkich ośrodków, które zdążył sobie stworzyć – o ile potrafi je utrzymać i rozwinąć.

W stosunku do każdego, choćby najslabszego przejawu uświadomienia narodowościowego, metody represyjne będą zawsze polityką błędną, wpływającą na wzrost odporności, to też i w stosunku do ruchu białoruskiego wg mego zdania, polityka rządu polskiego ma zupełnie wyraźnie nakreślone zadanie przeciwdziałania jedynie wpływom zewnętrznym. Natomiast w stosunku do przejawów tego ruchu, opartych na własnych siłach wewnętrznych społeczeństwa białoruskiego, wystarczy całkowicie baczenia na to, ażeby te przejawy, tam gdzie zahaczają o zagadnienia struktury społecznej, nie wykraczały przeciwko normom obowiązującym obywateli państwa, niezależne od ich języka, narodowości, wyznania itp. Za błędne w tej polityce uważam z naszej strony angażowanie się w czynną pomoc w tworzeniu jakichkolwiek placówek ruchu białoruskiego, przerastających możliwości i siły własne białoruskiego społeczeństwa.

Inaczej przedstawia mi się sprawa ukraińska. Naród ukraiński istnieje już jako całość, posiada własny bogaty dorobek kulturalny, duże zastępy własnej inteligencji wszystkich stopni i jeśli w tej chwili nie posiada jeszcze własnej niezależnej państwowości, to niewątpliwie posiada dane na to, nie mniejsze niż wiele narodów, które tę niezależność już osiągnęły. W trochę bliższej czy trochę dalszej przyszłości, niewątpliwie odrębna państwowość ukraińska stanie się faktem dokonany. Toteż stosunek do ruchu ukraińskiego i nasza polityka w stosunku do Ukraińców w moim rozumieniu, muszą tę rzecz mieć na względzie.

Zadania polityki polskiej w stosunku do Ukraińców stają się przez to bez porównania trudniejsze i bardziej skomplikowane niż w stosunku do Białorusinów.

Oprócz tej samej walki z wpływami zewnętrznymi, tylko bez porównania silniejszymi, – które pchają Ukraińców do separatyzmu, musimy stworzyć i konsekwentnie prowadzić taką politykę wewnętrzną własną, która w chwili powstania niezależnej państwowości ukraińskiej, zapewniłaby nam bezpieczną całość granic Rzeczypospolitej, opartą o wyrobione w polskiej części społeczeństwa ukraińskiego istotne przeświadczenie o korzyściach współżycia w jednym organizmie państwowym. Gdybyśmy zostali skazani na utrzymywanie całości dzisiejszych granic naszych sił, to wobec zwartej zamieszkania ogromnego terytorjum granicznego przez ludność ukraińską, świadomą swej odrębności narodowej, – zadanie niewątpliwie przekraczałaby nasze siły. Toteż polityka nasza w stosunku do Ukraińców winna być po linii istotnego współżycia, «równych z równymi» obywateli jednego państwa. (...)

Polesie w odniesieniu do obu zagadnień i białoruskiego i ukraińskiego leży terytorjalnie na peryferiach. Ale, o ile właśnie z tego powodu, ruch białoruski, nie zdolny do ogarnięcia zbyt szerokiego terytorjum, można na Polesiu traktować jako rzecz zupełnie małej wagi, o tyle wzrastające stałe uświadomienie ukraińskie nabiera coraz większego znaczenia i w ustalaniu programu politycznego dla Polesia musi być poważnie brane pod uwagę. Załączone mapy narodowościowe odtwarzają zasięgi językowe białoruski i ukraiński wg spisu 1931 r.

Wyniki tego spisu, dzięki nieodpowiedzialnej ingerencji ludzi nie umiejących ocenić, jaką szkodę wyrządza nam brak istotnych danych, odzwierciedlających stosunki narodowościowe na ziemiach wschodnich – są nieomal że humorystyczne, bo wykazują obniżenie o 2000% uświadomienia narodowościowego w porównaniu z rokiem 1921. (...)

Grupa polska (14%) w stanie obecnym jest powiększona przypuszczalnie od 20 do 25%. (...)

Grupa żydowska (8,6%) odpowiada istotnemu stanowi rzeczy.

Grupa rosyjska (1,4%), dzięki usilnej i umiejętnej agitacji przedstawicieli „zjednoczenia mniejszości rosyjskich” zwłaszcza duchowieństwa prawosławnego (...), jest niewątpliwie sztucznie powiększona. (...)

Grupa ukraińska (4,8%) została tendencyjnie bardzo wydatnie zmniejszona. W wielu miejscowościach komisarze spisowi zajmowali z góry takie stanowisko, że na danym terenie nie powinno być ani jednego Ukraińca, a ludzi deklarujących język ukraiński jako ojczysty, zapisywali do grupy „miejscowych”, Białorusinów lub Rosjan.

Grupa białoruska (6,6%) została sztucznie zwiększona, znów dzięki tendencji do niewykazywania w spisie Ukraińców. Tak np. w pow. Koszyrskim spis wykazuje jeszcze 0,9% Białorusinów, jakkolwiek niewątpliwie ich tam nie ma, a w powiatach Kobryńskim 4-6% i Brzeskim 8% (ukr. 8%) – jakkolwiek w tych powiatach Białorusini stanowią znikomą mniejszość.

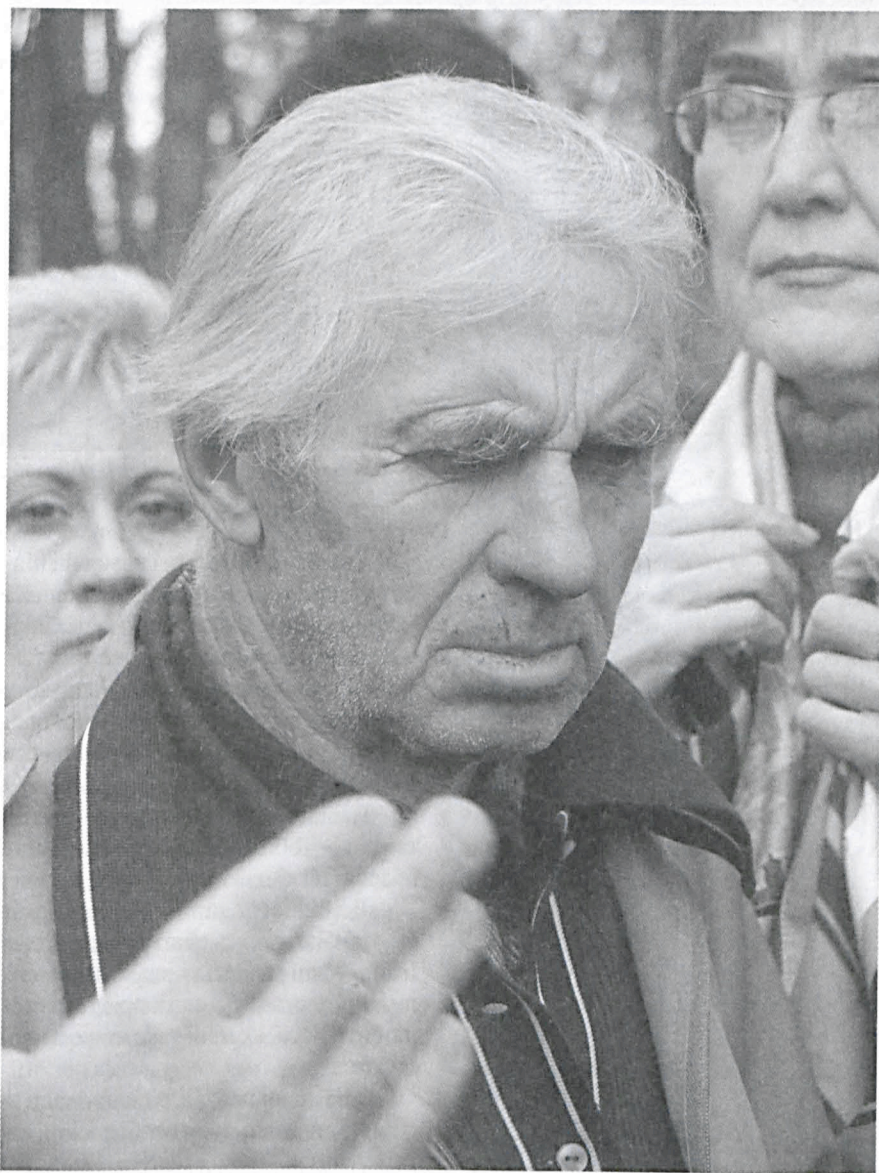
Grupa beznarodowościowa „miejscowa” została całkowicie sztucznie stworzona kosztem grup ukraińskiej i białoruskiej: stanowi ta grupa w wynikach spisu rubrykę najpoważniejszą, bo aż 63,1% całego zaludnienia Polesia (w r. 1921 – 4-6%). Fakt, że pewna dość znaczna część ludności Polesia do dzisiejszego dnia nie ma zdeklarowanego pojęcia przynależności narodowej, nie powinien być wg mego zdania – przeceniany. (...) Brak poczucia „przynależności” obejmuje przede wszystkim tę część ludności północnych powiatów, która mówi gwarami białoruskimi i tu może mieć zastosowanie to, co uprzednio mówiłem o stosunku naszej polityki do sprawy białoruskiej. Natomiast południowa – ukraińska część Polesia posiada już to pojęcie przynależności narodowościowej w stopniu znacznie większym niż to przedstawiają wyniki spisu i postęp uświadomienia nie da się już tu zahamować.

Część dzisiejszego Poleskiego województwa, leżąca na południe od linii, którą oznaczyłem północną granicę zasięgu ukraińskiego, jest to co do warunków zarówno politycznych jak gospodarczych identyczna z tzw. „Polesiem Wołyńskim” i winna być wg mnie łącznie z tym terenem traktowana w programach naszej polityki wewnętrznej. Bowiem nie wydaje mi się możliwym stworzenie sztucznej granicy politycznej na terenie pod każdym względem jednorodnym. (...)

(Zachowano oryginalną pisownię dokumentu)

Шлях до Істини...

Іван Пекарський на могилі Олексі Стороженка на Тришинських могилах у Бересті (2006 р.). Фото В. Місіюка

В роки, які в епоху „перебудови” у Радянському Союзі прийнято звати Застоем, в нічому на перший погляд непомітному селі Кам’янецького району на Берестейщині сталася подія, яка наробила розголосу по всій околиці. 22 серпня 1971 року в селі Олешковичі зібралися тисячі людей з Лешні, Відомлі, Великої і Малої Турни, Залішан, Задвір’я, Омелинного, Глинна. На передодні були розвішені оголошення, про те, що тут в цей день „Во славу Господа” відбудеться трансляція українських, церковнослов’янських, російських і польських пісень. Оголошення розвісив Іван Пекарський.

З малого Іван відрізнявся незвичайним характером. Батько загинув у завірюсі подій 1941 року, коли-то його забрали на військові збори. Діти осталися з матір’ю. Під час бурних подій

війни село загорілось. Згоріла і хата Пекарських. У 1944 році, коли за село почалися жорстокі бої, десятилітній Іван допоміг кулеметнику Анатолію Ткаченку знищити німецькі позиції. Коли хло-

пець перебігав з патронами для кулемета поруч вибух снаряд і хлопця кинуло на стіну. Від того він осліп на одне око і поламав ребра. Бій був неймовірно жорсткий. Ткаченка після цього мали нагородити званням Героя Радянського Союзу. Але папери, які вислало командування десь загубились, а про малого хлопця в цілому ніхто не згадав.

Після школи Іван не мав сумніву ким далі бути: хотів служити Богу. В семінарії навчався відмінно. Коли в 1957 році прибув у Свято-Параскевівський прихід Чорнавчиць, там помер псаломщик. Ось священик й почав переконувати Пекарського відмовитися від навчання у Академії і певний час побути псаломщиком. Часовий обов’язок перетворився у постійний. Пізніше сам про себе скаже: я – чтець. Люди кажуть на нього: чтець Іван, монах у миру, праведник.

Минали роки, Іван Пекарський служив у церкві. Водночас у Радянському Союзі набирала обертів боротьба з традиціями і релігією. Все далі політичне життя розходилося з інтересами населення, втрачало зв’язок з його життям. Іван почував себе дивно. Його в семінарії готували до того, що було неможливо робити. *Навколо Божий світ, Богом створений і не можеш слова божого сказати. Свободи було тоді менше, чим в язичницькій Римській імперії,* – каже сьогодні Іван. Володимир Бичук згадує, що в перерві на суді над Пекарським, він, приятель підсудного, не втримався і кинув у серця і в бік влади: *Вони б нам забрали ще й повітря і сонце, але не можуть.*

Такі були ті часи. Тоді то і вирішив Іван Пекарський звернутися до людей зі Словом Божим. Приводом стало обрання, другого червня 1971 року, митрополита Крутицького і Коломенського Пімена Московським патріархом. Записи патріаршого хору, який співав у честь нового патріарха трапили до Івана. Але як донести їх і все те, що хотілося б сказати, до людей? Вихід підказав технічний прогрес. Пекарський купив в Бересті колонки на чотири динаміки. За два тижні до планованої події розвісив оголошення на стовпах. Ніхто з представників адміністрації чи церкви

Церква Параскеви П'ятниці у Чорнавчицях (XVIII ст.). Фото Ю. Гаврилюка

на їх появу ніяк не прореагував. Не було ні обурення, ні спроб зв'язатись з ним і з'ясувати, як він планує провести свій захід. Подія, яку Пекарський сам зве „Передачею”, наближалася.

Під вечір 22 серпня Олешковичі перетворилися у вулик. На сто п'ятдесят метрів в обидві сторони від динаміку люди заповнили вулицю. Наступала одна з самих зворушливих хвилин: на високій тичці Іван підняв вгору український прапор. Жовто-блакитний прапор був у верхньому куткові прикрашений білим православним хрестом. З другого боку по кутах і на середині були на жовтому тлі наклеєні зображення Св. Георгія-Змієборця з надписом „Се даю вам власть наступати на змію і всю силу вражу”. Почав примотувати його, але дріг ламався під руками. Раптово хтось взяв його за рукав: „Іване, Іване!”. Руки дрижали, здавалося, що хтось хоче перешкодити і вирвати святиню з рук. Але то був старий товариш Володя Бичук, який виїняв з кишені мотузку і допоміг прив'язати прапора. Жовто-блакитні кольори піднялися так високо, що вище їх було тільки Небо. Олешковичі розташовані на високому узгір'ї, яке велично домінує над околицею. Отже прапор справді було видно далеко.

Залунали церковні співи... Звук був настільки потужний, що чули його в сусідній Турні. Люди помітили як механізатор колгоспу, місцевий партійний активіст, зрештою родич Івана, спішно поїхав у Турну. Через пару хвилин виїхала із неї вантажівка. Коли вона підї-

хала стало зрозуміло, що везе вона представників влади (серед них були місцевий дільничний, капітан міліції з Відомлі, директор школи в Турні). Вантажівка наблизилася до людей, але стало зрозуміло, що її далі не пустять. Водій продовжував їхати на малій швидкості. Капітан відкрив двері і кричав людям, щоб вони розступились і розійшлися. Люди озлоблено і насуплено дивились на нього. Тільки коли бампер починав їх штовхати – відходили в бік.

Машина пробилася через натовп і рвонула на скотний двір. Там дільничний міліціонер вимкнув струм. Магнітофон замовк. Люди, які зрозуміли, що зараз міліція повернеться почали роз'їжджатись. Дехто поховався в хатах місцевих селян, в погребках, на горищі. Іван стояв і думав, що йому робити. Він взяв бобину із магнітофonomою плівкою, на якій був записаний концерт в честь патріарха і побіг додому. Вантажівка рушила туди ж. Поріг Іван переступив тільки на мить раніше місцевої влади. Рішуче поклав бобину на стіл. *Буде нам чим доказати те, що ти тут робив*, – крикнув дільничний і схопив зі стола плівку.

В метушні люди порозбирали всі інші плівки і міліціонерам лишилося тільки те, що ніяк не могло бути використано, як доказ якоїсь провини. Плівки з речами І. Пекарського і народними співами співчуваючі сховали зразу після того, як замовк магнітофон.

Почались допити. Іван зразу ж визнав, що все, що було зроблене, він ор-

ганізував сам, без нічиєї намови і ніякого порушення в поширенні релігії і національної культури не бачить. Слідчий намагалися представити подію так, щоб Пекарський сам визнав неправоту своїх учинків, визнав їх виступом проти радянського ладу – тобто найважчим на той час злочином.

– Навіщо ти те організував? – запитав він. – Тобі що? Радянська влада не подобається?

– Я з бідної родини і раніше не зміг би отримати якусь освіту, – відповідав Іван. – Мені радянська влада дала можливість вчитися в семінарії, вчитися любити Бога, як мені таке може не подобатися.

– Ми доповімо, як тебе вивчили ... – процідив крізь зуби позбавлений аргументів слідчий.

Коли з Москви приїхав кореспондент „Науки і релігії”, то перш за все взявся прослухувати плівки. Записи, які він знайшов в міліції, не тільки не суперечили релігійній політиці уряду, але були зроблені з дозволу найвищих влад! В своїй статті „Непроста арифметика” кореспондент В. Шевельов написав, що місцева влада (начальник райвідділу міліції, представники райвиконкому) вела себе некоректно у відношенні до Пекарського, тим самим тільки збільшивши конфронтацію між нею і віруючими. На майбутнє, радив пропагандист атеїзму, варто б владі дотримуватись виконання законності, умілої виховної праці, створення в окрузі здорової моральної атмосфери.

З великої хмари вийшов малий дощ. Засудити Івана, як ворога радянського ладу не вдавалося, адже не було доказів. Обійшлися штрафом за адміністративне правопорушення. Натомість неофіційні наслідки були значнішими. Сам Іван наступні чотирнадцять років зве „роками боротьби”. Протягом дванадцяти років Івана шістьнадцять разів арештовували. Одного разу, 11 вересня 1974 року, працівники КДБ арештували його і витягли з церкви прямо під час богослужіння в Симеонівському соборі Берестя. Арештовували без ніякої мотивації, та для профілактики за супротив владі дали чергові п'ятнадцять діб. Намовляли лікарів визнати його розумово неповносправним, але ті категорично відмовлялись фальшувати дійсність. Представники служб безпеки і правоохоронних органів все частіше кваліфікували Пекарського як хулігана, дармоїда, суспільно небезпечну людину.

Без будь-якої обґрунтованої мотивації митрополит позбавив Пекарського чину псаломщика. Навіть обласний прокурор висловив митрополиту своє незадоволення так відвертим порушенням законодавства. Через два роки митрополит офіційно відкликав своє попереднє рішення і призначив І. Пекарського псаломщиком, але його самого про те ніхто вже не повідомив. Про існування такого розпорядження Пекарський дізнався аж в роки Перебудови. Між тим розладнались відносини із духовенством, але виконувати свої обов'язки і ходити в церкву йому ніхто не міг заборонити.

Так він вважав, бо храм – дім Божий, а не чиясь власність. Але священник був його присутністю незадоволений. Навіть намовляв групу віруючих, щоб Пекарського і тих, хто йому співчував, не допускати з киями в церкву. А він ходив, ходив не тільки у свій прихід, але по церквах Жабинківського, Берестейського, Кобринського, Пінського районів. І всюди ніс прапор, який вперше підняв у Олешковичах, міцно тримаючи його під час служби. Десять в 1980 році, на Великдень, Іван з громадою жінок стояв в чорнавчицькій церкві. Сюди ж зайшов священник С. Парфенюк, побачив скупчених людей, підійшов ззаду до Пекарського, який тримав в руці жовто-блакитний прапор, схопив його і дернув зі словами: „Що істино-православні найшлися?” Так, сам того не бажаючи, перетворив він в очах людей український прапор у символ православ'я.

Іван Пекарський після побойв в 1982 році

Був 1982 рік. Нападки не змінили шляхетних намірів Івана. Хотів він черговий раз звернути увагу людей на долю тих, кому він допомагав у 1944 році. Частина солдат, які визволяли село, загинули в бою. Незадовго до того, тут же полягли деякі українські партизани, що рейдом проходили по тилах німців. Були вони вояками Першої української партизанської дивізії імені С. Ковпака. Тих, хто загинув в Олешковичах люди поховали, поставили хрести. Чому представники влади, за яку вони воювали, десятки років не помічають жертвовність солдатів і партизанів? Іван того не розумів і написав у адміністрацію листа якого назвав „Україна мила!”. Справа набула розголосу. В село приїха-

ли з району „червоні слідопити”, привезли меморіальні знаки на могили полеглих. Незважаючи на спокійний характер Пекарського, мати такого сусіда було не вигідно тим, хто хотів відсидітись без усілякої ініціативи. Справа з могилами в Олешковичах була черговим цього доказом.

На Великдень Іван пішов до церкви, але священник А. Антипорук, побачивши його, кинув: „Виведіть цього дявола з церкви, або я хресний хід вести не буду!” Далі все відбулося так, якби хтось тільки чекав на ці слова: інвалід, який був на той час у церкві зі всієї сили вдарив його милицею по голові. „Зброя” розлетілася на куски. Іван впав і втратив свідомість. Крізь імлу до нього до-

Собор св. Симеона Столпника у Бересті (XIX ст.). Фото Ю. Гаврилюка

летів жіночий голос: „Вбий його!” Він ледве встиг крутнутись і загострений кілок замість у голову вдарив у плече. Як зумів піднятись і вибігти з церкви вже не пам’ятав. Дотяг до лікаря, який склав документ про важкі побої. Суд, в який після звернувся Пекарський, щоб встановити справедливості, вирішив, що нічого поважного у тому не було і визначив розібратись на місці товариському судові. Товариського суду не було... Наслідки цих побоев Іван відчуває дотепер. Але на тих, хто бив його, зла не тримає. Вірить, що зробили це безбіжники, для яких така поведінка не злочин, а вчинок недалеко від норми, бо не знають чим є Добро і що таке Зло.

Чутки, які поширювали деякі святенники, представники органів безпеки і міліції врешті вилились у судову справу і Пекарського посадили у в’язницю. В Могилевській тюрмі довелося Івану побачити фрагмент присвяченої йому передачі, яку вів Валентин Понамарьов. Вона була реакцією на півтори тисячі листів, які у сотні інстанцій вислали прихильники Івана – зі звинуваченням на адресу влади за його арешт. Ведучий передачі в дусі часу роз’ясняв правоту рішення влади у відношенні до „зłodія” і закликав людей заховувати спокій. Начальник тюрми, до якого

привезли в’язня без відповідних у такому випадку паперів, сам сказав потерпілому, що буде писати прохання про його звільнення, бо немає ніяких формальних прав затримувати Пекарського. Завдяки старанням співчуваючих та зразковій поведінці в місцях позбавлення волі, відсидів він трохи більше року і вийшов на свободу у 1985 році.

Почалася Перебудова. Стара державна ідеологія затріщала і, врешті, була відмінена. Перших пару років Іван Пекарський оббивав пороги установ, ходив по церквах звертаючи увагу на те, що його без усякої причини позбавили можливості пастирської праці. Але на його звертання не було ніякої відповіді. Тільки у 2006 році єпархія вислала йому невеличку суму, чим вперше з 70-х років визнала, що І. Пекарський має до неї якусь причетність. Він не одержує пенсії, хоча з його заробітку перераховувались гроші у пенсійний фонд, не визнаний інвалідом Вітчизняної війни, хоча фактично ним є. Живе з заробітку у місцевому колгоспі, одразових підробітків. Своїм фінансовим становищем мало турбується, зітхає тільки на несправедливість, з якою зіткнувся сумлінно виконуючи свій моральний обов’язок.

Ні світська, ні церковна влада і символічно не подякували йому за зроблене від усього серця на користь Перемоги і Слова Божого. Ще й тепер священники говорять йому: „Не пора ще Іване, для твоїх поглядів!”. Він на них не ображається, але зрозуміти, чому в житті нема часу на те, щоб робити те, що в’яжеться з правдою життя, не може. Запитує: „Хіба Христос чекав коли прийде його пора?”. На те, що він порушав законодавство чи не узгодив свої вчинки з вищим духовенством каже: „Віруючі люди служать не батьощі, не законам, а Богу, він – їх єдиний суддя”. Не тільки Бог стояв за Іваном. Подія, яку він zorganizував, була демонстрацією сили традиційного поліського громадянського суспільства, віри у логіку життя, яка була порушена у забрюханому радянському суспільстві-натовпі.

Віктор МІСНОК

P.S. В роки Перебудови Іван Пекарський черговий раз продемонстрував відданість інтересам свого народу тим, що став одним з перших членів Українського громадсько-культурного об’єднання Брестської області.

Історичні і політичні пісні записані на Південному Підляшші

1. Гей воли

Гей воли, воли і широкий світ
Аж болить голова –
Колись було добре жити,
Гей, гей, було менш панув.

А тепер є їх за дуго,
Не дають пройти,
Накладають на нас кари,
Гей, гей, мужику плати.

А ми на двох, на трох моргах
З дитьми живемо
І той подач безконечний,
Гей, гей, панам платимо.

А колись то всьо загине,
Колись пропаде
А по наших рідніх землях,
Гей, гей, трактор загуде.

І то пуойде всьо по світи
Як по жилах кров
Й межи нами запанує,
Гей, гей, братня любов.

*Співав Владислав Ігнатюк, рік нар. 1924, село Данці,
гм. Ганна, серпень 1970 рік.*

2. А в неділю рано

А в неділю рано, в неділю раненько,
В неділю раненько на серцю жалібненько.
Кувала зезуля, кувала раненько,
В неділю раненько на серці жалібненько.
Ой то не зезуля но рідня мати
Проважає сина в юаки страдати,
В юаки страдати, в юаки служити,
Боже, ти наш Боже як будюмо жити.
Жеби-сь мати знала яка мені біда
Подала би-сь мені голубкею хліба,
Голубкею хліба, ластівкею соли,
Ох, Боже, наш Боже в якуй я неволи.

Записано від Владислава Ігнатюка, село Данці, гм. Ганна, серпень 1970 р.

(Пісня, яку співали хлопці пуод час німецької окупації, що їх німці забирали до юакуов, – сказав Владислав Ігнатюк.)

3. Темна нуочка була

Темна нуочка була – кругом було тихо	
Як прийшло до села німецькоє ліхо.	/2 рази
До села приїхалі і народ збиралі,	
Од хати до хати друзюв забиралі.	/2
Друзюв забиралі, і їх посадили	
Й щодень три рази водою поїлі,	/2
Й щодень три рази водою поїлі	
А сім рази на день нагайками билі.	/2
Посиділі друзя аж пуовтора року,	
Приїхалі й повезлі друзюов до вироку.	/2
Вирок прочиталі – на смерть осудилі,	
В автомат загралі – друзя повалілісь.	/2

Записано від А. Кушнерук, село Бокинка Панська, гм. Тучна, 13.VI. 1982 р.

4. Ой вийду я на гору

Ой, вийду я, ой, вийду я на гору	
На високу, каменну,	/2
Ой, гляну я, ой, гляну я в долину	
На червону калину.	/2
На калині, на калині соловей,	
Він щебече ніч так день	/2
Соловейку, соловейку сизинький	
В тебе голос тоненький,	/2
Защебечи, защебечи ти мені,	
Бо я в чужій стороні.	/2
Бо я в чужій стороні, бо я в чужій стороні	
Нема роду при мені.	/2
Нема роду, нема роду й родини,	
Ни вірнеї девчини.	/2

Записано од Н. Петручук і А. Якуб'юк, село Заболоттє, гм. Тучна, 22.V. 1984 р.

(Тую пісню, – сказали співачки, – співали дівчата і хлопці з Подляшшия в Німеччини, як їх забрали на примусовій роботі.)

5. Була Польща

Була Польща, була Польща
 А тепер Росія –
 Не заступить син за батька
 А батько за сина.
 Пушов батько із косою
 А сини з сохою,
 Пушла мати на лан жати
 Разом із дочкою.
 Вже не будуть наши пани
 В соболях ходити,
 Вже не будуть наши пани
 В дупу заглядати.

*Записано від А. Олещук, село Чепутка, ім. Соснівка,
 серпень 1970 р.*

6. Ой чи то правда

Ой чи правда чи не правда –
 Зозулька кovala
 Як панщина – даремщина /
 З Польщи утикала. /2

Утикала, утикала
 Аж гори траслися
 А за єю пани-ляхи: /
 Панщино вернися! /2

Не вернуса, не вернуса,
 Бо нема до чого,
 Було хлопа шанувати /
 Як здоров'я свого. /2

Ишов батько из косою
 А син из сохою,
 Ишла мати жито жати /
 З цілею сім'єю. /2

Ижнуть вони, ижнуть вони,
 Дожинаються до долу,
 Кидаймо ми тоє жито, /
 Чьис нам йти додому. /2

*Записано від А. Кушнерук, село Бокинка Панська, ім.
 Тучна, 13.VI.1982 року.*

7. В каліновум лісі

В каліновум лісі
 Зазуля кovala
 Як панщина-даремщина
 З Польщи утикала.

Ой, як вона утикала
 Аж гори траслися
 А за єю рижи лях:
 Панщино вернися!

Ой, уже я не вернуса,
 Бо нема до чого,
 Було хлопа шанувати,
 Як здоров'я свого.

*Записано од А. Олещук, село, Чепутка, ім. Соснівка,
 серпень 1970 р.*

8. Увже років з двіста

Увже років з двіста як козак в неволі,
Ходить понад Дніпром, викликає долі,
Гей, вийди долю із води /
Визволь моє серденько із биди! /2

Ой, рада б я вийти козаче – соколою,
Бо я нахожуся сама у неволі,
Гей, у неводі, у тюрмі /
Там під польським караулом у тюрмі. /2

Ой, пане Богдане, занапастив силу,
Занапастив Польщу ще й рідню Україну,
Гей, усю Польщу зруйнував, /
Бо й в голові розуму мало мав. /2

А з піків козачих плугів наробили,
А з шаблів козачих серпів наробили,
Гей, брате козаче, бережись, /
Як зобачиш вороженьків, бери ріж! /2

*Записано од М. Гапонюк, село Янівка, гм. Ганна,
15.XII.1972 р.*

9. Нумо до бою

Нумо до бою, братця за волю,
З ворогом лютим час зробити лад!
Де ревуть гармати, роздають раскати – /
Віддай, віддай Україну нам назад! /2

Де ж наша слава, слава, Україно,
Де ж наши гетьмани, сичі-козаки?
Все нам забрали, все зруйнували, /
А ми, а ми народни жебраки! /2

Там де були школи – будують тюрми
А тиї тюрми заповнюють нами,
Заповнюють нами, нашими братами – /
Невже, невже, невже не люде ми?! /2

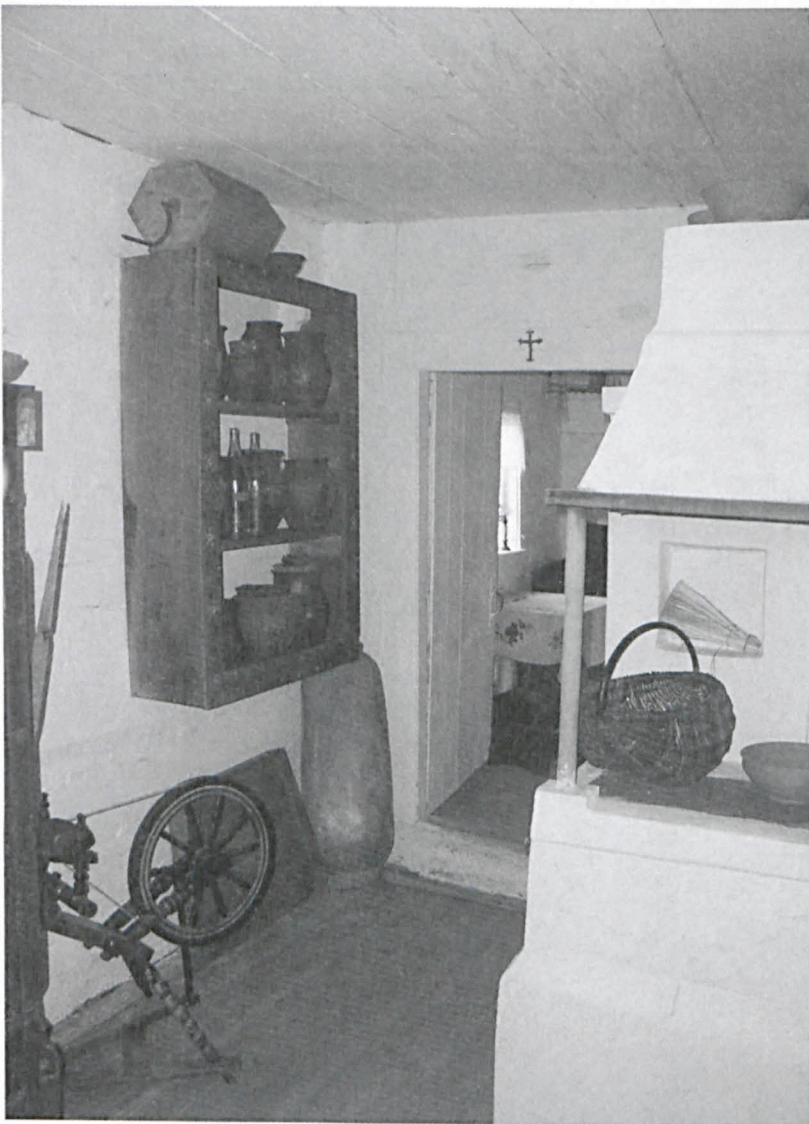
*Записано від М. Гапонюк, село Янівка, гм. Ганна,
15.XII.1972 р.*

10. Гомоніла Україна

Гомоніла Україна, довго гомоніла,
Текла, текла кров степами, текла, червоніла /2
Текла, текла і висохла – степи зеленіють,
Лежать діди, а над ними могили сивіють /2
Що ж по тому, що сивіють, ніхто їх не знає,
Ніхто щиро не заплаче, ніхто не згадає. /2
Тільки вітьор буйнесенький повіє над ними,
Тільки роса раносенько сльозами дробними їх уміє. /2
Зійде сонце, висушить, пригріє,
А унукам то байдуже – жито панам сіють. /2
З-за Гуманю сходить сонце – сяють білолиці –
Понад Дніпром козак іде – може з вечорниць. /2
Іде смутний, невеселий – ледьво несуть ноги,
Його дівчина не любить за то, що убогий. /2
А дівчина мене любить, хоч лата на лати,
Чорнобривий як не згине то буде багатий, /2

*Співав Миколай Семенюк, рік нар. 1911, село Бокинка
Панська, тм, Тучна, 21.XI.1981 р.*

11. Серед багна село Кульчин

Серед багна село Кульчин в нужді проживає,
Недалеко пан Бородій добра наживає. /2
Хлопи ходять пана просять лонки покосити
А пан з хлопом бидолахом не хтів говорити. /2
Хочеш хлопе сіна мати мусиш спілку дати,
Спілку дати ще й задаток до двору робити. /2
Зобралися, сільська рада, щоби урадити,
Що не підемо до двору на панів робити. /2
Пан спровадив поліцію, щоби людей бити,
Таки ж мусиш хамський сину на панів робити. /2
Закували дванадцятьох, новели до міста,
Таки ж мусиш хамський сину на панів робити. /2

*Співало подружжя Марія Солтанюк, рік нар. 1925 і
Миколай Солтанюк, рік нар. 1915, село Голишове, тм.
Ганна, 11 червня 1984 року.*

12. Нова радість стала

Нова радість стала яко небивала,
Усіх люди працюючих до купи з'єднала. /2
Селянин від плуга, робітник із міста
Подає один другому руки мозолісти. /2
З'їхались буржуї та й стали гадати,
Ой, яким то би способом нас всіх роз'єднати. /2
З'їхались буржуї та й зі злости мліють,
Що селянин з робітником щиро правду сіють. /2
Ми люде трудящі і бідни народи
Тільки єдність і братерство – дійдмо до свободи. /2
Не будемо туди в тюрмах бидувати,
Мусимо уряд селянський собі збудувати. /2
І ми цюю пісню співаймо предвічі:
Хай живе уряд селянський хлопсько-робітничий! /2

*Співав Іван Панасюк, рік нар. 1922, село Голишове, тм.
Ганна, 8 серпня 1984 року.*

13. Зобралися козаченьки

Зобралися козаченьки до рідної хати,
Тут нам любо, тут нам добре журбу розправляти. /2
Катерино, вража бабо, змилуйся над нами,
Зверни нашу Україну з першими правами! /2
Не вертала, не вертаю й вертати не буду,
Єсть у мене москалики – воювати буду! /2
Єсть у мене москалики з гострими шаблями
Будуть вони воювати з першими правами! /2

*Співала Юлія Козицька, рік нар. 1908, село Матяшівка,
тм, Тучна, 18.VI.1981 року.*

Записав Іван ІГНАТІЮК

*Публікацію проілюстровано фотографіями старо-
винної хати у скансені в селі Голя на Південному
Підляшші. фото Ю. Гаврилюка*

Z rodzinnych opowieści

Kijowska historia dziadka Platona

Faktem jest, że poznałem swoją byłą już żonę we wrocławskim tramwaju. Nie była to pierwsza dziewczyna poznana w takich okolicznościach przez mężczyzn z mojej rodziny. W bardzo podobnych okolicznościach poznał swoją przyszłą żonę Annę – mój dziadek Platon Iljicz Wolski. Urodził się on w 1889 roku w Żerczycach, w 1914 roku był jako ochotnik (*dobrowolec*) wcielony do carskiej armii i walczył na froncie rosyjsko-austriackim.

Swoją wojskową karierę zaczynał jako zwykły szeregowiec, walcząc w okopach i maszerując dziennie nawet po 100 kilometrów. Biegle znał język rosyjski, polski, ukraiński, cerkiewnosłowiański, a w czasie wojny wyuczył się także niemieckiego. W ciągu trzech lat awansował ze stopnia szeregowca do pierwszego stopnia oficerskiego w armii carskiej, którym był wtedy *praporczyk* – chorąży. W roku 1917 był już głównym intendentem w Komendanturze Wojskowej w Kijowie. Na jego głowie było to, aby generalicji niczego nie brakowało. Były okresy, że nadzorował także pracę wojskowej kancelarii. Znał osobiście prawie całą carską generalicję z terenu Ukrainy. Wojna była dla niego życiową przygodą, czymś w rodzaju życiowej trampoliny, która pozwalała mu społecznie awansować i bogacić się. On jej oczekiwał jako cywilizacyjnej szansy rozwoju. W tym względzie bolszewicy cofnęli go fizycznie do punktu wyjścia.

Powoli, dzięki własnym umiejętnościom, wytrwałości, solidności, wiedzy i kontaktom osobistym mozolnie awansował z błota okopów na salony Kijowa. Wiem, że był z tego dumny. Czuje, że dziadek na swój sposób pokochał wojnę i w jakimś sensie stała się ona zasadni-

czym wyzwaniem jego życia. Przez kilka lat żył wojną i z wojny, ale innych spraw też nie zaniedbywał. Myślę sobie, że był dobrym żołnierzem dla swych kolegów, przełożonych i podwładnych. Był człowiekiem na tyle twardym i jednocześnie elastycznym, że okropności tego czasu umiał przeżyć z godnością i ludzką twarzą. W jakiś niewypowiedziany sposób związał nierozdzielnie swój los z armią i służbą ówczesnej ojczyźnie – Rosji. Był temu bezgranicznie oddany. Swoje żoły i inne profity z wojny płynące przezornie lokował głównie w złotych rublach. Posiadał też na rosyjskiej księżeczce oszczędnościowej 500 rubli, które całkowicie przepadły na rzecz bolszewików. Rewolucja bolszewicka w Rosji i opanowanie Kijowa przez bolszewików ostatecznie położyły kres jego życiowym marzeniom związanym z karierą wojskową. Dziadkowi Platonowi i rodzinie Małachowskich rządy bolszewików w ogóle się nie spodobały, były całkowitym zaprzeczeniem ich życiowych marzeń, planów i wartości.

Pewnego razu jadąc kijowskim tramwajem poznał tam piękną, czarnowłosą, karooką i czarnobrową dziewczynę – wołyńiankę z Szepetowki z okolic Żytomierza. Była nią Anna Małachowska, córka Iwana i Moniki z domu Michalskiej, której rodowód jest od szlachty kujawskiej. Jeden z braci Anny, Paweł, był maszynistą i zasłynął z wielu nowatorskich i patentowych rozwiązań w konstrukcji parowozów oraz innych nowoczesnych rozwiązań w kolejnictwie. Jego popiersie lub tablica pamiątkowa znajduje się ponoć na terenie kijowskiej parowozowni. Anna była konduktorką w tym tramwaju. Postawna i piękna brunetka od pierwszego spojrzenia spodobała się rusemu Pla-

tonowi. W roku 1918 wzięli ślub w jednej z tamtejszych cerkwi, a w roku następnym urodziła się moja ciotka Zofia (zmarła w 2005 r.). Dziadek w Kijowie posiadał mieszkanie. Urządził się tam już na stałe i planował życie. Jednak po wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r., gdy było już wiadomo, że Kijów będzie po stronie bolszewików, postanowił z rodziną powrócić do Żerczyc – do Polski.

Trzeba zaznaczyć, że w owym czasie – w 1918 r. na mocy pokojowego traktatu brzeskiego, granica Ukraińskiej Republiki Ludowej miała przebiegać jedynie kilka kilometrów na południe od Żerczyc i trwały dalsze pertraktacje pomiędzy URL a państwami centralnymi, odnośnie włączenia do Ukrainy całego Północnego Podlasia.

Praca w Komendanturze Wojskowej była o tyle dobra, co i niebezpieczna. Komendanci często się zmieniali, ale służba trwała. Dziadek miał w Kijowie szerokie kontakty osobiste i umiejętnie współpracował ze wszystkimi stronami konfliktu na Ukrainie. Był niewzruszony na swoim stanowisku, choć sam Kijów przechodził w ręce różnych stron. Jego wiedzę, umiejętności i użyteczność cenił sobie wszyscy, nawet bolszewicy, ale współpraca z nimi dawała mu potrzebny czas i możliwość przygotowania ewakuacji do Polski. Wobec swoich kolegów, przełożonych i współtowarzyszy z armii carskiej zawsze był wierny i lojalny. Niejednokrotnie narażając własne życie, pomógł wielu ludziom, w szczególności żołnierzom z armii Semena Petlury i Białej Gwardii w opuszczaniu terenów zajętych przez bolszewików i ich ewakuacji w kierunku Odessy lub rumuńskiej granicy. Wielokrotnie ratował skazanych na śmierć przez bolszewików współtowarzy-

szy broni i wyższych dowódców armii carskiej lub innych antybolszewickich formacji zbrojnych, w zuchwały sposób przenosząc ich nazwiska z list ludzi skazanych na rozstrzelanie na listy osób podlegających zwolnieniu. Dodatkowo wyposażał ich w odpowiednie przepustki i wskazywał drogi ewakuacji.

Pomimo rozbicia struktur armii carskiej przez bolszewików na Ukrainie, do końca swego pobytu w Kijowie był wierny historycznemu etosowi w niej panującemu. Dwukrotnie za swoją działalność stawał przed bolszewickim plutonem egzekucyjnym, ale zawsze w ostatniej chwili znajdowali się ludzie, którzy zaświadczały o jego prawości. Więcej już się nie narażał i nakłonił także dużą część rodziny żony do wyjazdu z sowieckiej już Ukrainy. Spieniężyli, co mogli, a resztę pozostawili i emigrowali do Polski. Dziadek własną sakwę ze złotymi rublami podzielił pomiędzy członków rodziny żony i siebie, bo tak można było bezpieczniej wwieźć je do Polski. Część złota została skonfiskowana przez bolszewików, część posłużyła rodzinie żony na zakładziny nowego życia w Polsce na Wołyniu, a tylko niewielka jego część dotarła do Żerczyc. Oprócz tego Platon przywiózł z Kijowa do Żerczyc dwie walizki różnych rosyjskich i polskich książek. Brat Anny – Paweł Małachowski z żoną Franciszką – ostatecznie osiadł we Włocławku, a inni – jego córka Sabina – nawet w Gdańsku. Do końca życia Paweł fascynował się techniką kolejową. Ich dzieci to Sabina i Jurek, oraz zabity przez Niemców w 1944 r. za działalność w „Szarych Szeregach” – Rajmund. Oprócz Anny i Platona Kijów opuściła także córka Antoniego Małachowskiego brata Anny – Władzia Małojło z mężem i rodziną. Ich syn Jurek ukończył na politechnice w Warszawie dwa fakultety i tam też pracował, inny był jeszcze chyba przedwojennym oficerem WP. Żeby awansować w hierarchii społecznej międzywojennej Polski, obie rodziny przeszły z prawosławia na rzymski katolicyzm.

Czas pokazał, że dziadek miał rację, nie ufając bolszewikom. Odrzucił ich propozycję dalszej służby w szeregach Armii Czerwonej i studiów w akademii wojskowej. Większość kolegów dziadka, która na to przystała, spotkała śmierć w okresie wielkiej stalinowskiej czystki w wojsku w latach 1937-38. Mieszkając w Polsce, nigdy zbytnio nie wspominał o swoich wojennych losach, chociaż mój ojciec dobrze o tym wiedział, ale nam też

Ślubne zdjęcia Platona Wolskiego i Anny Małachowskiej, Kijów 1918

zalecał, aby tym zbytnio się nie chwalić, lub zamilczeć temat.

Tu na ziemi swego ojca – mojego pradziadka Eliasza – pobudował przy wsparciu całej rodziny dom – jeden z pierwszych, jakie dały początek osadzie Nurzec-Stacja. Przed domem założył sad, gdzie były jabłonie, grusze, śliwy i wiśnie, a wszystko to tak było urządzone, jak w rodzinnym domu babki na Wołyniu. Później w 1924 r., urodził się mój ojciec – Jan, zwany powszechnie Iwanem, i w roku 1932 jeszcze jedna ciocia – Anna, zwana Nusią. Dom Platona był pierwszym, jaki po budynkach żydowskiego tartaku Rabinowicza posiadał instalację elektryczną. Oprócz uprawy kilku hektarów ziemi Platon zajmował się także prowadzeniem wraz z żoną niewielkiego sklepiku, gdzie były przygotowywane tak-

że obiady dla robotników tartacznych. Czerpał też zysk z dzierżawy części placu pod tartak Rabinowicza. W domu między sobą i z dziećmi dziadkowie rozmawiali po ukraińsku z wymową wołyńską. Doskonale wiedzieli, że oboje są Ukraińcami, ale na zewnątrz przed sanacją określali się neutralnym mianem – Rusinów! Już przed wojną dziadek wiedział o planowanych przez Polaków wysiedleniach Ukraińców. Dopiero moi rodzice zaczęli do swoich dzieci mówić po polsku, ale między sobą często rozmawiali po ukraińsku i zawsze w czasie sporów. Mama mówiła z twardą wymową, jak w Milejczycach, a ojciec z miękką jak w Żerczycach i z akcentami wołyńskimi.

W latach trzydziestych ub. wieku dziadek Platon był współorganizatorem nureckiego oddziału Siedleckiej Spółdziel-

ni Spożywców, która w zdecydowany sposób ukróciła drożyznę w sklepach żydowskich i to bez żadnych rozruchów społecznych wymierzonych w Żydów. Spółdzielczą marzę handlową w wysokości 10% musiały przyjąć w pokojowy sposób wszystkie sklepy żydowskie. Z tego tytułu Żydzi do dziadka żadnej urazy nie żyli. Był osobą powszechnie szanowaną w tym środowisku. W sklepie sprzedawczynią była córka dziadka – Zofia, która była też aktywną współorganizatorką tego ruchu. Ukończyła ona 6-klasową szkołę podstawową w Żerczycach, 7. klasę – w szkole w Milejczycach, a potem 3-letnią szkołę handlową w Siedlcach. Była we wszystkich szkołach wyróżniającą się uczennicą. Nauczyciele zachęcali ją do dalszej nauki, ale wojna i zamążpójście przekreśliły owe możliwości. Bardzo lubiła czytać książki, które wypożyczała z Siemiatycz, bo te z gminnej biblioteki wszystkie już przeczytała. W klasie szkoły podstawowej w Żerczycach uczyła się razem z żydowskim kolegą – Pundikiem, który później jako generał armii izraelskiej zasłużył się przy zdobyciu Wzgórz Golan. Ojcem Pundika był żydowski profesor. Ich dom był później zamieniony na posterunek MO przy ul. Wodociągowej w Nurcu-Stacji. Istnieje do dziś.

W 1939 r. Zofia wyszła za mąż za Józefa Czaję – katolika z Wołynia, którego matką była Niemka z okolic Piły. Wydanie córki za katolika miało w oczach dziadka być zabezpieczeniem majątku rodziny przed planowanymi przesiedleniami. Mój kolega szkolny Leon Aleksiejuk z Milejczyc, przeglądając dokumenty GS-u, odnalazł plany takowej akcji pla-

Zofia Wolska przez sześć lat uczyła się w szkole powszechnej w Żerczycach (na zdjęciu u góry czwarta z lewej w drugim rzędzie), a siódmą klasę ukończyła w Milejczycach (na zdjęciu dolnym siedzi jako druga z prawej)

nowanej na lata 40. Józef urodził się w 1917 r. nad Styrem w majątku hrabiego Chodkiewicza, gdzie pełnił rolę lokaja i nadwornego rzeźnika. Junior hr. Chodkiewicz też urodzony w 1917 r. był towarzyszem jego dziecięcych i młodzieńczych zabaw. Ostatni list od hr. juniora Czaja otrzymał w 1950 r. z Paryża, ale ciotka zabroniła wszelkiej korespondencji w obawie o los rodziny. Z tego małżeństwa urodziło się 10 dzieci, z których sześćoro przeżyło i założyło własne rodziny. Do

końca lat 60. rodzina Czajów mieszkała w Nurcu-Stacji w specjalnie rozbudowanym w tym celu domu dziadka przy ul. Kolejowej. Rodzina Czajów ze strony ich ojca Józefa miała ponoć jeszcze jakieś koligacje ukraińskie, ale jedno jest pewne, że poważnie ucierpiała w czasie bratobójczych walk polsko-ukraińskich na Wołyniu w 1943 r.

Gdy w latach 1939-41 na kwaterze u dziadka przebywali oficerowie Armii Czerwonej, to przy wódce, często siarczyście przeklinając – nie mogli się nadziwić, że w kapitalistycznej Polsce ludzie *kolchoz postraili* i żaden przeklęty kapitalista im w tym nie przeszkadzał, no i życie dużo lepsze jak w Sojuszu. Tego nie mogli pojąć, bo to było sprzeczne z ich wyobrażeniami o Polsce i kapitalizmie. Prosilili dziadka o wytłumaczenie tych faktów i on im tłumaczył, ale prosił ich także o zachowanie tajemnicy, bo ta wiedza może być groźna dla nas wszystkich.

Oprócz tego rozmawiali bardzo często o czasach I wojny światowej, rewolucji bolszewickiej i wojnie 1920 roku. Krasnoarmiejcy byli bardzo zainteresowani tradycjami panującymi w armii carskiej i niemieckiej. Dziadek trochę ich tym nasączał. Z podziwem i zazdrością patrzyli na dziadka, gdy zakładał mundur carskiego oficera z pagonami, gdyż oni dystynkcje mieli na kołnierzach. Najbardziej w

Zjazd Okręgowej Spółdzielni Spożywców w Siedlcach w 1939 r. Trzecia z prawej - Zofia Wolska

mundurze podobały się im jednak oryginalne mundurowe buty z tamtego okresu. Po włożeniu tych butów i przyjeździe na jakąś defiladę, jeden z tych oficerów otrzymał przyspieszony awans. Co najmniej jeden z tych oficerów przeżył całą wojnę. W roku 1944 na krótko odwiedził dziadka atakując w kierunku Warszawy, a po wojnie przysłał kartkę, że był w Berlinie i szczęśliwie powrócił w rodzinne strony na Ukrainie. Jeden z tych oficerów – najprawdopodobniej też Ukrainiec – pozostawił na przechowanie u dziadka swój album rodzinny ze zdjęciami. Album był bez adresu domowego tego oficera. Po wojnie nie przyszła też żadna dyspozycja odnośnie tego albumu, który jest dalej w posiadaniu mojej rodziny.

W okresie powojennym dziadek był jeszcze zaangażowany w organizację Banku Spółdzielczego w Nurcu-Stacji. Bank miał siedzibę w domu dziadka przy ul. Kolejowej.

Dziadek Platon Wolski zmarł w 1955 r. i został pochowany na cmentarzu w Żerczycach. Z mundurem wojskowym dziadek nie rozstawał się nigdy. Przechowywał go w szafie na poczesnym miejscu. Do munduru miał dwie czapki: carską i bolszewicką. Tę drugą co roku przed wojną wypożyczał do szkolnego teatru, który wystawiał w każdą rocznicę „Cudu nad Wisłą” przedstawienie pt. „Bolszewika goń, goń, goń”. Przedstawienie w szkole nie mogło się odbyć bez tego rekwizytu. Przed śmiercią zażyczył sobie być pochowanym w carskim mundurze praporszczyka wraz z szabłą. Babka życzenie spełniła! Takim go w życiu po raz pierwszy spotkała, takiemu w cerkwi ślubowała i takim go w cerkwi pożegnała.

Mój pradziadek Jan Małachowski (teść Platona), będący zubożałym ruskim bojarzem, zmarł (prawdopodobnie w 1918 r.) jeszcze przed przyjazdem do Żerczyc i jest pochowany na Ukrainie. Prababka Monika zmarła w końcu lat dwudziestych i jest pochowana na katolickim cmentarzu w Osmoli. Była gorliwą katoliczką. Gdy stroiła się do ślubu, jej brat zerwał jej z szyi czerwone korale ze złości, że za „ruskiego bojarzynę” wychodzi! Urodziła czternaścioro dzieci, z czego czworo przeżyło. Na Ukrainie pozostał wraz z rodziną: – brat babci Antoni Małachowski i siostra Marynia. Jacyś ich potomkowie mieszkają w miejscowości Broniki koło Żytomierza i chyba we Lwowie (syn Antoniego lub Maryni był oficerem milicji).

Pradziadek Eliasza – Ilja Iljicz zmarł w 1953 r. przeżywszy 96 lat. Jako jeden z

Filip Wolski (stoi) w towarzystwie dowódcy pułku, w którym służył. Sewastopol, 1915 r.

dwóch gospodarzy w Żerczycach nie był na bieżnię w Rosji. Prowadził także korespondencję i wysyłał ofiary na ruski monaster Św. Pantelejmona na Atosie. W swym domu, którego połowa jeszcze do dziś zachowała się w Żerczycach miał niedużą biblioteczkę. W jednej ze starych książek w 2006 r. odnalazł się list potwierdzający jego korespondencję ze Św. Górą Atos z początku XX w. Żyją jeszcze ludzie, którzy go dobrze pamiętają. Wspominają, że każdej niedzieli i w każde święto był zawsze z żoną obecny w cerkwi. Był niedużego wzrostu, ale krzepki, szybki i sprawny był do samej śmierci. Wspominają go: *Chodził szybko, myślał trzeźwo, a swoje lata miał jak mało kto.* Mówią, że miał w sobie szczególną pogodę ducha. Ze swoją żoną Barbarą z Filoców przeżył wspólnie prawie 70 lat (Barbara zmarła w 1947 r. przeżywszy 85 lat). Był to człowiek, który przeżył dwie wojny

światowe, dwie rewolucje w Rosji, wojny bałkańskie, wojnę krymską i japońską, a także powstanie styczniowe na ziemiach polskich. Zaczął życie w epoce węgla i pary, a skończył niemal w kosmicznej. Na jego oczach budował się współczesny świat. Brał udział w budowie kolei z Siedlec do Brześcia na początku XX w. Uważał, że bolszewicy w Rosji przepadną, bo nie może się ostać tak bezbożny ustrój! Jego dwaj synowie – Platon i Filip wojowali, ale wszyscy z frontów powrócili. Tylko stryj Filip, żerczycki psalmista, raniony w plecy pod Chełmem w 1915 r., operowany w Moskwie, miał niewładną lewą rękę, ale ożenił się i żył normalnie. Trzeci syn Tomasz był jeszcze za młody do armii i cały czas był przy ojcu w Żerczycach. Od owych trzech braci pochodzą trzy żerczyckie gałęzie rodziny Wolskich.

Jerzy WOLSKI

Ludność prawosławna w południowo-wschodniej części dzisiejszego województwa podlaskiego w latach 60. XIX wieku

W połowie XIX wieku interesujące nas tereny wchodziły w skład guberni grodzieńskiej Imperium Rosyjskiego. Statystyka ludności w owym państwie stała na niskim poziomie. Przeprowadzane periodycznie od 1721 r. spisy ludności, tzw. rewizje, z reguły nie obejmowały całego terytorium państwa, a początkowo nawet liczono jedynie mężczyzn, nie było opracowanej jedynej metody ewidencji ludności, nie zawsze uwzględniano także skład etniczny mieszkańców.

Pierwsze próby naukowego zainteresowania wyznaniowym i etnicznym składem ludności europejskiej części Imperium Rosyjskiego pojawiły się dopiero w połowie XIX wieku. Były to m.in. dwa atlasy: *Этнографический атлас Западно-Русских губерний* ułożony przez R. F. Ekerta i wydany w Petersburgu w 1863 r. oraz *Атлас народонаселения Западно-Русского края по исповеданиям*, opracowany pod naukowym kierownictwem D. S. Batuszkowa i wydany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w 1864 roku. Obydwa opracowania spotkały się później z pewną krytyką, zarówno ze strony badaczy rosyjskich, jak i polskich, prowadzoną z reguły z zupełnie przeciwnych pozycji.

Właśnie w tym drugim atlasie znajduje się *Mapa guberni grodzieńskiej według wyznań*, opracowana przez pułkownika A. F. Ritticha, która zawiera także spis świątyń prawosławnych i katolickich na terenie guberni, z podaniem ilości wiernych w poszczególnych parafiach. Na mapie zaznaczono również zasięg terytorialny poszczególnych wyznań. Zgodnie z ówczesnym podziałem administracyjnym najbardziej interesująca czytelników „НАД БУГОМ і НАРВОЮ” ukraińskojęzyczna część obecnego woj. podlaskiego wchodziła w skład powiatu bielskiego i częściowo brzeskiego (*patrz III str. okładki*). Spis parafii podajemy w rozbiciu na dekanaty, a nazwy miejscowości i wezwania świątyń w tłumaczeniu na język polski.

Powiat bielski

Dekanat bielski

miasto Bielsk (św. Mikołaja) – 930
miasto Bielsk (Zmartwychwstania Pańskiego) – 582
miasto Bielsk (św. Archanioła Michała) – 933
miasto Bielsk (Narodzenia NMP) – 1223
wieś Rajsk (św. Paraskiewy) – 2494
w. Pasynki (św. Jana Chrzciciela) – 1996
w. Kleniki (Wniebowstąpienia Pańskiego) – 2383
nadetatowe miasto Narew (Podwyższenia Krzyża Pańskiego) – 2085
przedmieście Tyniewiczze (Św. Łukasza) – filialna
w. Łosinka (św. Jakuba) – 2264
w. Ryboły (św. Kosmy i Damiana) – 2171
w. Kożany (św. Jerzego) – filialna
w. Puchły (Opieki Matki Bożej) – 2429
nad. m. Brańsk (św. Szymona Słupnika) – 815
w. Hryniewiczze (św. Eliasza) – 512
w. Malesze (Podwyższenia Krzyża Pańskiego) – 709

Razem

21.586

Dekanat drohiczyński

nad. m. Drohiczyn (św. Trójcy) – 109
nad. m. Drohiczyn (św. Mikołaja) – 699
m. Siemiatycze (św. Piotra i Pawła) – 2901
m. Boćki (Zaśnięcia NMP) – 1836
w. Knorydy (Ikony NMP Wszystkich Strapionych Radość) – filialna
nad. m. Mielnik (Narodzenia NMP) – 1942
nad. m. Mielnik (Zmartwychwstania Pańskiego) – filialna
w. Żerzyce (św. Dymitra Sołuńskiego) – 1028
w. Grodzisk (św. Mikołaja) – 798
m. Ciechanowiec (św. Jerzego) – 136
w. Andryjanki (Podwyższenia Krzyża Pańskiego) – 600
w. Czarna Cerkiewna (Opieki Matki Bożej) – 639
w. Żurobice (św. Michała Archanioła) – 420
w. Narojki (św. Kosmy i Damiana) – 442

Razem

11.550

Dekanat kleszczelowski

nad. m. Kleszczele (św. Mikołaja) – 1865
nad. m. Kleszczele (św. Jerzego) – filialna
w. Podbiele (Przemienienia Pańskiego) – 1098
w. Nowe Berezowo (św. Jana Teologa) – 1813
w. Stary Kornin (św. Michała Archanioła) – 1664
m. Orla (św. Michała Teologa) – 1859
w. Szczyty (Ścięcie Głowy św. Jana Chrzciciela) – 1016
w. Dubicze (Opieki Matki Bożej) – 1292
uroczysko Kośna (św. Józefa) – 866
w. Wólka (św. Michała Archanioła) – 853
w. Czyże (Zaśnięcia NMP) – 2464

Razem

14.770

Cerkiew Opieki Matki Bożej w Zubaczach. Fot. J. Hawryluka

Powiat brzeski

Dekanat wyskolitewski

w. Zubacze (Opieki Matki Bożej) – 1318
w. Tokary (św. Michała Archanioła) – 1890
w. Telatycze (św. Kosmy i Damiana) – 917
nad. m. Milejczyce (św. Barbary) – 1947
nad. m. Milejczyce (św. Mikołaja) – filialna
w. Sasiny (Przemienienia Pańskiego) – filialna
w. Rogacze (Narodzenia NMP) – 685
w. Połowce (św. Michała Archanioła) – 1863
w. Werstok (Podwyższenia Krzyża Pańskiego) – 814

Razem

9.434

Do tego należy dodać też liczącą 1876 wiernych parafię w Dubinach, należącą wówczas do dekanatu szerszowskiego w pow. prużańskim. Na jej terenie były dwie cerkwie – parafialna p.w. Zaśnięcia NMP i filialna cerkiew św. Braci Machabeusz w uroczysku „Krynoczka”.

Sumując podane wyżej liczby, otrzymujemy 59.216 osób w 43 parafiach. Oczywiście nie możemy mieć pewności co do absolutnej zgodności podanych liczb ze stanem faktycznym. Autor dane statystyczne czerpał z różnych dostępnych mu źródeł, głównie z pracy P. O. Bobrowskiego *Гродненская губерния*, cz. I-II, Petersburg 1863. Prawdopodobnie nie wszystkie dane pochodzą z tego samego roku, ale z pewnością rozrzut jest tu niewielki, najpewniej odnoszą się one do początku lat 60. XIX w. Wydaje się, iż liczba około 60 tys. prawosławnych mieszkańców ukraińskojęzycznego obszaru nad Bugiem i Narwią jest dla tego okresu bliska rzeczywistości.

Autor mapy nie podaje granic rozmieszczenia poszczególnych narodowości, a ogranicza się jedynie do podziału na wyznania. Jednak w części opisowej zaznacza, że gubernię grodzieńską za-

mieszkują głównie następujące ludy („plemiona”): *Małorosjanie* [Ukraińcy – MR] *mieszkają w południowym pasie guberni: do rzeki Narew, przez Prużany i Sielec i do rz. Jasioldy. Cała północno-wschodnia część guberni grodzieńskiej zajęta jest przez Czarnorusinów i Białorusinów.* Natomiast na północy guberni mieszkają Litwini i Mazurzy (Polacy), również zachodnią część guberni zajmuje ludność katolicka (Polacy). Należy dodać, iż autor w ogóle nie uwzględnia ludności żydowskiej.

Jak widzimy na mapie ludność prawosławna zamieszkiwała głównie wschodnią, a katolicka zachodnią część pow. bielskiego. Zarówno w jednej, jak i w drugiej części wyspowo (głównie w miastach) mieszkają wyznawcy drugiej religii. W części katolickiej są trzy takie skupiska prawosławne – w okolicach Drohiczyna, Grodziska i Ciechanowca. Widoczne są również jakby dwa „półwyspy” prawosławne wrzynające się w część katolicką w okolicy Narojek i Brańska. Wydaje się, iż bliższym prawdy byłoby narysowanie tam zamkniętego skupiska prawosławnych. Odwrotnie natomiast rzecz się ma z katolickim „półwyspem”

w okolicy Bielska, gdzie przecież na zachód od miasta znajdowały się prawosławne wsie Augustowo, Piliki, Szastały, Stryki. Ogólnie jednak należy przyznać, że mapa dosyć wiernie oddaje ówczesne rozmieszczenie prawosławnych i katolików na omawianym terenie.

Na obszarze zwartego występowania ludności prawosławnej w latach 60. XIX w. znajdowały się następujące parafie rzymskokatolickie: w Bielsku – 2647 wiernych, Kleszczelach – 560, Narwi – 981, Mielniku – 392, Siemiatycze – 2420, Niemirowie – 494, Wilanowie – 446, Milejczycach – 246. Dodajmy do tego jeszcze Brańsk – 3801 i Drohiczyn – 2433, jako miasta legitymujące się przecież średniowieczną metryką grodów ruskich. Razem więc na omawianym obszarze było wówczas dziesięć parafii rzymskokatolickich z 14.420 wiernymi. Parafie Wilanowo i Milejczyce należały do dekanatu brzeskiego, natomiast wszystkie pozostałe do bielskiego. Porównując ilość parafii i wiernych obu wyznań widzimy, iż ich stosunek wzajemny na tym terenie wynosił 4:1 na korzyść wyznawców prawosławia.

Obecnie na opisanym terenie znajduje się 55 parafii prawosławnych, należących do pięciu dekanatów: bielskiego, narewskiego, hajnowskiego, kleszczelowskiego i siemiatyckiego. Widzimy więc, iż w ciągu ok. 150 lat ogólna ich ilość zwiększyła się o dwanaście. W tym samym czasie pięć dawnych parafii przestało istnieć. Dotyczy to następujących miejscowości: Żurobice, Andryjanki, Połowce, Hryniewiczze i Drohiczyn (parafia św. Trójcy).

Mikołaj ROSZCZENKO

Pisanie ikon

Podstawy ikonowego pisma – 1

*Nie leży w mocy malarzy ikon
przydawać blasku
własnej chwale poprzez stworzenie
obrazu Pana.*

Pisanie ikon jest następną częścią ikonowej trylogii. Swe rozważania snuć będę w głównej mierze nie wokół malarza ikon, którego na Wschodzie zwa ikonografem, nie wokół ikonograficznych technik, ale w dalszym ciągu wokół teologii ikon. Tym razem na ikonową górę wejdziemy od strony ikonografa, ale uczynimy tak, aby lepiej poznać samą ikonę. Wówczas łatwiej będzie nam przenikać do ikonicznej Bożej Głębi, przybliżymy się do niej z nią i w niej, po uprzednim rozwianiu wszelkiej mgły niewiedzy i niewiary, sięgniemy tam, gdzie wzrok nie sięga i okiem duszy naszej zobaczymy Niewidzialnego.

Czytanie ikon skierowane było do człowieka modlącego się i intuicyjnie wyczuwającego, że ikona pomocna jest w jego rozmowach z Bogiem. *Czytanie ikon* uczyło nas czytania ikon, adresatem *Pisania ikon* jest również odbiorca ikony, a nie jak sugeruje tytuł jej twórca. Głównym celem mojej ikonowej trylogii jest stworzenie człowiekowi szukającemu Boga możliwości znalezienia Go za pośrednictwem ikony i w ikonie. Pragnę, aby każdy widział ikonę w jej pełnym bożym świetle, zrozumiał jej przesłanie i dostrzegł w niej, trudną do określenia słowami, Bożą Toń. Gdy w ikonie ujrzymy tę zawsze obecną tam spokojną i życiodajną jej głębię, wówczas dopiero ikona

spełni swą rolę, do jakiej została stworzona, skontaktuje Cię z Bogiem.

Czytanie ikon i *Pisanie ikon* jest próbą stworzenia prostego i przejrzystego podręcznika, który pomoże nam pogłębić w nas zrozumienie ikon. Na ikonę patrzeć będziemy teraz oczyma malarza po to tylko, aby łatwiej odczytać przesłanie ikony, wytwór pracy rąk, umysłu i duszy piszącego ikony oraz Boga. Zapoznamy się z myślą teologiczną towarzyszącą mniuchom piszącym ikony, techniczno - malarską stronę tworzenia ikon pominiemy. Ona w ogóle nie interesuje nas, gdyż ta znajomość ani na jedną jotę nikogo nie przybliżyła do prawidłowego odczytywania treści kryjących się w ikonach. Zostawmy ją więc ikonografom.

Pisząc o ikonografiach, myślę wyłącznie o ikonie i o Tobie, Który/Która stoisz przed Bogiem przebywającym w ikonie niczym w nowej arce świętego przymierza. Pragnę abyś patrzył/a na Boga oczyma ikonografa, bo wówczas mógł/mogła będziesz dostrzec w pełnym prawdziwym blasku taborowego przemienienia Tego, Którego piszący ikonę próbował przedstawić, jak sam najlepiej umiał. Na ikonie ukazał nam Tego, Którego normalnie zobaczyć nie można. Rozumiejąc ikonografa, znając jego myśli rodzące ikony, łatwiej będzie nam odczytać ikonę.

Reasumując stwierdzić należy, że głównym celem przyświecającym *Pisaniu ikon* jest bliższe poznanie ikony. Jedynym podmiotem mych rozważań jest więc nie malarz, nie malarskie techniki, a sama ikona.

Pisanie ikon nie jest malarskim elementarzem, podręcznikiem uczącym sztuki pisania ikon. *Pisanie* jest następnym tomem elementarza, który pomocny jest w odnawianiu w nas zapomnianej sztuki czytania ikon, która na pierwszy rzut oka tylko wydaje się być sztuką trudną. Wczytaj się w ikonę, módl się, a ona sama wówczas ukaze ci Niewidzialnego.

Piszący ikony

Malarzy ikon w Kościołach Wschodnich, gdzie ikona narodziła się przed wieloma wiekami i do dni dzisiejszych towarzyszy wiernym na każdym ich modlitewnym kroku, nazywamy po prostu pisarzami ikon. W wielu słowiańskich językach malarzy ikon nazywa się *ikonopiscami* lub z grecka *ikonografami*. Na Wschodzie już od zarania dziejów artysta piszący ikony był kimś wielkim, powszechnie szanowanym człowiekiem. Pisanie ikon wyróżniało go z tłumu innych mnichów i nobilitowało w oczach wiernych. Andrzej Rublow, mnich, pisząc piękne ikony świętych, sam wpisał się do ich grona, został świętym, wyniesiono go na ołtarze prawie natychmiast po jego zgonie. On pierwszy pędzlem tak pięknie i czytelnie dotknął tajemnicy Trójcy Świętej, uczynił to piękniej i jaśniej aniżeli uczeni i bogobojni ojcowie soborów powszechnych obradujących w czasie sporów trynitarnych i chrystologicznych, trwających od III do V wieku. Oni wprowadzili do teologii termin *homousioswspółistotny, równy*. On słowo to pędzlem zapisał w stworzonej wspólnie ze św. Sergiuszem z Radoneża ikonie Trójcy Świętej. Bożą Trójjedność w ikonie Rublowa widzimy wpisaną w symbol Wielkiej Rady Trzech Aniołów.

W starożytności i w wiekach średnich osoby piszące ikony zawsze były anonimowe. Artyści Wschodu swych dzieł nie podpisywali i później, a jeżeli nawet tak czynili, to nie należało to do dobrego tonu. Sytuacja zmieniła się dopiero w czasach nowożytnych, stało się tak za sprawą w głównej mierze wpływu sztuki i tradycji zachodniej. Rodziło się coraz mniej osób piszących ikony, a coraz więcej malarzy ikon. To oni podpisywali swe sztalugowe ikonopodobne dzieła. Wielcy Ikonografowie ikon nie podpisywali. Andrzej Rublow jest świętym, Teofana Greka ówczesni wykształceni ludzie nazywali: „...mędrcom przesławnym a wielce biegłym filozofem.”¹ Było ich, tak jak i świętych, niewielu. Piszący ikony był malarzem,

ascetą, teologiem i filozofem jednocześnie. W jednym człowieku musiało objawić się aż tak wiele talentów, każdy ikonograf powinien posiadać przynajmniej dwa z tych czterech, a więc powinien być i malarzem, i teologiem równocześnie.

Cerkiew Rosyjska dotknięta modą Zachodu, próbując oczyścić swą sakralną sztukę z obcych wpływów, nie zdołała jednak w Rosji uratować ikony. Nie pomogło nawet to, że w czasie soboru stu rozdziałów nakazano malarzom podpisywanie swych dzieł. Wówczas uczyniono tak, aby łatwiej można było wyłowić tych, którzy nie zasługiwali na miano ikonografa, komu trzeba będzie po prostu pisanie ikon zabronić.

Pierwsi ikonografowie

Pierwsze ikony są tak stare, jak stare jest chrześcijaństwo, są rówieśnikami *Ewangelii, Listów i Dziejów Apostolskich*. Tradycja uznaje ewangelistę, świętego Łukasza, za ojca nie tylko *Ewangelii i Dziejów Apostolskich*, ale również pierwszej ikony. On rzeczywiście zostawił dla nas przepiękny słowem skreślony obraz Bogurodzicy, znajdziecie go w jego *Ewangelii*, która rozpoczyna się Zwiastowaniem. Maryja wygłosiła wówczas *Magnifikat*, swój przepiękny dziękczynno-pochwalny hymn:

*Wielbi dusza moja Pana,
i raduje się duch mój w Bogu,
moim Zbawcy.
Bo wejrzał na uniżenie Służebnicy
swojej.
Oto błogosławić Mnie będą odąd
wszelkie pokolenia,
Gdyż wielkie rzeczy uczynił Mi
Wszemmocny.
Święte jest Jego imię -
A swoje miłosierdzie na pokolenia
i pokolenia
[zachowuje] dla tych, co się Go boją.
On przejawia moc ramienia swego,
Rozprasza [ludzi] pyszniących się
zmysłami serc swoich.
Strąca władców z tronu, a wywyższa
pokornych.
Głodnych nasycza dobrami, a bogatych
z niczym odprawia.
Ujął się za sługą swoim, Izraelem,
Pomny na miłosierdzie swoje -
Jak przyobiecał ojcom naszym -
Na rzecz Abrahama i jego potomstwa
na wieki (K 1, 46 - 55).*

Drugim jego równie barwnym i pięknym obrazem jest, jak głosi tradycja, Maryja pędzlem wpisana w ikonę. Dziś trudno jest dociec, czy rzeczywiście Łukasz był pierwszą osobą, która barwami zapisała w pamięci naszej Matkę Jezusa. Myślę, iż nie jest to aż tak bardzo istotne, kto to uczynił. Mniemam, że zgoła ważniejszą rzeczą jest to, że w trudnych czasach dla ikony aż w tak wielkich autorytetach szukano obrony przed obrazoburcami. Odwoływanie się do korzeni apostołskich ma dwojakie znaczenie, mówi, że zwyczaj pisania ikon jest bardzo stary oraz że pierwsze ikony zapisali ludzie słuchający i widzący Jezusa, a więc ikona jest fundamentem apostołskości Kościoła. Robin Cormack pisał: *Uważano, że św. Łukasz przesłał Teofilowi nie tylko Ewangelię i namalował z natury portret Marii z Dzieciątkiem, ale także dołączył do tego bogaty materiał ilustracyjny z życia Chrystusa*.² To, że obrońcy ikon sięgali aż po św. Łukasza, nikogo nie powinno dziwić, wszak Wincenty Kadłubek, chcąc nobilitować ludzi sobie współczesnych, korzenie szlachty polskiej usadawiał w starożytnych Sarmatach. Dostojnicy Kościoła, obrońcy kultu ikon, bajek nikomu nie opowiadali, przytaczali legendy przechowane w żywej tradycji Kościoła.

Euzebiusz z Cezarei, zmarł około 340 roku, w swej *Historii Kościelnej* pisał: *Widziałem przecie wizerunki apostołów Jego, Piotra i Pawła, a nawet samego Chrystusa, zachowane w malowanych obrazach. Rzecz zrozumiała, bo starzy według swego zwyczaju czcili ich w ten właśnie sposób, a bez żadnej głębszej myśli, jako swych zbawicieli*.³

Nieważne jest, kto malował owe "...wizerunki apostołów Jego, Piotra i Pawła, a nawet samego Chrystusa..." ważne jest, że już wówczas są one bardzo stare oraz, że "...starzy (chrześcijanie) według swego zwyczaju czcili je" i, że czcili je "...bez żadnej głębszej myśli, jako swych zbawicieli", czyli nie bałowchwalczo, ale prawdziwie.

Według innych przekazów pierwszą osobą piszącą ikony miałby być sam Jezus Chrystus. Według tradycji Chrystus sam odcisnąć miał swój Obraz i Podobieństwo na chuście darowanej Abgarowi – królowi Edessy.⁴ W ten cudowny sposób to Chrystus stworzyć miał *Mandylion*, czyli pierwszą ikonę, tzw. *Zbawiciela nie ręką ludzką uczynionego*.

Sposoby i metody walki ikonodulów, którzy tak zaciekle i zawzięcie bronili czci

ikon, mężnie zabiegali o szacunek należny ikonom, są arcyważne. Dowodzą, że ówczesni prawosławni (prawdziwie wierzący w Boga) żyli w pełnej symbiozie z ikoną i potrzebowali jej dla swego duchowego rozwoju, tak jak ryba wody. Czy istotne jest, kto pierwszy napisał, namalował ikonę? Przecież już w wyżej zacytowanej maksymie powiedziano wyraźnie, że nie twórca jest ważny, ale Stwórca.

Ikona jest Ewangelią zapisaną kolorem, a ikonograf jest nowym piątym ewangelistą. Wszyscy wiemy, że choć mamy czterech ewangelistów, to wszyscy opisują życie i cuda tego samego Jezusa Chrystusa, że jedna jest Dobra Nowina – Ewangelia Jezusa Chrystusa, ją to po całym świecie głosili wszyscy apostołowie. Apostołowie i pierwsi pisarze ikon zapisywali nie własne wyobrażenia, nie własne myśli, ale Boże Rzeczy im Objawione. Czytając Ewangelie zawsze skupiamy swą uwagę na treści, a nie na autorze, dlatego też nasze rozważania nad tym, kto był pierwszym pisarzem ikon, są zbędne. Jeżeli masz jeszcze jakieś wątpliwości, wróć do maksimy przyświecającej malarzowi pracującemu nad ikoną:

*Nie leży w mocy malarzy ikon
przydawać blasku
własnej chwale poprzez stworzenie
obrazu Pana*"⁵.

Cdn.

Marko POSTIŁ-JARUHA

Przypisy

¹ Michał Alpatow, *Rublow*, Warszawa 1975, s.17. Joanna Guze nie tłumaczyła zwrotu mówiącego o „chytrym filozofie”, ja jednak, mając złe skojarzenia z tym słowem, nazwałem Go „biegłym filozofem”.
² R. Cormack, *Malowanie duszy. Ikony, maski pośmiertne i całuny*, Kraków 1999, s. 52.

³ Euzebiusz z Cezarei, *Historia kościoła. O męczennikach palestyńskich*, Poznań 1924, s. 328. Ikonę Chrystusa w swym panteonie bogów miał Aleksander Wielki – Tamże, s. 277, przypis 3.

⁴ Tamże, s. 41-48. Euzebiusz zamieszcza nawet list Abgara z prośbą o przybycie Chrystusa i długą pisemną odpowiedź Jezusa.

⁵ Heksameron Jana Bułgarskiego w: Michał Alpatow, *Rublow*, Warszawa 1975, s. 6.

Затварниця

З пам'ятникового записника

Затварниця, субота, 14 жовтня 1972 року, Покров Пресвятої Богородиці.

Відлітають журавлі. Осінь. Час від часу чути рик оленів. Мисливці із Австрії застрілили в лісах за Затварницею шість старих оленів. Любителі грибів ходять ще збирати опеньки. Рано поїхав з робочими на будову, з якої вернувся біля години 13³⁰. В крамниці купив дещо з харчів. Погода добра, тепло, з дерев падає листя. Густий ліс, що біля річки Сян, набирає різноманітних кольорів. Чудово виглядають схили гір, коли освітлює їх сонце.

Біля години 14-ої пішов я на хутір, що у Гільському за Сяном. Живе тут родина Михайла Конвицького. У Конвицьких купив сир, масло, взяв яблук. До Затварниці вернувся під вечір. На дворі шаріло. Зайшов до хати Василя Ковальчика. Випили чай. Домовились, що відвідаю його взавтра у післяобідню пору, як повернуться з церкви, що у селі Хміль.

Затварниця, неділя, 15 жовтня 1972 року.

Вночі з суботи на неділю слухав програму білостоцького радіо, т.зв. нічний концерт. Редактор передав мої побажання для Ніни, які вислав я до редакції поштою. Біля години 8³⁰ ранку голивсь, вмивсь, спожив сніданок. Слухав з адаптера пісень Ірени Сантор. Згідно з вчорашнім домовленням, о годині 16¹⁰ пішов до Василя Ковальчика. Його будинки та житлова хата стоять за Затварницею, у присілку Сикувець, в надсянській долині.

У Ковальчиків був перед сімнадцятою годиною. На подвір'ї бігав бі-

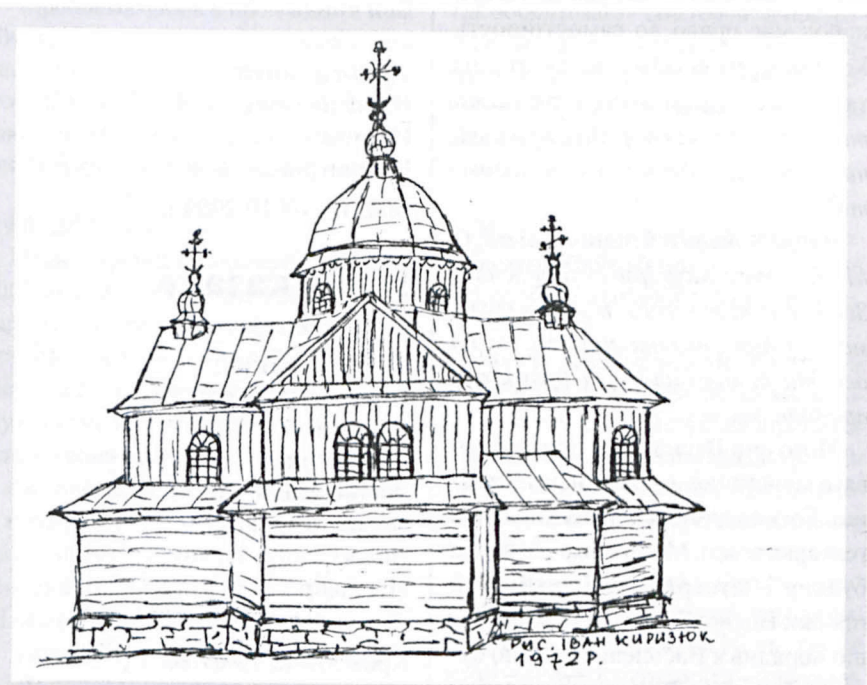
лий, мохнатий, великий пес. Вчувши гавкання собаки Василь вийшов із хати і замкнув його в буді. Запросив мене до хати. Дітям подарував я цукерки. Господарям – каву та нові газети, в тому числі „Наше слово”, яке купив в кіоску в Устриках-Долишніх. Пили чай та настоянку зі слив-венгерок. Поговорили про минуле.

Присілок Сикувець був спалений у час акції війська проти УПА. Родина Ковальчиків була у 1947 році виселена на понімецькі землі, у око-

лиці Колобжега. Батько Василя, Юрко, дуже міцно тужив за рідним селом. За батьківською землею. Щасливо вдалося повернути до Затварниці у 1958 році. Село було спалене. Остались фундаменти з каміння, здичавілі сади та, де-не-де, руїни спалених хиж.

Повернули ми на рідну землю, бо так хотів мій Батько, - ствердив Василь. – А батько то твердий чоловік, свого не попустить... Приїхали ми тут мов ті туристи, з одними плечаками... З Сикувця звезли вцілілу, пошкоджену хату і замешкали...

З батьком Василя, Юрком, поговорили ми про міжнародну ситуацію, про історію України. Юрко Ковальчик м.ін. багато знав про повстання Богдана Хмельницького, про

Дерев'яна церква св. Миколи в селі Хміль була споруджена у 1906 році, на місці старої дерев'яної церкви із XVIII сторіччя. Нинішня церква увінчана великим куполом. Село розташоване в долині річки Сян, поміж селами Затварниця (відстань 5 км) і Дверник (відстань 4 км). Засноване було родом Кмітів біля 1500 року. Розташоване на межі лемківської і бойківської архітектурних зон. У церковній архітектурі видно на цих теренах значний вплив бойківської сакральної архітектури. Це можна ствердити на підставі церков у таких селах, як Рівня, Гошів, Літовища. У 1951 році Советський Союз передав село Хміль для Польщі, у рамках "простування кордону". Жителів села виселено вглиб України. По 1965 році церкву замінено на римо-католицький костел. На прицерковній ділянці збереглися залишки цвинтаря зі старовинною кам'яною надгробною плитою з 1644 року. На цій плиті частинно зберігся напис церковнослов'янською мовою. (ік)

Петлюру. Читав у міжвоєнний час поезії Тараса Шевченка. Мене дуже позитивно вразило те – Юрко вірив, що Україна буде самостійна. Він казав: *Що би тут не було, може я не доживу, но дасть Бог внукам-правнукам, Україна буде самостійна...*

Юрко Ковальчик то була дуже цікава людина-патріот. Він не попадав у крайнощі. Навчило його життя, за смакував у ньому доброго і злого. Був людиною глибоко релігійною. Очитаний у біблії. У розмові про німців говорив: *Ти знай, що то вони нашого брата винищили-підманули, брали нас за парібіків... тягли з нашої землі багатсьє. Коли мова пішла про Росію, Юрко повів: Росія хай буде собі держава – а Україна собі... кожен має свою землю...*

А я? – Йому глибоко співчував і признавав, що він має рацію. Кожен народ має право до самостійності. Ковальчикам задав я м.ін. запитання таке: *Важко Вам живеться, хижа та господарські споруди слабенькі, чи не могли б десь інакше замешкати?*

Юрко Ковальчик відповів мені: *О ні, ми вже найгірше пережили. Зсінь я не піду нігде – то ж всенько моє... Спіри поляки грозили, но по десяти літах дали нам будувати, продали землю...*

Його син Василь має намір будувати мурований житловий дім і стайню. Господарюють на вісімнадцяти гектарах землі. Мають вже дозвіл на будову і затверджений технічний проект. Весною почнуть будову. Дещо порадив я Василю відносно будови. Треба зробити невеликі зміни в технічному проекті. Від майстрів вимагати у час будови якісного виконання робіт.

Настала ніч. Скоро йшов час при цікавій бесіді. Треба вертати мені до Затварниці. Василь провів мене до асфальтованої дороги, а на прощання сказав: *Ах, як я хотів би, щоб ви у мене будували. Відповів йому я: Як буде можливість то поможу...*

Іван КИРИЗЮК

Іван КИРИЗЮК: Вірші

Зима

На засніжених дахах
Серебряний місяць
Мов коваль
Дзвенить морозом
І кладе льодяні мости
На сонній річці
І завіває стежку
Снігом
У золотому саді.
Більськ, 07.02.2005 р.

Дитинство

Над церквою
Що на зеленому
Грудочку
Підняли
Ангели
Долі нашої
Білі крила
І заспівав
Для мене вітер
Візантійський
Псалом
Костянтина.
Більськ, 08.10.2004 р.

Недосказане

Смакую
Зелене щастя
Що танцює
На устах
А під серцем
Жаль-досада
По недомальованих
Надіях
Під колір
Твого тіла.
Крив'ятичі, 16.09.2007 р.

Твоє

Холодний спомин
Кружляє
Перед очима
Що вибрав
То твоє
За жменю фальшу
Заплатив
Не раз вдвоє
Оставив совість
За блудними дверима.
Крив'ятичі, 16.09.2007 р.

Пригасає

Ще грає
Луг
Музикою
З присмаком
Жалю

Ще ми
Назавжди
Не розстались
Ще на столі
Стоїть
Ожинове вино

І тільки мрії пригасають
А разом з ними
Запізнена любов.

Крив'ятичі, 23.09.2007 р.

Вмив

Бубнить
В лісах за Балигородом
Гомін пекучого горя
Перемішаний димом
По спалених
Лемківських сєлах
Крик і плач зашкарубів
На розтоптаній
Солдатським черевиком
Літургії життя.
За Хрищатою,
За Сухими Ріками
Конала на полонинах
Воля Галицького краю
Вітрами болю розбрелась
По закутках світу
На розлуку
Сян
Жертвам вмив ноги.
Перетоплені на символ смерті
Церковні дзвони
В княжому граді
Понині різьблять
Сумління
Візантійським розспівом.

Більськ, 05.03.2003 р.

Хронологіон — 2003

Зі своїх думок списав Юрій Гаврилук

01.02.2003 р.

Читаю інтерв'ю з Оксаною Забужко в сьогоднішньому числі „Дзеркала тижня” (Інтернетові слава!). Говорить, що роздратування критиків „радянського гарту” з проводу її „Шевченкового міфу України” мало ось таку причину: „Я заперечую міфологему, витворену советизованою культурою, про Шевченка — жлоба в смушевій шапці, того нібито „мужика-самоука”, на якого совдепія вчила рівнятися цілі покоління інших мужиків-самоуків як на такого собі селюка в чоботях...”

Українською звичкою почухався я в потилицю й побіг шукати свою записку про Шевченка, що зробив її ще за студентських років (у 1984-му). А там написано: „Хтось запитає — у чому велич Шевченка? Він же, хоч і закінчив академію, селянський син — не писав філософських трактатів, а лише „прості” вірші. Коли я перший раз почав читати Шевченкові поезії, побачив як бере він, неначе з піщаної дороги, слова, яких інші не вміли побачити сторіччями й укладає з них рівний та твердий шлях для думки. І читач, коли на цей шлях увійде, не може затриматися доки не вичитає всього до останньої крапки...”

Так... Всі ми є з села — як не ми то наші батьки чи діди. Різниця передусім в тому, що кому стирчить із халяв. Одному з них висовуються все ж таки віхті соломки, іншому проростають зелені пагігні свіжих думок.

20.02.2003 р.

Квестія з американського мультика: Що важливіше — щастя чи життя? Справді, непроста дилема — до життя кожний звик, але й щастя всі прагнуть.

16.03.2003 р.

Чим можна боронитися перед цим, на що й так не маємо жодного впливу — воно й так станеться? Мабуть лише автоіронією. Але якщо буду над міру автоіронічний, то як на поважно написати щось, завдяки чому моє ім'я стане славним у віках і світах?

Цієї слави ж так бажаємо, бо хоч є в нас сподівання на життя вічне, то це чи воно є — від нас незалежне, наста-

новлене згорі. А наша слава серед людей — серед наших сучасників і наших нащадків? Доки ми ще серед них то нам здається, що це ерзац життя вічного, яке самі собі виборюємо — змінюючи бажане в дійсне. Все ж таки це трохи сумне, що наша безсмертна і вічна слава тішить нас так довго доки живемо*!

Написав це все й задумався — це по-важно, чи це лише черговий спалах автоіронії? Все ж таки: краща автоіронія аніж автодеструкція — тіла та душі. Ревматизм також „кращий” аніж рак...

*/ — Не ганяюся за прижиттєвою славою — сказав би іроніст. — Хватить мені слави післясмертної!

Проблема однак в цьому, що й післясмертною славою, або лише надією на її, можливо втішатися тільки при житті. Тому всі, які думають лише про свою післясмертну славу це в земному вимірі життя справжні альтруїсти.

19.03.2003 р.

Маю в крамниці, яка найближче нашої хати, знайому експедієнтку. Мабуть знала мене з телебачення, бо колись заговорила до мене по-нашому. Сьогодні пішов я туди, щоб зважити книжки, які думаю вислати за кордон. Коли запитав, чи вона б не хотіла почитати щось з моїх писань відказала, що вже читала — позичала книжки від своїх родичів, які є моїми „старими” знайомими. Вийшов з крамниці й придумалася мені ось така метафора:

Книжка як зрадлива замужня жінка — має одного законного власника, але всі можуть нею користуватися. Зрозуміло якщо вміють читати...

Твоїм найбільшим ворогом є твій власний язык — якщо його не приборкаєш в пору то заведе не лише до Києва, але й у халепу. Отже й не дивно, що вже античні мислителі казали: мовчання золотом — мова лише сріблом. Саме сріблом прийнято було платити зрадникам та шпіонам. Іскаріотському Юді та кож...

Що є основною прикметою провінційності? Малоосвіченість? Але ж одна сільська жінка сказала, що „Учоних многу, але розумних мало”. Мабуть мала рацію — справа не в „класах” та „факультетах”, і не в місці проживання. Провінційність це стан душі — спроба бути мудрим чужим розумом, отже стан вторинності думок поєднаний з переконанням, що можна навчитися чужого розуму й „цитуючи” чийсь передумання самому станеться розумним. Спроба шукання чогось „на небі” не знавши взагалі, що мається „під ногами”.

В провінційності всі хочуть стати кимось ким не є і думають, що через цей стан хотіння вже вони nobilitовані. Так nobilitовані — їхні герби це претензійність, зависть та ненависть... Ненависть до самого себе — свого карикатурного відображення в кривому дзеркалі власної уяви.

Чим є це наше запізніле тутешнє українство? Коротко можна сказати, що це спроба віднайдіння приналежності...

Колись ми сиділи з Володимиром Наум'юком, різьбарем з Канюків, в його майстерні, похлистували пиво й говорили про справи наші підляські. І він в якомусь моменті каже: „Щоб до якоїсь нації належати то треба за цю націю воювати”.

Нічого додати, нічого відняти — сказали б брати-ляхи. Будь-яке народження супроводжують кров і біль. Також нації — в тому й українська — народжувалися посеред болю, в крові і вогні. Ми на наш національний поїзд запізнися й зараз блукаємо по пероні й менші чи більш вдало імітуємо нашу національну приналежність. Можна сказати, що підляське українство це ледве національний ембріон. Чи він народиться на світ білий? Можливе це без крові і болю?

Дехто ще думає — іншим хватає, що вже мають погляди!

Найважче говорити з людиною, яка сама до нічого не додумається й впев-

нено повторює чужі думки, які їй саме здалися найкращими. Такого когось до будь-чого не переконає навіть сам Господь Бог!

20.03.2003 р.

Сьогодні... Це наявна матерія часу чи просто порожнє місце, або межа, поміж вчора і завтра?

Сьогодні... Хвилини висмикнуті з необнятої безодні вічності, які настирливо привласнюємо в заподативих пошуках щастя?

Сьогодні... Пора роздумів – спогадування вчорашніх днів й очікування завтрашніх?

Сьогодні... Кілька або кільканадцять обертів хвилиної стрілки на годиннику – поміж сходом та заходом сонця?

Сьогодні... Сторінки записаного паперу, прочитані книжки, випитий чай і пережований хліб, а може й зачате або закінчене життя?

Все це сьогодні – поміж вчора і завтра.

Сьогодні... Чи є щось окрім його? Ні, немає – вже було, або щойно буде...

24.03.2003 р.

Час крутиться в годиннику як Сізіф зі своїм спадаючим з гори каменем. А годинник – скільки б він не йшов то й так ніде не зайде, навіть з місця не зрушиться, як і вітряк, що об найліхіші вітри здирає крила. А дорога, яка тебе під сам поріг підведе, а в хату ніколи не зайде, хоч як би ти її не запрошував? Сумна й доля дощу, якого так всі чекають, а лише прийде то всі від нього ховаються.

25.03.2003 р.

Сидиш увечері й щось в тобі жевріє – якась думка, якесь бажання зі сподіванням та надією. Береш в руки перо – вічне, з довічною гарантією для першого власника – й пробуєш писати.

Про що ж писати? Про жалі з приводу нездійснених сподівань і надій, не втілених в дію слів і планів? Може про людську зависть, підлість та несправедливість?

Але ж життя завжди було таким – рушійною силою суспільного прогресу була несправедливість та нерівність. Навіть сьогодні захоплюємося величавою архітектурою – на народній крові побудованих – королівських та великопанських палаців і тужливими піснями, в яких народ оспівував свою важку долю, а то й кричушу кривду.

Життя само з себе не є добре й справедливе. Воно просто відкриває шанс перед черговим поколінням, яке цей шанс зможе використати або й ні. А коли посивіємо знов будуть нові – спрагли справедливого світу молоді шукачі загубленого „золотого віку”... Його ж ніколи не було. Але якщо чогось не було то це ще зовсім не значить, що вже ніколи й не буде!

27.03.2003 р.

Електричний стовп, а на стовпі буслове гніздо – поєднання технології і екології. Екологія зараз дуже модне діло – людина настільки знищила своє оточення, що прийшов час опам’ятатися. Чим довше живемо тим більше відмежовуємося від природи – як місцем проживання, так і нестачею часу, а навіть звичками. Степан, колега з початкової школи, якось сказав, що колись було стільки хробаків під камінням, а зараз їх немає – „а може просто це я перестав вже під ці камені заглядати”.

Сьогодні у Видові розколювали ми пеньки недавно зрізаної верби, різали й рубали їх. Старе дерево призначене на спалення в печі це питання економії і екології. Але коли знайти шматок дерева чи каменю з якимось написом, вирізаним 200 чи хоч би 100 років тому, це вже питання історії та духовності.

Своїми діями перетворюємо світ, в якому вдалося нам вижити і одухотворюємо мертву та живу натуру – а може так нам лише здається. Кельти, загрожені уярмленням, а то й винищенням римськими легіонами, казали, що разом із ними вмруть їхні боги. Так, вони були язичниками... Все ж таки – кому як не нам приносить найбільшу радість оглядання творіння рук наших? Навіть бусли, коли б електричні стовпи спорохнівли й розсипалися, знайшли б собі нові, не менш зручні місця для будівництва гнізд.

28.03.2003 р.

Війна. Зрозуміла справа, що в телебаченні. Коли завершиться інформаційна програма, або просто вимкнемо телевизор, будемо знов мати мир в домі нашому. Завдяки телебаченню війна стала одним великим кіно. Але коли глядачі напасуть вже свої очі й поміняють канал, щоб дивитись венезуельську теленовелу, або голівудський бойовик, Великий Режисер не крикне „кінець епізоду” й вбиті та порозривані на шматки не встануть, і не відійдуть на

бік, щоб змити з тіла червону фарбу й закурити цигарку для відпруження після добре виконаної праці. Люди, які несуть труну, навіть коли вийдуть з поля зору камери, будуть надалі прямувати в сторону цвинтаря, а запалені й розвалені будинки не стануть атрапами із дикти й пінопласту.

Політика... Хтось написав свого часу історію дурноти у Польщі. Щоб прочитати історію дурноти у світі хватить взяти історію політики – написану щиро й без прикрас.

Але це не є безкомпромісна критика політиків. Деякі з них також з часом чогось навчаться, але, на жаль, коли вже приходить цей момент показується, що вже пора на пенсію, або й на цвинтар – якщо до того часу прийшлося загинути з руки якогось молодого дурня.

05.04.2003 р.

Життя стає все більш і більш схоже на зміст і обкладинки глянцевого журналу – мілке всередині та слизке ззовні. Це афоризм придуманий в місті Торуні під час наукової конференції (з науки, бачте, також і для літератури користь).

12.04.2003 р.

Сиділи ми перед хатою в Миколи. Микола розповідав, я слухав. Врешті Микола каже – нічого не говориш, розкажи щось. Почув я ці слова та став роздумувати:

Людина двоє вух має й лише одні уста, а це значить, що більше треба слухати, аніж балакати.

Слухаш – все про інших знаєш. А станеш язиком в роті обертати – інші про тебе всього довідаються. Як довідаються про тебе то ще половина нещастя. Справжня біда починається коли із правдою про когось іншого висолюпишся – ворога собі наживеш.

Конклюдія: вуха – твій приятель, язик – твій запеклий ворог.

15.04.2003 р.

Вже мабуть весна насправді. Але не всі цією весною радіють. Декілька днів тому світ облетіла звістка про смерть українського телеоператора, який працював для Ройтера й загинув від поранень у Багдаді.

Смерть стала спалахом фотографічної лампи, який вирвав його образ з багатомільярдної маси й вписав у свідомість (на як довго?) тисяч чи мільйонів

телеглядачів, а й читачів газет, які до цього часу й гадки не мали, що хтось такий як Тарас Процюк втішався світом Божим, хоч може й дивилися на відзняті ним кадри з різних сторін світу, зокрема його „гарячих точок”. Зараз не підне життя, а трагічна смерть придають слави.

Ця смерть то ще один „медійний” момент в ході війни. Він в цій війні нічого не змінив, хоч і став подією. Нікому ж, мабуть, не бажаємо смерті, але „нюзи” про неї переживуємо й чекаємо нових подробиць з телеекрану – як перцю до млявої на смак страви буденності.

Одні це скоментують – вакханалія електронного людодівства. Інші будуть впевнені, що це гідна похвали реалізація нашого природного права на інформацію.

31.05.2003 р.

– Ти ще маєш в ногах більш сили... Підійди й позбери білизну, що сохне на подвір’ї, бо мабуть буде дощ, – просить змучена жінка.

Чоловік виходить на подвір’я й починає збирати сухе вже прання.

– Дощу боїшся, – запитує сусідка.

– Я нічого не боюся, – гордо відповідає чоловік. – Ну, може... Боюся лише своєї жінки... Але ж на те чоловік жениться, щоб мав кого слухатися та боятися.

– То нехай вона тебе боїться, – підказує зі співчуттям сусідка.

Та добре б було. Але як її до цього переконати?

18.08.2003 р.

Недавно говорив з одним, так би сказати – революціонером. Треба було б йому сказати: Ти людина дуже небезпечна – передусім для самого себе. Але може нічого йому не казати, бо ж хтось повинен виставлятися на небезпеку, бо є надія, що може він зробить це, що саме нам треба б було? Не всі ж можуть бути героями – бо хто ж би цих героїв іменував цим почесним званням та обожнював їх, якби не ми, прості, в земному порохові повзаючі люди?

04.09.2003 р.

Коли людину, зокрема літератора, можна канонізувати? Все ж таки щойно після смерті. Доки він ще живий то ще може, рукою напів охололою, але ще ж живою, такого понаписувати, що зіпсує весь зроблений йому канонічний імідж.

10.09.2003 р., Львів

Ммм...да – у Львові знов я! Купив зошит, на якому так і написано – „зошит”. Дописав „Львівський” і отримав – „Львівський зошит”. Маю великі плани – буду тут записувати свої літературні думки. Надіюся, що цей зошит стане від цих записків товстим, а не лише жирним від тутешнього сала, якого фанатом важко не стати в рот його взявши та з насолодою пожувавши. На жаль в наших підляських сторонах аж такого творчого підходу до сала немає – просто свиню заколюють, сало посолять та чекають... Та вони й дочекаються!

11.09.2003 р., Львів

У кафе „Смачна плітка” зайшов в туалет та прочитав на стіні: „Тут було дзеркало, яке вкрав хтось з відвідувачів”. Мій коментар: „Може дуже йому хотілося, хоч таким метафізичним способом, придбати собі товариша. А може й цілу їхню череду – адже в цьому дзеркалі стільки вже лиць відбилося.”

Але офіціантки не дозволили мені цього дописати – на жаль...

21.09.2003 р.

Поміж Львовом і Більськом різниця основна в тому, що йшовши львівською вулицею раз за разом маєш нагоду зустріти інтелектуала чи поета (в моєму випадку Ігоря Калинця – так якось виходило...). Не скажу, що й тут немає людей здібних, обдарованих та членів творчих спілок. Але ж їхні інтелектуальні та літературні зусилля мають побічний, майже хоббістський характер, а на щодень живуть вони й виживають завдяки зовсім прозаїчним – в нелітературному значенні цього слова – заняттям.

19.10.2003 р.

СУЧАСНІСТЬ – це, здається, це, що поруч нас, відбувається зараз, при нашому житті. Люди, яких бачимо щодня, або просто спілкуємося з ними по телефону та електронну пошту. Дерев, будинки, автомашини, які бачимо йшовши вулицею. Але ще ж є наша внутрішня сучасність, в якій живуть наші спогади, в якій живуть справжні герої з розповідей наших батьків і дідів та прочитаних нами старовинних літописів і хронік. А ще ж не можна забувати про вигаданих письменниками літературних героїв. Наша сучасність безмежна – як і ми самі внутрі.

28.11.2003 р.

Людина посеред життя як корабель посеред безмежного моря. Пливе день і ніч, змагається зі шквалом – важко! Але корабель без моря це перевернуте корите засипане піском. А людина без життя?

– Не хочу, щоб ти журився, але де-не-де маєш вже сиве волосся...

– Чим тут журитися. Це ж природний процес – процес життя...

13.12.2003 р.

– Він каже, що надто великий, щоб займатися такими дрібницями...

– Я й так думав, що він людина невеликої вартості...

Ніхто не є замалим до великих справ, а й ніхто не є надто великим, щоб робити справи малі, але корисні.

21.12.2003 р.

Було це в Білостоці. Йшов вулицею... Пригадалося, що декілька років тому саме тут зустрів дуже гарну дівчину – лицем і фігурою. Але йшла в супроводі старшої жінки й несла в руці білу палицю. Незряча. Не побачить своєї краси у дзеркалі. Не покаже через кілька десятків років пальцем на збірній фотографії – ось, це я... Це сумне – адже наша фізична краса й насолода нею потрібні передусім нам самим...

21.12.2003 р.

Чи Україна дуже відрізняється від Америки? Або: чи Америка дуже відрізняється від України? Не знаю – треба б було поїхати та подивитися...

До Америки їздила Оксана Забужко. Дещо про Америку написано в її „Польових дослідженнях з українського сексу”, яку то книжку взявся читати після лектури Андруховичових повістей. Не знаю – чи я сексист, чи є якісь інші причини, але зміг прочитати покищо лише декілька фрагментів. В одному з них описано блукання на таксі вулицями американського міста, з водієм (мабуть імігрантом з Азії), який не знав дороги, не вмів її знайти – навіть на карті...

Я їздив в Україну, а саме до Львова. Був це початок листопада. Вже темно стало, коли автобус з Люблина підїхав під театр ім. Заньковецької й ми, разом з товаришем подорожі на наукову конференцію про короля Данила, вирішили поїхати до готелю на таксі – бо ж і сумки важкі, книжками навантажені (важка доля інтелігенції). Таксист був

не з Пакистану чи звідкись там, але також якийсь не тутешній, бо й говорив з нами по-російськи, а і не знав де готель „Гетьман” (я йому підказував, що на вулиці Володимира Великого – це навіть пасувало до теми конференції, адже Данило був його прямим нащадком).

Почав цей наш „водійко” розповідати, що він то справді корінний львів’янин, але таксистом працювати щойно починає, два чи три рази розпитував про дорогу й вкінці ми „приземлилися” на майданчику по-сусідськи з готелем – на бордюрі, з якого „жигулі” не було в силі з’їхати. Отже було і цікаво і весело... ГАІ-шникам, які вешталися поруч також було цікаво... Взялися за водія – чи він п’яний, чи просто так з ним не дуже...

В героїні „Польових досліджень...”, коли врешті добралася до мети своєї

подорожі, почалися місячні. Ми пішли вечеряти до „Макдональдса”. Момент... А яка була тема? Ага – чи Україна дуже відрізняється від Америки?..

22-27.12.2003 р.

Зійшлися вдвох і стали балакати про справи важливі в житті. Один став нарікати, що молодість швидко минула й вже старість, кости болять. Другий його потішив, що й старість не вічна...

Виринаємо з вічності, як корабель з нічної п’ятки – прямо в світло дня, на самому початку ще мутне, пересіяне через вологий туман дитячих років, з яких пам’ятаємо лише клаптики й більше в тому уяви як спогадів.

Народження від нас не залежить, адже ще багато часу мусить минути, щоб були ми в змозі жити самотійно. Але смерть, мабуть, будемо могли celebрувати по-своєму та вибирати місце й час

– не лише пору року, але й дня – чи схочемо розчинитися в сонці поранку, чи може зникнути в темряві вечора. Але це все певно фантазмагорії людини, яка переконана, що добрела лише до половини життя. Бо чи, коли прийде цей момент, в якому досягнемо кінцевої мети, то чи будемо мати на це все силу та бажання?

Все ж таки трохи жаль, що не можна брати активної участі у своєму похороні. Може саме тому так багато людей купує собі труни та споруджує на місці майбутнього вічного спочивання пам’ятники з виписаним своїм іменням – щоб і після смерті було по-їхньому.

27.12.2003 р.

Сон... Розум – спить. Тіло – відпочиває...?

Ти йдеш, а за поворотом зачалося життя...

Nowości wydawnicze

Na początku bieżącego roku pojawił się śpiewnik *Zaspivajmo pisnu veselenyku. Українські пісні Підляшся*, zawierający pieśni, które z dawien dawna były śpiewane na Podlasiu. Zebrane w tym opracowaniu tradycyjne pieśni obrzędowe w wykonaniu młodych dziewcząt można usłyszeć na wydanej wcześniej płycie CD zespołu „Ранок”.

Informujemy również, że nakładem Prawosławnej Diecezji Przemysko-Nowosądeckiej ukazał się

Церковний календар 2008. Oprócz kalendarza wydanie zawiera wykaz teleadresowy parafii na terenie Diecezji Przemysko-Nowosądeckiej oraz artykuły o najważniejszych wydarzeniach z życia diecezji oraz Cerkwi Prawosławnej w Polsce. Ponadto można w nim znaleźć opracowania dotyczące kultury i historii Cerkwi Prawosławnej.

Kalendarz, śpiewnik oraz płyta CD są do nabycia w biurze Związku Ukraińców Podlasia w cenach:

<i>Zaspivajmo pisnu veselenyku – українські пісні Підляшся</i>	12 zł
<i>CD „Ранок”</i>	15 zł
<i>Церковний календар 2008</i>	26 zł

Zainteresowanych prosimy o kontakt telefoniczny lub e-mailowy:

Związek Ukraińców Podlasia
ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77
17-100 Bielsk Podlaski
tel./fax. 085 730 25 23,
0-501 635 467
e-mail: biuro@zup.org.pl

Konkurs Recytatorski Poezji i Prozy Ukraińskiej

Centrum Kultury w Lublinie i Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie ogłaszają
III Ogólnopolski Konkurs Recytatorski Poezji i Prozy Ukraińskiej we współpracy z
Europejskim Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów, Zakładem Filologii
Ukraińskiej UMCS w Lublinie, Towarzystwem Ukraińskim w Lublinie, Akademią Języków
Obcych i Kultur Narodów w Lublinie, Wyższą Szkołą Humanistyczno-Ekonomiczną
w Łodzi, oddział w Lublinie
Pod Honorowym Patronatem Konsula Generalnego Ukrainy w Lublinie
i Prezydenta Miasta Lublin

Regulamin konkursu

I. Założenia ogólne

III Ogólnopolski Konkurs Recytatorski Poezji i Prozy Ukraińskiej jest imprezą otwartą, w spotkaniu finałowym uczestniczyć będą również uczestnicy z Ukrainy.

Warunkiem udziału jest przygotowanie repertuaru z zakresu literatury ukraińskiej w języku polskim lub ukraińskim. Wykonawca może reprezentować tylko jedną instytucję (np. szkołę, ośrodek kultury, klub).

Zgłoszenie odbywa się poprzez złożenie czytelnie wypełnionej KARTY UCZESTNIKA w sekretariacie organizatora.

W Konkursie uczestniczyć mogą: młodzież szkół gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych oraz dorośli.

III Ogólnopolski Konkurs Recytatorski Poezji i Prozy Ukraińskiej przeprowadzony będzie w formie trzech turniejów:

TURNIEJ RECYTATORSKI

Uczestnicy turnieju występują w trzech kategoriach:

młodzieży szkół gimnazjalnych

młodzieży szkół ponadgimnazjalnych;

dorosłych.

Uczestnik zobowiązany jest zaprezentować 2 utwory poetyckie w całości lub fragmentach lub 1 utwór poetycki i fragment prozy z literatury ukraińskiej w języku polskim lub ukraińskim.

Łączny czas wykonania całości prezentacji nie może przekroczyć 6 minut.

TURNIEJ POEZJI ŚPIEWANEJ

Uczestnicy występują bez podziału na kategorie.

Wykonawca jest solistą.

Uczestnik zobowiązany jest zaprezentować 2 utwory śpiewane z zakresu literatury ukraińskiej w języku polskim lub ukraińskim.

Łączny czas wykonania całości prezentacji nie może przekroczyć 7 minut.

Uczestnikowi może towarzyszyć akompaniator lub mały zespół muzyczny (do 3 osób) bądź wcześniej dokonane nagranie (półplayback).

Prezentowanie utworu znanego i posiadającego określony kształt wykonawczy dopuszcza się tylko wówczas, gdy uczestnik opracował nową własną interpretację.

WYWIEDZONE ZE SŁOWA

Uczestnicy występują bez podziału na kategorie.

Repertuar jest dowolny (np. wiersz lub jego fragment, monolog literacki, collage tekstów) z zakresu literatury ukraińskiej w języku polskim lub ukraińskim.

Dowolna forma prezentacji (np. teatr jednego wiersza, łączenie słowa mówionego ze śpiewem, dźwiękiem, ruchem, rekwizytem).

Czas występu nie może przekroczyć 5 minut.

Uwaga: Przekroczenie limitu czasu przez wykonawcę może spowodować wyłączenie go z oceny przez Sąd Konkursowy.

II. Warunki uczestnictwa

* ukończone 14 lat

* przygotowanie repertuaru nie prezentowanego w poprzednich konkursach

* udział w eliminacjach w Lublinie i zakwalifikowanie się do finału (nie dotyczy laureatów ogólnopolskich i wojewódzkich konkursów recytatorskich oraz imiennie zaproszonych recytatorów)

* obecność od początku do końca Turnieju

Finał: Polsko-Ukraińskie Spotkania Mistrzów Słowa

Termin: 17-18 maja 2008 r.

Miejsce: Centrum Kultury w Lublinie, ul. Peowiaków 12

Wszyscy uczestnicy Turnieju proszeni są o zgłoszenie się do Biura Konkursu, ul. Peowiaków 12, Lublin 17 maja o godz. 12.00

Informacji na temat Konkursu udzielają:

Anna Krawczyk (CK) tel. 081 536 03 10

Katarzyna Rzepa (WOK) tel. 081 532 42 07

Zgłoszenia

Termin nadsyłania zgłoszeń upływa 20 kwietnia 2008 r.

Adres: Centrum Kultury w Lublinie

ul. Peowiaków 12, 20-007 Lublin

fax. 081 536 03 12

e-mail a.krawczyk@ck.lublin.pl

tel. 081 536 03 11

karta zgłoszenia www.ck.lublin.pl; www.wok.lublin.pl

III. Przebieg konkursu

Na terenie Lubelszczyzny w konkursie obowiązują eliminacje międzypowiatowe

(12 lutego – Łuków, 26 lutego – Werbkowice, 1 marca – Lublin) i Eliminacje Wojewódzkie - Lublin (8 marca), z których wytypowani zostaną uczestnicy Finału (17-18 maja 2008).

Laureaci II Konkursu Recytatorskiego Poezji i Prozy Ukraińskiej zgłaszają się bezpośrednio do etapu ogólnopolskiego.

Uczestnicy z innych województw kwalifikowani będą do etapu ogólnopolskiego na podstawie dotychczasowych dokonań artystycznych (wyszczególnionych w karcie zgłoszenia)

IV. Kryteria oceny i nagrody

Ocena uczestników

Do oceny prezentacji konkursowych powołane zostaną przez organizatorów przegladów Sądy Konkursowe właściwe dla stopnia przeglądu.

Nie mogą być jurorami w całej edycji Konkursu:

wykonawcy uczestniczący w Konkursie;

instruktorzy, których recytatorzy biorą udział w Konkursie.

Sądy Konkursowe dokonują oceny wg następujących kryteriów:

dobór repertuaru (wartości artystyczne utworów oraz ich dobór do możliwości wykonawczych uczestnika), interpretacja utworów, kultura słowa, ogólny wyraz artystyczny, poprawność wykonania w języku obcym, ponadto:

w turnieju wywiedzione ze słowa Sądy Konkursowe uwzględniają celowość użycia środków pozasłownych (np. kostiumu, dźwięku, elementów scenografii i innych) wspomagających interpretację, kompozycję sceniczną występu,

w turnieju poezji śpiewanej Sądy Konkursowe uwzględniają zgodność muzyki z charakterem wiersza, muzykalność i warunki głosowe wykonawcy, wartości artystyczne muzyki.

4. Laureaci Spotkań Finałowych otrzymają nagrody i wyróżnienia przyznane w konkursie oraz zobowiązani są do ich osobistego odbioru, a także udziału w koncercie laureatów.

5. Podziału nagród dokona Jury Turnieju.

6. Przewiduje się Nagrody Specjalne ufundowane przez: Konsula Generalnego Ukrainy w Lublinie i Prezydenta Miasta Lublin

7. Przyznana będzie też nagroda publiczności.

V. Pozostałe ustalenia

Uczestnicy, akompaniatorzy, instruktorzy, opiekunowie i obserwatorzy spoza Lublina ponoszą następujące koszty:

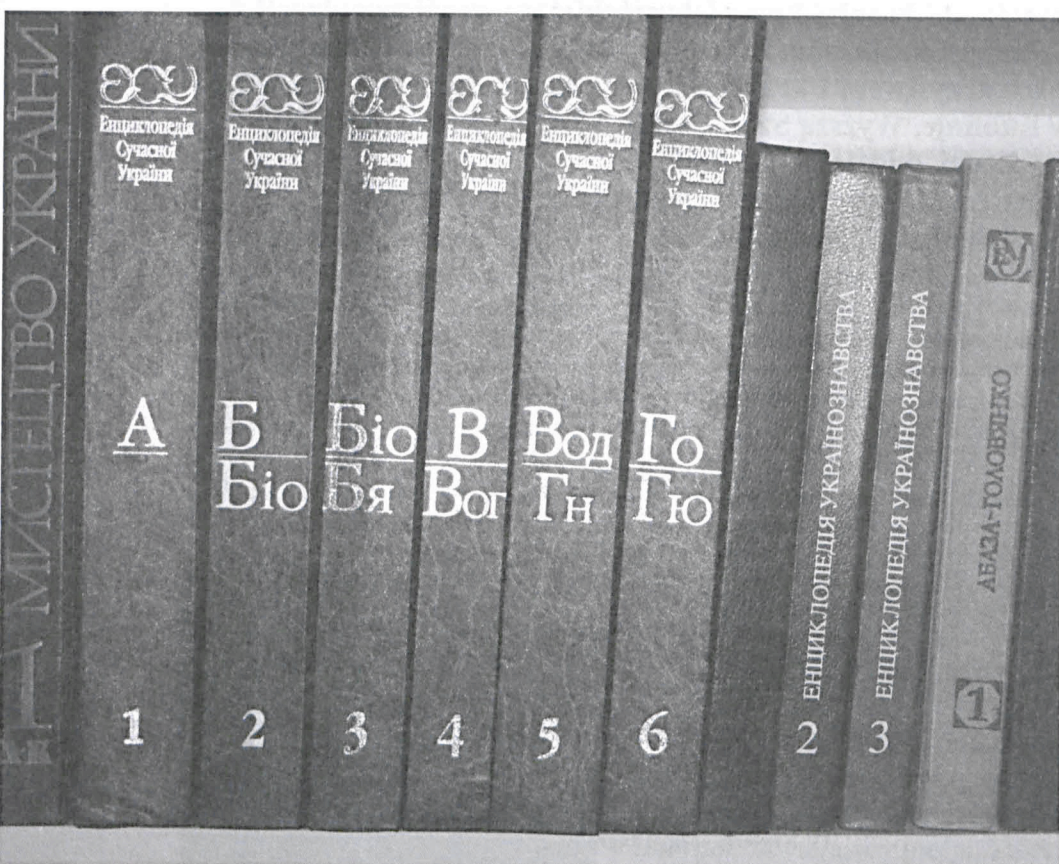
* akredytacja w wysokości 100 zł od osoby (nocleg i wyżywienie) płatna na konto: Bank PKO SA 61 1240 1503 1111 0010 0136 6780

Wpłaty należy dokonać w terminie do 10 dni przed imprezą.

* Organizatorzy nie zwracają kosztów podróży.

W sprawach spornych ostateczną decyzję podejmuje Komisja Konkursowa w porozumieniu z organizatorami.

Encyklopedia nowego tysiąclecia

Encyklopedia – ta nazwa pojawiła się po raz pierwszy dopiero w XVI w., ale już w starożytności powstawały dzieła, których autorzy starali się tworzyć kompendia wiedzy z różnych dziedzin. Pierwsze miało powstać już w IV w. p.n.e., w kręgu platońskiej Akademii. Krokiem milowym było zbiorowe opracowanie i wydanie w drugiej połowie XVIII w. pierwszej nowoczesnej encyklopedii – 35-tomowej „Wielkiej Encyklopedii Francuskiej” („słownika nauk, sztuk i rzemiosł”), której autorzy dali obraz epoki oświecenia. Francuscy „encyklopedyści” przygotowali też intelektualne podstawy rewolucji 1789 roku, która zdetronizowała władzę królów i na pierwsze miejsce w teatrze dziejów postawiła naród. Od tego czasu encyklopedia to także nieodłączny atrybut każdego narodu – podsumowanie jego dziejów i osiągnięć we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

W Ukrainie pierwsze dzieła o charakterze encyklopedycznym pojawiły się w XVII-XVIII w. Były to głównie kompendia z dziedziny historii, jak chociażby „Synopsis”, który po raz pierwszy został wydany w Kijowie w 1674 r. (ogółem

miał około 30 wydań). Za pierwszą nowoczesną encyklopedię ukraińską można uznać historyczno-kulturoznawcze kompendium opracowane przez grupę uczonych ukraińskich w przededniu I wojny światowej, które zaczęto publikować w języku rosyjskim w Piotrogradzie, pod tytułem „Український народ в его прошлом и настоящем” (*Naród ukraiński – obraz przeszłości i teraźniejszości*). Ukazały się jednak tylko 2 pierwsze tomy (1914, 1916).

Pierwsza kompletna encyklopedia w języku ukraińskim pojawiła się w latach 1930-1935 w Galicji (Lwów – Stanisławów – Kołomyja). Była to trzytomowa „Українська Загальна Енциклопедія – Книга Знань” (*Ukraińska Zahalna Encyklopedija – Knyha Znań*). Zawiera ona około 34 tys. haseł, w tym 8 tys. ukraiноznawczych (hasło „Ukraina” liczy 322 strony), opracowanych przez 136 autorów, głównie członków i współpracowników działającego we Lwowie Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki (NTSz), będącego swego rodzaju zachodnioukraińską akademią nauk.

W 1932 r. w Charkowie, wówczas sto-

licy Radzieckiej SRR, rozpoczęto pracę nad „Ukraińską Encyklopedią Radziecką”, która miała liczyć 20 tomów. Jednak w latach 1933-1934 miała miejsce pierwsza fala represji w stosunku do ukraińskich środowisk kulturalnych i naukowych, co doprowadziło do zarzucenia projektu (przygotowane były już trzy pierwsze tomy). Ponownie wydawnictwo pod nazwą „Українська Радянська Енциклопедія” (*Ukraińska Radianska Encyklopedija*, URE) powstało w 1948 r. w Kijowie. Jego dziełem stała się właśnie „Українська Радянська Енциклопедія”, która miała dwa wydania – 16-tomowe w latach 1959-1964 oraz 12-tomowe w latach 1974-1985 (wydanie to miało także rosyjską wersję językową, której nakład znacznie przewyższał nakład wersji ukraińskiej), a także cały szereg encyklopedii specjalistycznych.

Oczywiście URE, jak i inne encyklopedie powstające w tzw. Radzieckiej Ukrainie, a więc w warunkach ciągłej walki moskiewskich władz z „ukraińskim nacjonalizmem”, dawały jawnie tendencyjny obraz ukraińskiej przeszłości i teraźniejszości. Jednak to co przemilczano lub wypaczano w warunkach sowieckiej cenzury znalazło się w liczącym ogółem 14 tomów dziele „Енциклопедія Українознавства” (*Encyklopedija Ukrajinoznawstwa*), opracowanym przez liczące ogółem 120 osób grono uczonych ukraińskich pracujących w warunkach uchodźstwa na Zachodzie, skupionych wokół francuskiego ośrodka NTSz. Pracę nad encyklopedią rozpoczęto w 1948 roku. W latach 1949-1952 wydana została licząca trzy tomy część ogólna (tzw. EU-1), zawierająca podstawowe wiadomości z głównych dziedzin ukraiноznawstwa, zaś opracowywanie i druk 10 tomów części słownikowej (EU-2) trwały do 1984 r. (w 1995 r. ukazał się jeszcze tom zawierający uzupełnienia).

Właśnie „Encyklopedija Ukrajinoznawstwa” stała się pierwszą narodową encyklopedią niepodległej Ukrainy – została ona przedrukowana w latach 1993-2003 we Lwowie i Kijowie. Przedruk poszczególnych tomów części słownikowej firmowało reaktywowane we Lwowie NTSz, zaś części ogólnej Instytut Archeografii Narodowej Ukraińskiej Akademii Nauk, NTSz w Sarsell (Francja) oraz Fun-

dacja Encyklopedii Ukrainy w Toronto (Kanada). Wówczas też pojawił się projekt encyklopedyczny, początkowo mający być uzupełnieniem EU, a który ostatecznie zaowocował pojawieniem się nowej, całkowicie odrębnej encyklopedii.

I tak z pierwszym rokiem trzeciego tysiąclecia na księgarskich półkach pojawiła się „Енциклопедія Сучасної України” (Encyklopedia Suczasnoui Ukrainy, ESU). Do chwili obecnej ukazało się 6 tomów, wydanych w latach 2001-2006 (obejmują hasła na litery A-Г), w nakładzie 10 tys. egzemplarzy każdy. Ogółem wydanie ma składać się z 25 tomów, zawierających ogółem ponad 75 tys. haseł i około 50 tys. ilustracji.

ESU jest wspólnym projektem Narodowej Akademii Nauk Ukrainy i Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki (ośrodków we Francji i we Lwowie). Jej redaktorem naczelnym jest członek Narodowej Akademii Nauk Ukrainy Iwan Dziuba – ur. w 1931 r. w obwodzie donieckim literaturoznawca, krytyk i działacz społeczny, jedna z kluczowych postaci ukraińskiego życia narodowego „podsowieckiej” Ukrainy w latach 60. (m.in. autor pracy „Internacjonalizm czy rusyfikacja”, w której przedstawił prawdziwe oblicze polityki narodowej rządu sowieckiego – notabene na zamówienie ówczesnego I sekretarza Komunistycznej Partii Ukrainy). Natomiast obowiązki wykonujące z kierowania codzienną pracą zespołu pracującego nad redagowaniem i przygotowywaniem do druku poszczególnych tomów encyklopedii spoczywają na barkach odpowiedzialnego sekretarza Mykoły Żeleznika. Początkowo zadanie opracowania encyklopedii spoczywało na Biurze Koordynacyjnym ESU, obecnie działa już Instytut Badań Encyklopedycznych Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.

Celem ESU jest ukazanie obrazu Ukrainy od początku XX w. Jak stwierdzają redaktorzy we wstępie do pierwszego tomu, jej specyfika polega na tym, że w encyklopedii przeważa – zgodnie zresztą z nazwą – materiał dotyczący współczesności, że najwięcej uwagi poświęcono zjawiskom, procesom i pojęciom, które charakteryzują epokę niepodległości Ukrainy: *Naszym zadaniem było dostrzec i zinterpretować wszystko nowe, co pojawiło się w życiu społeczeństwa, i włączyć je w różnorodny i bogaty obraz rzeczywistej Ukrainy we wszystkich jego aspektach – politycznym, ideologicznym, etnicznym, ekonomicznym, naukowym, kul-*

turalnym, literackim, artystycznym, religijnym, sportowym i innych, oczywiście z uwzględnieniem wszystkich regionów. (...) ESU główną uwagę poświęca Ukrainie w jej współczesnych granicach państwowych, nie zapominając jednak, że również poza nimi znajdują się Ukraińcy, przede wszystkim w pogranicznych regionach jej obszaru etnicznego, a miliony innych – w zachodniej i wschodniej diasporze, dlatego część materiału jest poświęcona także im.

Nawet pobieżne przejrzanie treści pierwszych sześciu tomów pokazuje, że jest to stwierdzenie jak najbardziej uzasadnione. Dzięki współpracy autorów w Ukrainy, takich jak prof. Jarosław Isajewicz czy pochodzący Ziemi Brzeskiej Wołodmyr Łeoniuk oraz Polski (m.in. Stefan Zabrowarnyj, Jurij Hawryluk) w poszczególnych tomach encyklopedii znalazło się szereg haseł poświęconych niedawnej przeszłości i współczesności Ukraińców na Podlasiu i sąsiadującym z nim Polesiu Brzesko-Pińskim. Wśród postaci, którym poświęcono oddzielne hasła biograficzne, znaleźli się malarz z Południowego Podlasia Wasyl Albiczuk (1909-1995), poeta ludowy ze wsi Wido-wo koło Bielska (redakcja z niewiadomych powodów przerobiła je na Wydowe) Wasyl Biłokozowycz (1899-1981) oraz jego młodszy imiennik, profesor literaturoznawca Wasyl Biłokozowicz (w publikacjach polskich występujący jako Bazyli Białokozowicz), ur. w 1932 roku w tymże Widowie.

Spośród miejscowości Podlasia i Chełmszczyzny, w których historii i teraźniejszości obecni są Ukraińcy, opisa-

ne zostały Bielsk Podlaski, Biała Podlaska, Białystok, Biłgoraj, Hrubieszów. Przedstawiono tu także Białą Bór – miasteczko w pow. szczecińskim woj. zachodnio-pomorskiego, będące jednym z największych ośrodków życia kulturalnego Ukraińców wysiedlonych w czasie akcji „Wisła” na Ziemię Odzyskane. Przedstawiono także zarys dziejów należącego do Białorusi, a zamieszanego przez kilkuset tysięcy etnicznych Ukraińców, Polesia Brzesko-Pińskiego (hasło *Берестейщина*), a także ukraińską prasę, która ukazywała się w Brześciu – nieregularnie ukazujący się od 1991 r. „Голос Берестейщини” (Hołos Berestejszczyny) oraz „Берестейський край” (Berestejskij kraj) – tygodnik, a później miesięcznik wydawany od 1996 r. Kres istnieniu obu pism położyła w 1999 r. restrykcyjna polityka administracji białoruskiej wobec niezależnych stowarzyszeń społecznych.

Oczywiście w dalszych tomach możemy spodziewać się kolejnych haseł poświęconych ukraińskiej problematyce zarówno na Podlasiu, jak i w innych regionach Polski, gdzie obecni są Ukraińcy.

Praca nad ESU jest jednym z filarów stworzenia przez Instytut Badań Encyklopedycznych fundamentalnej narodowej encyklopedii ukraińskiej, która ma nosić tytuł „Українська Універсальна Енциклопедія” (*Ukraińska Uniwersalna Encyklopedia*). Prace nad nią zapoczątkowane zostały w 2006 roku, a jej planowane 30 tomów powinno ukazać się do 2015 roku.

L. SEMENIUK

Możesz wspomóc podlaski skansen w Koźlikach!

Rozliczasz się z urzędem skarbowym? Chcesz przekazać 1 % swego podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego? Przekazując na nasz rachunek przyczynisz się do rozbudowy charakterystycznej niegdyś zagrody typu kolonijnego z okresu międzywojennego w Koźlikach.

Nasze dane: Towarzystwo Przyjaciół Skansenu w Koźlikach, Stupniki, 17-100 Bielsk Podlaski

Nr KRS: 0000245696

Nr r-ku: 82 1060 0076 0000 3200 0111 8318

3 хроніки подій на Підляшші

Новий консул України в Любліні

21 листопада 2007 року пост Генерального консула України у Любліні обняв Олег Горбенко. Новопризначений консул за освітою юрист, він працював у Посольстві України в Росії та Латвії, а також у Міністерстві закордонних справ України.

Олег Горбенко заступив Івана Грицака, який був консулом чотири роки, від самого початку існування Генерального Консульства у Любліні. Упродовж того часу Іван Грицак доволі часто побував у Підляському воєводстві, яке поруч Люблінського та Підкарпатського знаходиться у межах консульського округу. Він неодноразово зустрічався з представниками української громади Підляшшя та побував на найбільших українських заходах у регіоні.

Конкурс гри на інструментах пастухів

1-2 грудня у Музеї хліборобства в Цехановці відбувався XXVII Конкурс гри на інструментах пастухів ім. Казімежа Ушинського „Лігавки 2007”. Від самого початку його головною метою є поширення знань про народні інструменти, які відомі у Європі, та збереження традиції гри на них.

Утретє у конкурсі взяла участь понад двадцятиособова група дітей та молоді з гуцульської місцевості Путила (Чернівецька область). Вони презентували в Цехановці народні інструменти Гуцульщини: трембіту, дримбу, сопілку, денцівку, дуду, скрипку, ліру. Окрім того мо-

лодь з путильського колективу «Перлинки-намистинки» виступила з концертом гуцульських народних пісень і танців.

«До джерел»

З початком Пилипового посту в пунктах навчання української мови почалися заняття пов'язані з ознайомленням дітей і молоді з різдвяно-новорічними традиціями, що побутували та побутують досі на Підляшші. Це

не лише вивчення колядок та щедрівок з метою презентацій на різних заходах, але

й заняття з народними творчими. Вони відбувалися як на уроках української мови, так і поза ними під час односторонніх зустрічей та довгих таборів у рамках програми «До джерел». **5 грудня** на етнографічні заняття учні Комплексу шкіл ім. Адама Міцкевича в Більську виїжджали до Риболів, де вчилися виготовлювати святочні прикраси. **10-11 грудня** такі ж прикраси з Анною Леонюк з Рутки робили дошкільнята з українських груп у Садочку № 9 у Більську. Окрім того Анна Леонюк зустрічалася **21 грудня** зі старшими дітьми під час занять у Комплексі шкіл ім. А. Міцкевича в Більську, а також **27-28 грудня** у Нарві, де в рамках програми «До джерел» відбувся табір спрямований до дітей, які української мови вчать у Початковій школі в Черемсі. Натомість **2 січня 2008 року** на практичних заняттях у міжшкільному пункті навчання української мови при Початковій школі № 12 у Білостоці зустрілися діти з наймолодшої групи та їхні батьки й дідусі. Вони спільно зробили і прикрасили різдвяну зірку – «гвізду».

«Вечори церковної музики» у Більську

7, 9 і 14 грудня у Більському будинку культури відбувалися концерти VI «Вечорів церковної музики». Це перегляд, який гуртує міські та сільські парафіяльні хори з Підляшшя. Для багатьох із них, це єдина можливість показатися поза службою.

На цьогорічних концертах з церковними творами, у тому числі з колядками, виступали між іншими хори з Більська, Сім'ятич, Кле-

ник, Щитів, Чорної Церковної. У виконанні кожного із них можна було почути українські пісні. Окрім того на заході прозвучала сакральна поезія білоруською, російською та українською мовами у виконанні учнів більських шкіл.

«Вечори церковної музики» організували Більський будинок культури та Інститут православної культури в Більську.

Новий диск «Черемшини»

10-15 грудня 2007 р., а також **10-11 січня 2008 р.** у студії «Rembrandt» у Радіо Білосток матеріал на новий диск записував фольковий ансамбль «Черемшина» з Черемхи. На відміну від попередніх дисків, більшість яких складав загальновідомий український репертуар, на новій платівці знайдуться пісні з регіону – з Черемхи, Вільки Терехівської та Добриводи, записані від учасниць місцевих колективів, а також поліський фольклор, якого під час варшав'яток у Черемсі вчила Людмила Вострікова з рівненської «Горини».

Українські колядки у Початковій школі № 12 у Білостоці

14 грудня у Початковій школі № 12 у Білостоці відбувся «Оплатковий вечір». Під час нього з українськими колядками виступили дівчата, що вчать української мови в пункті навчання, який існує при білостоцькій «дванадцятці». Квартет – це в більшості учасниці «Гілочки» з Черемхи, які зараз вчать у ліцеях у Білостоці. Їхній виступ був першим українським акцентом на заході у школі, де вже п'ятий рік ведеться навчання української мови.

Професор Павлючук лауреатом нагороди ім. В. Гулевича

15 грудня у Варшаві під час Варшавської осені поезії було вручено нагороди ім. Вітольда Гулевича, які присуджує Спілка польських письменників та Офіцина письменників та журналістів «Під вітер». Серед цього річних лауреатів знайшовся професор Володимир Павлючук, народжений у 1934 році в Риболах соціолог та релігієзнавець з Університету в Білостоці, дослідник народної культури, публіцист та письменник. Автора «Юди» нагороджено за «навчання філософії людини на польсько-білорусько-українському пограниччі».

Хор Верьовки в Черемсі

17 грудня у Початковій школі в Черемсі виступила частина Національного академічного народного хору імені Григорія Верьовки з Києва. Концерт відбувся у рамках проекту, якого реалізує Товариство зв'язків з українцями за межами України «Україна-Світ». Його метою є зміцнити контакти як корінного українського населення, так і діаспори, з Україною. Це відбувається через культурні презентації найвищого рівня українських виконавців у країнах, де проживають українці.

Хор Верьовки – це найкращий український ансамбль пісні і танцю, що виконує як класичні твори, так і фольклор. У Черемсі він виступав влітку 2007 р. на «Польсько-українських музичних зустрічах». Їхній другий концерт відбувся під час більшої концертної траси, яка почалася у Бересті в Білорусі та вела до Перемишля. Можна було на ньому почути як загальний, так і різдвяно-новорічний репертуар – колядки та щедрівки.

Зустріч у справі охорони горища в Гатьках

21 грудня у Гмінному управлінні в Більську відбувся семінар «Бережімо незвичайну вроду Гатьок». Був він підсумком першого етапу проекту, в якому проведено інвентаризацію культурних та природничих цінностей археологічного комплексу в Гатьках. На зустрічі представлено результати праці експертів та способи збереження та використання історичної пам'ятки для промоції як села, так і гміни Більськ. Проект реалізує місцева група діяння «Біловезька пуща» у рамках програми «Лідер плюс».

Зустрічі з православною колядою

11-13 січня 2008 року в Гайнівському будинку культури відбувалися Х «Гайнівські зустрічі з православною колядою». Це конкурс, у якому беруть участь дитячі та народні виконавці з садочків, шкіл, осередків культури та парафій Гайнівського повіту та запрошені гості. У цьому році виступило на ньому 24 колядні колективи. З приводу неотримання віз, забракло хорів з Білорусі та України, концерти яких стали уже традицією гайнівських зустрічей.

З українськими колядками виступили на заході: колядна група з Початкової школи в Черемсі, яку веде Йоанна Романюк, вчителька української мови (II місце в категорії «початкова школа»), ансамбль «Струмок» з Дубич Церковних (II місце в категорії «колядні групи інші»), фольклорний ансамбль «Гілочка» з Черемхи (I місце в категорії «колядні групи інші») та Хор «Восклиціновіє», якого при Православній парафії св. Йоана Хрестителя в Гайнівці веде Віриня Коцюбайло з Кузнецов-

ська Рівненської області (I місце у категорії «парафіальні хори»).

Колядні зустрічі організували Деканальний інститут православної культури у Гайнівці та Товариство «Любителів церковної музики» при співпраці між іншими Гайнівського будинку культури.

Нагороди «Православного перегляду»

12 січня місячник «Православний перегляд» присудив нагороди ім. князя Костянтина Острозького. Уже дев'ятнадцятий раз нагороджено людей заангажованих у розвиток культури, думки та духовності православ'я та діяльність на користь єдності християн.

Патрон нагороди, Костянтин Острозький – це український магнат, воевода київський, маршалок волинський, політичний і культурний діяч, один з найзаможніших і найвпливовіших магнатів Речі Посполитої. Він бдав про українське православ'я та був противником Берестейської унії.

Цього року припадає 400 років від дня його смерті. У рік ювілею нагороджено в першу чергу дослідників діяльності князя у роки введення Берестейської унії. Серед лауреатів знайшлися: о. проф. Маріан Бендза, проректор Християнської теологічної академії у Варшаві, який багато місця у своїй науковій роботі присвятив періодові введення унії, проф. Тереса Хинчевська-Геннель з Інституту Польської Академії Наук та Університету в Білостоці, яка займається між іншими питанням польсько-українських стосунків, д-р Томаш Кемпа з Університету М. Коперніка в Торуні, автор чисельних публікацій про рід Острозьких та релігійні відносини в часи унії, проф. Петро Толочко,

академік Національної Академії Наук України, директор Інституту археології НАНУ, автор праць, які стосуються України в часи християнізації та розвитку Київської Русі, а також о. Сяргей Гардун з Мінська та архієпископ Кенії Макаріос, ректор єдиної в Африці православної семінарії.

Концерт Юрія Поліщука

Того ж 12 січня у пабі «Гриф» у Білостоці виступив з концертом українських пісень Юрій Поліщук, лідер групи «Чорні Черешні» з Рівного.

Концерт організувало українське артистичне агентство «Гамалія» з Білостоку.

Українська ялинка для дітей

13 січня у Комплексі шкіл ім. Адама Міцкевича у Більську відбулася ялинка для дітей, які вчаться української мови на Підляшші. Були на ній присутні діти з Садочка № 9, Початкової школи № 4 та Гімназії № 2 у Більську, а також наймолодші учні міжшкільного пункту навчання української мови при Початковій школі № 12 у Білосто-

ці. До танцю загравав для них ансамбль «Краяни» з Рівного, який приїхав до Більська на українську Маланку.

Були гри, забави, конкурси, а також святий Миколай з мішком святочних подарунків. Ялинкові «пачки» отримали не лише учасники забави, але всі, які учащують на уроки української мови – загалом майже 250 дітей з Більська, Черемхи та Білостоку.

Привітали Новий рік

Також 13 січня відбувалися на Підляшші традиційні новорічні забави. Українська Маланка, як і в попередніх роках, пройшла в ресторані «Підляшанка» в Більську. При музиці групи «Краяни» з Рівного танцювало понад 100 осіб. Забаву організував Союз українців Підляшшя, а прибуток з проданих квитків був призначений на ялинкові подарунки для дітей.

Також у Білостоці вітали Новий рік за юліанським календарем. На новорічній забаві, яку в клубі «Гвінт» організувало Братство православної молоді, загравав Юрій Поліщук з Рівного в Україні.

Колядні перегляди

15 січня у Садочку № 9 «Лісова поляна» в Більську відбувся п'ятий український колядний перегляд – «Заколядуймо всі разом». З різдвяно-новорічним репертуаром виступили на ньому всі діти, які вчаться української мови в садочку, а також запрошені гості – ансамбль «Ранок» з Більська, учасники якого це в більшості випускники садочка.

Захід став нагодою для переказання від імені Посольства України в Республіці Польща телевізора, DVD та супутникової антени. Подарунки вручив голова Союзу українців Підляшшя, Андрій Артем'юк.

16 січня подібний захід – «Вечір колядок», відбувся у Комплексі шкіл ім. А. Міцкевича в Більську. З українською програмою виступили на ньому учні початкової школи та гімназії, які вчаться української мови. На заході вручено вирізнень і нагороди лауреатам пластичного конкурсу «Малюнок для Святого Миколая», якого організувало Посольство України в Республіці Польща.

Зустріч у Воєводському управлінні

22 січня у Воєводському управлінні в Білостоці воєвода Мацей Живно зустрівся з представниками організацій національних меншин Підляшшя, у тому числі української. Під час зустрічі представлено нового повноваженого представника у справах національних меншин при підляському воєводі. Став ним Мацей Тефельський, соціолог Білостоцького університету.

На зустрічі говорилося про проблеми національних середовищ, що присутні на Підляшші. Це між іншими питання підтримки воєводи у співпраці організацій національних меншин із самоуправліннями, відпрацьовування православних свят у школах, візові проблеми громадян України і Білорусі, які приїжджають на Підляшшя, після розширення Шенгенського простору, фінансові питання тощо.

Під час прес-конференції новий повноважений і воєвода представили плани співпраці з середовищами національних меншин. Це між іншими покликання Ради у справах національних меншин, яка діятиме при воєводі та помагатиме розв'язувати найсерйозніші проблеми середовищ національних меншин.

Людмила ЛАБОВИЧ

Фото авторки статті

Fragment mapy «Gubernia grodzieńska według wyznań», opracowanej przez płk. F. Ritticha (do publikacji M. Roszczenki, «Ludność prawosławna w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego w latach 60. XIX wieku»)

Пам'ятник Тарасові Шевченкові у Рівному
Фото Ю. Гаверилюка